

Yezidi's
Liever leven op
straat dan terug
naar Irak

BINNENLAND 14-15

Datacenters
Hoogspannings-
station verdeelt
Noord-Holland

IN HET NIEUWS 4-5

Oekraïne
Inzet Russische
tegoeden stuit
op verzet

IN HET NIEUWS 8-9

Shorttrack
De 'schicht uit
Bantega', Sjinkie
Knegt, stopt

SPORT 25

Klimaat
Stroomtekort is
reëel risico bij
windstil weer

WETENSCHAP 29

BESTAANSMINIMUM

Groter risico terugbetaling door hogere toeslagen

Mensen met de allerlaagste inkomens worden steeds afhankelijker van toeslagen, heeft het Nibud berekend. En dat heeft grote gevolgen.

Christiaan Pelgrim

DEN HAAG

De allerlaagste inkomens in Nederland zijn er de afgelopen tweeënhalve jaar flink op vooruitgegaan. Nadat er in juni 2023 een alarmerend rapport was verschenen over de bestedingsruimte van mensen rond het bestaansminimum, heeft de politiek hun positie duidelijk verbeterd. Dat blijkt uit berekeningen van budgetinstituten Nibud op verzoek van NRC.

De manier waarop de politiek dit gedaan heeft, door toeslagen te verhogen, heeft hun inkomen juist onzekerder gemaakt. Mensen die rond het bestaansminimum leven, ontvangen een steeds groter deel van hun inkomen via toeslagen, zo laten de berekeningen zien. En de onvoorspelbaarheid en ontoegankelijkheid van het toeslagenstelsel dragen juist bij aan financiële instabiliteit.

Het gaat niet alleen om mensen met een bijstandsuitkering (nu 1.370 euro per maand voor een alleenstaande), maar bijvoorbeeld ook om werkenden die hetzelfde inkomensniveau hebben, doordat zij tegen een laag loon in deeltijd werken.

Honderden euro's tekort

Aanleiding voor NRC om het Nibud in te schakelen waren twee aanbevelingen uit 2023 van de zogeheten Commissie sociaal minimum, waar het Nibud zelf deel van uitmaakte. Deze gezaghebbende commissie van deskundigen concludeerde dat vrijwel alle groepen die op bijstandsniveau leven, te weinig inkomen hadden voor hun noodzakelijke uitgaven en om mee te doen in de samenleving. Daarvoor kwamen zij veelal honderden euro's per maand te-

kort, schreef de commissie.

In een tweede rapport constateerde diezelfde commissie dat de inkomensregelingen in Nederland „te onvoorspelbaar en te ontoegankelijk” zijn, mede door de terugvordering van toeslagen. Het moet simpeler en zekerder, zei de commissie.

NRC vroeg zich af wat er met de aanbevelingen is gebeurd. Nu blijkt: het eerste rapport heeft verstaande opvolging gekregen. Maar de risico's uit het tweede rapport zijn juist toegenomen, doordat veel mensen afhankelijker zijn geworden van toeslagen.

Hoge terugvorderingen

Die toegenomen afhankelijkheid is „heel kwetsbaar”, zegt Cora van Horssen, interim-directeur van

Het toeslagenstelsel draagt juist bij aan financiële instabiliteit

het Nibud. Als mensen hun verwachte inkomen vooraf verkeerd inschatten of een foutje maken, riskeren ze zomaar honderden tot duizenden euro's aan terugvorderingen. Hoe hoger de toeslagen, hoe hoger ook de terugvorderingen kunnen worden.

Daar komt bij, zegt Van Horssen, dat lang niet iedereen toeslagen aanvraagt. Sommige mensen zijn zo bang voor terugvorderingen dat ze liever een zeker en laag inkomen hebben, dan een hoger inkomen dat je mogelijk deels moet inleveren. Die mensen be-

Lees verder op pagina 2

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,60

Jaargang 56
no. 66
BELGIË € 5,60

IN HET LAND
DEN HAAG

PETRA DE KONING

Wilders praat nog, maar de camera's draaien weg

Geert Wilders vindt het „hår-stikke leuk”, elke keer dat iemand met hem op de foto wil. Hij is op 'azc-tour', zaterdagmiddag in Papendrecht. In het winkelcentrum, in een oud Rabobank-kantoor, komt een opvang voor minderjarige asielzoekers. Een paar honderd mensen dringen om hem heen voor selfies. Veel jongens, veel mannen, maar ook vrouwen van boven de zeventig die met hun rollator zo dicht mogelijk bij Wilders in de buurt willen komen.

Op het Marktpllein staat Jennifer van de Voort. Ze is net op de foto gegaan met Wilders. Een medewerker van de PVV die over 'de pers' gaat, was haar komen vragen of ze dat wilde. Ze is 38, ze is blind.

Ze had aan Wilders gevraagd: „Mag ik aan uw gezicht zitten?” Hij was een beetje door zijn knieën gezakt. Ze had met twee handen aan zijn oren gevoeld, en aan zijn neus, zijn kaken, zijn jasje. „Een mooi jack”, zegt ze tegen mij. Tegen Wilders had ze gezegd: „Nu weet ik hoe u eruitziet.” Ze vond hem „vriendelijk en kordaat”. Zoals ze hem kent, zegt ze, van de debatten in de Tweede Kamer. „Ik kijk vaak naar Het Vragenuurtje.”

In de zomer, in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen, was Wilders ook aan een 'azc-tour' begonnen. Maar al na twee keer, in Helmond en Zwolle, was hij ermee opgehouden. Aan de campagne had hij daarna nauwelijks nog meegedaan, PVV'ers om hem heen wisten niet zeker of hij wel wilde winnen.

De PVV ging van 37 naar 26 zetels, Wilders zit niet aan tafel bij de kabinetsformatie en op dinsdag, vorige week, staan in de hal van de Tweede Kamer nog wel journalisten op hem te wachten voordat hij in de grote debatzaal gaat stemmen. Maar het zijn er lang niet meer zoveel als in de tijd dat de PVV nog regeerde. En al na drie minuten, Wilders is midden in een zin, richten de camera's zich op Jesse Klaver van Groen-

Links-PvdA die net uit de lift is gestapt.

Wilders lacht een beetje en loopt de zaal in. Het draait niet meer om hem.

Op de cover van *The Economist* staan deze week foto's van vijf rechts-populistische leiders in Europa. Wilders staat er niet bij. Het blad heeft vier verhalen en een podcast over het rechts-populisme in Europa, de PVV wordt niet één keer genoemd.

In Papendrecht zijn maar weinig verslaggevers. Wilders spreekt de mensen die voor hem zijn gekomen niet toe. Bij kaaswinkel De Vershoek, in de Meentpassage, krijgt hij blokjes kaas. De eigenaar, Gerrit-Jan Verstoep, vertelt hem over de problemen met de jonge

'De Grote Geert Wilders Show doet Papendrecht aan: dringen voor een selfie', zo luidt de kop in de lokale krant

asielzoekers waar de winkeliers volgens hem allemaal op rekenen. In een café praat Wilders met mensen die in de straat wonen waar de opvang komt. Journalisten mogen er niet bij zijn.

Fotograaf Robin Utrecht zet op X een foto van Jennifer van de Voort die aan Wilders' gezicht voelt en meteen na het bezoek retweet Wilders die foto. Dat doet hij ook met het bericht op de Papendrecht-pagina van het AD: 'Wilders trekt grote menigte bij de start van zijn azc-tour'.

De lokale krant *Het Kontakt* zet die middag meer dan dertig foto's op de site, en ook een verslag. De Grote Geert Wilders Show doet Papendrecht aan: dringen voor een selfie'.

Dat retweet Wilders niet.

Helpt inkomen bijstandsonder bestaat uit onzekere toeslagen

» Vervolg van voorpagina

reikt de overheid niet door toeslagen te verhogen.

De twee trends die het Nibud constateert, laten zich goed illustreren door het voorbeeld van een alleenstaande bijstandsonder met drie kinderen. Twee jaar geleden kwam zo'n ouder maandelijks 407 euro tekort voor de noodzakelijke uitgaven en sociale participatie, nu houdt die 102 euro over.

De bestedingsruimte nam dus flink toe. Maar inmiddels bestaat de helft van diens inkomen, 48 procent, uit onzekere toeslagen. Twee jaar geleden was dat 46 procent, en nog eens vier jaar eerder 40 procent.

Voor een stel in de bijstand met drie kinderen steeg de afhankelijkheid van toeslagen van 29 procent zes jaar geleden naar 38 procent nu.

Nibud-directeur Van Horsen vindt het verklaarbaar dat de politiek in korte tijd de toeslagen fors verhoogde. De deskundigencommissie liet nu eenmaal „grote tekorten” zien en de politiek wilde die wegwerken. „De toeslagen zijn de makkelijkste manier om snel en gericht bepaalde groepen te ondersteunen.”

Tegelijk is het opmerkelijk, omdat zowel kabinet-Rutte IV als kabinet-Schoof de ambitie uitsprak om inkomensregelingen simpeler en zekerder te maken. Met hervormingen in die richting is nauwelijks een begin gemaakt.

Tekorten deels weggewerkt

Het Nibud maakte berekeningen voor acht soorten bijstandsgezinnen. Lokale armoederegelingen telden zij niet mee, omdat die sterk per gemeente verschillen.

Bij alleenstaanden en alleenstaande ou-

ders (tot en met drie kinderen) zijn alle tekorten weggewerkt. Waar zij twee jaar geleden nog zo'n 50 tot 400 euro per maand tekortkwamen, staan zij nu 10 tot 250 euro in de plus.

Stellen die twee, drie of geen kinderen hebben, komen nog steeds tekort: 14 tot 109 euro per maand. Wel is dat gat in twee jaar tijd enkele honderden euro's kleiner geworden. Stellen met één kind staan nu nipt in de plus: 4 euro.

Belangrijke kanttekening: deze berekeningen laten een theoretische werkelijkheid zien, zegt Van Horsen. „Jemoet alle regelingen aanvragen waar je recht op hebt. En je moet geen pech hebben, zoals wanneer je noodgedwongen in een te dure huurwoning zit, of in een slecht geïsoleerd huis.”

Ook gaan de berekeningen ervan uit dat je geen schulden hoeft af te lossen, niet rookt en heel rationeel je geld besteedt. „Voor impuls aankopen is geen ruimte”, zegt Van Horsen. „Je kunt niet om vijf uur met een beetje trek naar de supermarkt. Als je aankopen doet die niet op je lijstje stonden, past het financiële plaatje al bijna niet meer.”

Wel is er, zoals de Commissie sociaal minimum heeft aanbevolen, bij de uitgaven een 'flexbudget' gereserveerd voor incidentele tegenslagen, zoals een hoge tandartsrekening.

Het Nibud maakte ook een doorrekening zonder dit flexbudget, dat voor een alleenstaande 98 euro is. Dan houden alle acht de huishoudtypes maandelijks geld over (105 tot 355 euro), waar twee jaar geleden zeven van de acht tekortkwamen.

Maar volgens Van Horsen is het flexbudget essentieel. „Als je lang van een laag inkomen moet rondkomen, is de kans groot dat je weleens tegenslagen tegenkomt. Het flexbudget geeft een heel klein beetje speelruimte om dat op te vangen.”

VORMGEVING

Aangepaste letter en interlinie verbetert de leesbaarheid van de papieren krant

Als het goed is valt u iets op aan deze krant: we hebben de letter en de interlinie aangepast om de leesbaarheid te vergroten. In september zijn we overgestapt op een nieuwe drukkerij en wordt de krant gedrukt op een waterloze pers.

Dat is beter voor het milieu, maar de letter die we altijd gebruikten bleek te

schraal voor deze druktechniek. Om de leesbaarheid te herstellen hebben we de letter vergroot en de zetspiegel - de ruimte op een pagina waarin gedrukt wordt - aangepast. We hopen dat u hier blij mee bent.

De hoofdredactie

Vuurwerkshow vanaf een ponton op de Nieuwe Maas tijdens het Nationale Vuurwerk bij de Erasmusbrug in Rotterdam. FOTO IRIS VAN DEN BROEK/ANP

VUURWERKVERBOD

Nu mag vuurwerk afsteken nog, maar een landelijk verbod is dichtbij

Dit is mogelijk de laatste jaarwisseling waarin consumenten vuurwerk mogen afsteken. Maar hoe ziet volgend jaar eruit?

Titia Ketelaar

DEN HAAG

Ron de Koster is al veertig jaar professioneel met vuurwerk bezig. Niet alleen met Oud en Nieuw. Juist niet, het hele jaar door organiseert de eigenaar van vlammen.com en De Koster Pyrotechnische Evenementen BV vuurwerkshows. „Koningsdag is hoogtij voor de branche”, zegt hij.

Nu een landelijk vuurwerkverbod dichterbij komt, waarschuwt hij als voorzitter van de Vereniging Evenementenvuurwerk Nederland voor de volgende jaarwisseling, die van 2026-27. De politie verwacht dat deze jaarwisseling consumenten massaal vuurwerk zullen afsteken, omdat het de laatste keer kan zijn.

En volgend jaar? De Tweede Kamer nam afgelopen voorjaar het vuurwerkverbod aan met drie voorwaarden: er moet een effectief handhavingplan zijn van de politie, er moet compensatie komen voor de vuurwerkbranche, én burgemeesters zouden een ontheffing moeten kunnen verlenen aan verenigingen en stichtingen die „op een verantwoorde veiligemanier” openaangegeven plek vuurwerk willen afsteken.

Pas als deze drie voorwaarden zijn geregeld, treedt de wet in werking. De internetconsultatie daarover is vorige week afgerond, nu volgt de rest van het wetgevende traject. Het moet voor de jaarwisseling van 2026/27 zijn geregeld.

Achterliggend idee is dat - zoals in het buitenland gebruikelijker is - pyrotechnici als De Koster en verenigingen en stichtingen met ontheffing „grootschalige spektakelshows” zullen organiseren in gemeenten, en dat lokale bestuurders zich daarbij „faciliterend, dan wel stimulerend” zullen opstellen. Dat schreven Tweede Kamerleden Jesse Klaver (GroenLinks-PvdA) en Esther Ouwehand (Partij voor de Dieren), die het initiatief namen voor het vuurwerkverbod.

25 pyrotechnische bedrijven
Ron de Koster zegt: „De overheid roept te makkelijk dat de professionele branche het gat kan opvullen.” Hij vertelt dat er in Nederland 25 pyrotechnische bedrijven zijn die een vergunning hebben om meer dan 200 kilo vuurwerk te bezitten en te vervoeren, aan Arbo- en opslagregels en veiligheidswetten voldoen, en verzekerd zijn.

Als professionals die zijn gespecialiseerd in theatervuurwerk niet worden meegeteld, zijn er volgens De Koster nu „130, 140 man” die, om hun certifice-

Regels

Laatste jaar voor afsteken 'F2-vuurwerk'

Het vuurwerkverbod gaat in 2026 gelden voor 'F2-vuurwerk'. Dat mag alleen worden verkocht en afgestoken rond de jaarwisseling. **De politie zegt dat moeilijk is onderscheid te maken tussen F2-vuurwerk en F3- of F4-vuurwerk** (zware vuurpijlen, cobra's en mortieren), dat alleen voor professioneel gebruik is. Daarom zal volgens hen een verbod helpen. **De afsteektijd is tussen 31 december 18.00 uur en 1 januari 02.00 uur.**

ring te behouden, minimaal twee keer per jaar een evenement moeten doen. Per evenement zijn er twee pyrotechnici nodig. „Aan zzp'ers die alleen met de jaarwisseling werken, heb je dus niets. Bovendien wil niet iedereen oudejaarsavond werken”, zegt De Koster. Zelf produceert hij al tien jaar de familieshow op Efteling.

Veiligheidszone

Over de ontheffing voor zogenoemde vuurwerkclubs heeft De Koster vooral veel vragen: „Waar kopen die clubs vuurwerk als dat voor consumenten niet meer verkrijgbaar is in Nederland? Waar moeten ze het dan opslaan? Wat worden de veiligheids- en opleidingseisen?”

Hij vertelt dat het niet zo makkelijk is om een vuurwerkshow te organiseren. Zo moet er een veiligheidszone zijn, waarbinnen alleen de afstekers komen.

„De afstand waarop het publiek moet staan, is zo groot geworden dat het moeilijk is om goede locaties te vinden.” Door wind en weer werd er de afgelopen jaarwisselingen een aantal grote shows afgeblazen: „Dat vuurwerk mag je dan niet meer inzetten als je al ontstekers hebt aangebracht. Je moet vervolgens naar Duitsland om het te laten vernietigen.”

Grote shows, met meer dan 200 kilo aan vuurwerk, zijn bovendien vergunningplichtig. En ze kosten geld, vooral voor beveiliging, verkeersregelaars en de entertainment om het aftelmoment heen. Een goede show kost al snel 10.000 euro aan vuurwerk alleen. Drones zijn vele malen duurder. De Koster ziet dat „budgetten in gemeenten niet omhooggaan”.

Dat merkten de inwoners van Rotterdam. In eerste instantie zou de Nationale Vuurwerkshow op de Erasmusbrug komende jaarwisseling niet doorgaan. De gemeente moet, net als veel andere gemeenten, bezuinigen en doet dat onder meer op het budget voor evenementen. Crowdfunding leverde slechts een tiende van de benodigde 1,2 miljoen euro op. Maar de gemeenteraad diende een motie in om het besluit terug te draaien.

Een rondgang van NRC langs een groot aantal provincies, die voor de grote vuurwerkshows een ontbrandingsvergunning moeten afgeven, wijst uit dat er deze 31 december enkele grote shows worden georganiseerd. In Zuid-Holland zijn bijvoorbeeld vijf vergunningen uitgegeven, waaronder die voor Rotterdam. In Noord-Brabant twee, en in Groningen, Flevoland en Friesland elk één.

MIDDENMEER

Dijkgraaf Remco Bosma staat met een printje van de kaart van Noord-Holland voor de camera van de videobelverbinding in vergaderruimte ‘de Zandzak’. Dat kaartje vertelt het in één keer. Het rood op zijn kaartje, dat zijn de toppen van de duinen bij Schoorl, 47 meter boven zeeniveau. Groen, dat is alles net onder zeeniveau. En dat stuk diepdonkergroen daar, dat is de Wieringermeerpolder, waar de *hyperscale*-datacenters van Google en Microsoft staan. Dat is het allerdiepste punt van Noord-Holland, meer dan vijf meter onder zeeniveau. Die polder, zegt de dijkgraaf van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, is de slechtst denkbare plaats voor vitale infrastructuur.

Toch sorteren de provincie Noord-Holland en het gros van de gemeenten in de regio voor op dié plek voor een nieuw hoogspanningsstation om het overbelaste elektriciteitsnet in Noord-Holland te ontlasten. „Het voelt ongemakkelijk om als waterschap zo stelling te nemen”, zegt bestuurder Marjan Leijen, die ook aan de vergader tafel zit in het kantoor van het waterschap in Heerhugowaard. „Wij zijn erg van: u vraagt, wij draaien. Maar nu moeten we ons wel uitspreken, want dit gaat over veiligheid. Wij maken ons grote zorgen. We krijgen zeespiegelstijging, zwaardere regenbuien die de gemalen niet aankunnen. Als in dat station straks storing is, zitten 1,2 miljoen mensen zonder stroom. Hier bouwen is zéér onverstandig.”

De provincie Noord-Holland, 25 gemeenten en twee waterschappen brengen dinsdag hun zwaarwegende advies uit over de grootste en meest kostbare aanpassing aan het Nederlandse elektriciteitsnet van dit moment: een nieuw 380.000 volts-hoogspanningstracé in Noord-Holland met twee nieuwe stations. Het hete hangijzer: een 24 hectare groot hoogspanningsstation dat moet verrijzen op het agrarisch-industriële bedrijventerrein Agriport in de Wieringermeerpolder, pal naast de serverhallen van Google en Microsoft. Vrijdag stuurt de provincie dat zogeheten ‘regioadvies’ over de route van het tracé naar demissionair minister Sophie Hermans (VVD) van Klimaat en Groene Groei.

Locatie van hoogspanningsstation

Dat het Noord-Hollandse stroomnet ontlast moet worden, weerspreekt niemand. Het net zit tjokvol. Eind vorig jaar kondigden beheerders Tennet en Liander aan dat bedrijven en particulieren er de komende tien jaar niet op moesten rekenen dat ze zomaar aangesloten zouden worden. Zij moeten op een wachtlijst.

Maar over waar de nieuwe hoogspanningslijnen en stations in Noord-Holland moeten verrijzen is volop discussie, want alle opties doen pijn. Komen de palen in Unesco-gebied? In vogelbroedgebieden, dwars door de Beemster, in beschermde landschappen met cultuurhistorische waarde? In veel plaatsen voeren burgers fel verzet.

Ook de locatie van het noordelijke hoogspanningsstation is controversieel. Provincie en gemeenten willen dat het op Agriport komt. Daar is ruimte, daar staat al een hoogspanningstation waaraan het nieuwe station gekoppeld moet worden, en daar valt het niet op tussen de kassen en de megahallen van Google en Microsoft. Maar het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, verantwoordelijk voor bodem, water en dijken in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal, is

HYPERSCALE-DATACENTERS WIERINGERMEER

Hoogspanningsstation onder NAP voor datacentra? Nee, zegt waterschap

Dat het overbelaste net in de Kop van Noord-Holland versterkt moet worden, betwist niemand. Maar moet een hoogspanningsstation wel pal naast laaggelegen hyperscales van Microsoft en Google komen en waar leg je het tracé? Dinsdag adviseert de provincie. „We krijgen zeespiegelstijging, zwaardere regenbuien die de gemalen niet aankunnen.”

Tekst **Carola Houtekamer** en **Merijn Rengers** Foto **Olaf Kraak/ANP**

mordicus tegen. De locatie ligt te diep om er toekomstbestendig te kunnen bouwen. Leijen: „We missen echt een langetermijnvisie hier. De risico’s en de gevolgen van uitval zijn nog helemaal niet goed in kaart gebracht. Er is geen tijd, horen we steeds. Alles moet met stoom en kokend water.”

En dat heeft alles te maken met de snelheid waarmee de stroomvraag in Noord-Holland is geëxplodeerd, en met de uitbreidingsplannen van de grootste verbruikers, de datacenters van Google en Microsoft - een thema waarover nauwelijks een publiek debat wordt gevoerd en waarover veel harde cijfers ontbreken.

Veertiende en vijftiende hal

Bezoekers van de informatiebijeenkomst van Microsoft in feestboerderij De Meerhoeve aan de Cultuurweg in Middenmeer krijgen bij binnenkomst een zakje *Bee Flower Mixture*, het ‘insectvriendelijke’ zaad dat het Amerikaanse techbedrijf naast het nieuwe datacenter gaat inzaaien. Er staan informatieborden over nestkasten en wadi’s, voor het bergen van regenwater. Buiten zijn de helverlichte noodaggregaten van concurrent Google aan de andere kant van de A7 te zien.

Deze 3 december houdt Microsoft een bijeenkomst voor omwonenden over de uitbreiding van de nu al gigantische Datacenter Campus. Die is nodig om te voldoen aan de alsmäär groeiende vraag naar clouddiensten. De veertiende en vijftiende serverhal die Microsoft op Agriport bouwt zijn net goed en wel af, en deze avond kondigt de Amerikaanse techgigant de alweer volgende zes nieuwe hallen aan, elk zo’n tweehonderd meter lang.

Er zijn *petitfour*-gebakjes met het logo van Microsoft, Minecraft-keycords en een standje met stukken zware stroomkabel die de bezoeker kan

Tweede datacenter van Microsoft op **bedrijventerrein Agriport, Middenmeer** ten westen van de A7.

optillen. Over het energieverbruik gaat het niet. En ook niet over de relatie tussen de bouwwoede op Agriport en het nieuwe hoogspanningsstation dat vlak naast de nieuwe datacenters moet verrijzen.

Twee maanden eerder hield techbedrijf Google een vergelijkbare sessie voor omwonenden over een tweede Google-hyperscale op Agriport, in precies dezelfde feestboerderij. Het techbedrijf toonde toen opbeurende slides met stroken „natuurinclusief landschap” rondom de datahallen, plaatjes van „vogelvriendelijke bomen” en „bio-diverse bosjes” en het „community investment program”. Over het toekomstige stroomverbruik en de koppeling met het nieuw te bouwen hoogspanningstracé wilde Google eveneens weinig kwijt.

Zo zijn er twee werkelijkheden ontstaan in de Kop van Noord-Holland. Die van lokale bedrijven, zwembaden en bouwprojecten die nog jaren in de rij moeten staan voor een stroomaansluiting. En die van de grootverbruikers Google en Microsoft, wier nieuwe hyperscales met het stroomverbruik van elk een kleine stad soepel worden aangesloten op het hoogspanningsnet.

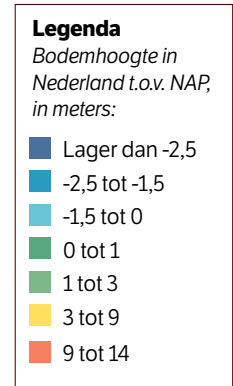
Vraag en aanbod dichter bij elkaar

Timing is een verklaring. Toen de techgiganten zo’n 15 jaar geleden hun oog lieten vallen op Agriport, speelden de stroomtekorten niet en werden hun aanvragen zonder problemen gehonoreerd door Tennet. In de Elektriciteitswet staat dat de netbeheerder de plicht heeft om de aangevraagde stroom te leveren en de bijbehorende infrastructuur aan te leggen.

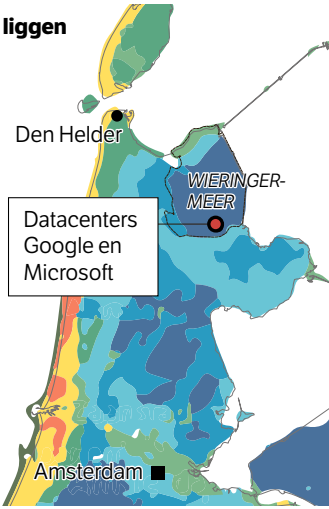
Maar komt de nieuwe hoogspanningslijn er nu speciaal voor Google en Microsoft? Breiden de techbedrijven uit omdat er pal naast hun datacenters een groot hoogspanningsstation is ingete-

Wieringermeer laagst gelegen

Datacenters Wieringermeer liggen vijf meter onder zeeniveau

NRC 161225 / DJ / Bron: AHN

kend? De provinciale stukken en studies zijn hier omfloerst over. Die noemen de datacenters een van de redenen voor het vollopen van het net in Noord-Holland, naast elektrificatie van huizen en fabrieken, laadpalen, warmtepompen en geplande omschakeling van de grote kassen in het gebied op stroom.

In een pak documenten dat de provincie onlangs vrijgaf na een beroep op de Wet open overheid (Woo), staat de noodzaak van de verzwarening van het net en een station bij Agriport duidelijker beschreven. Dat moet volgens een concept van het regioadvies bij Middenmeer komen, om „vraag en aanbod” van elektriciteit bij elkaar te brengen. De „grootste elektriciteitsvraag” is nou eenmaal van „datacenters / Agriport”. En netbeheerder Tennet beschrijft hoe „bij Middenmeer een groot knelpunt” is ontstaan „door economische activi-

teiten rondom Agriport A7”. Over tien jaar pakt Agriport een derde van alle stroom in de Kop van Noord-Holland, is de verwachting.

En zo hebben Microsoft en Google, die zich vanaf 2013 meldden bij de gemeente Hollands Kroon met ambitieuze plannen voor de Wieringermeerpolder, de komst van de nieuwe hoogspanningslijn op z’n minst versneld, zo niet afgedwongen. Niets doen aan het net is geen optie meer. En nieuwbouw is het meest logisch op de plek waar er vraag is naar elektriciteit: op Agriport dus. En daar blijft het niet bij. Het nieuwe hoogspanningstracé zal ook weer nieuwe datacenters aantrekken. In het conceptadvies: „Aanlanding plus station op deze plek schept wel een nieuwe conditie” - er is dan meer stroom beschikbaar. Hier moet het bestuur „goed op inspelen / beperkingen opleggen.”

Red de Wieringermeer

Is dat dan de bedoeling? Nog meer stroom voor nog meer datacenters? Niemand die het weet.

Gemeenteraadsleden en Statenleden die hebben vergaderd over het regioadvies, hebben niet in kaart hoe groot het beslag van de techgiganten op het net precies is, en ook niet of zij nog meer gaan bouwen. Harde cijfers zijn niet openbaar. Er is vrijwel geen publieke discussie over de vraag hoe de miljardeninvesteringen van Tennet zich verhouden tot de baten voor de techgiganten. Niet in de Tweede Kamer, noch in de provincie of de betrokken gemeenten.

Lokale activisten van ‘Red de Wieringermeer’, die zich hard maken voor het behoud van het karakter van hun polder, snakken naar zo’n debat. Ze proberen al jaren grip te krijgen op het stroomverbruik in het gebied, maar lopen voortdurend achter de feiten aan. Ook nu weer. De provincie Noord-

Reacties

Google, Tennet, Microsoft en Provincie Noord-Holland

Google heeft „niets te delen” over zijn uitbreidingsplannen op Agriport.

Microsoft laat weten dat het de datacentercapaciteit „jaren van tevoren plant” om „voldoende infrastructuur op de juiste plekken te hebben”. Het bedrijf heeft langjarige contracten met „partijen als Vattenfall en Eneco” voor alle energie „die nodig is voor de volledige datacenteroperatie in het gebied, inclusief de recent aangekondigde uitbreiding.” Er zijn „nog geen plannen bekend voor een verdere uitbreiding”.

Bij de provincie Noord-Holland komen signalen binnen

dat „inwoners geschrokken en overvallen zijn” door de plannen, mailt een woordvoerder. Het betrekken van „de achterban” bij het regioadvies is echter geen taak van de provincie, maar van de „gemeenten en waterschappen”. De provincie streeft naar „een zo gezamenlijk mogelijk gedragen Regioadvies”, maar unanimitéit is er niet, aldus de woordvoerder. „De lokale omstandigheden spelen een grote rol bij de bepaling van een standpunt. Die kunnen botsen.” Tennet laat weten dat de diepte van de Wieringermeerpolder een „aandachtspunt” is, maar „geen bepalende factor om stationslocaties op Agriport af te laten vallen”. Het nieuwe tracé is zeker niet alleen bedoeld om datacenters te faciliteren, maar ook voor zaken als „de overgang van gas naar wind- en zonne-energie, het toenemende aantal elektrische auto’s en elektrische kookplaten”.

Holland organiseert dinsdagavond samen met Tennet en het ministerie van Klimaat en Groene Groei een online informatiebijeenkomst voor inwoners over „de geplande uitbreiding van het stroomnetwerk naar de Kop van Noord-Holland”. Maar dat is een paar uur nádat het provinciebestuur zijn standpunt heeft bepaald over het regioadvies. „Blijkbaar vindt het provinciebestuur zijn eigen agenda belangrijker. Zo neem je je eigen burgers natuurlijk niet serieus”, zegt Jan Meijles van Red de Wieringermeer.

Weerbaarheid

Bij het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier hebben ze andere bezwaren. Want wat als minister Sophie Hermans straks de kritiek van het waterschap opzij schuift en Agriport aanwijst als bouwlocatie voor het station, 5 meter onder NAP? Moeten dan de dijken worden verhoogd, of moet het station op een hoge terp in het vlakke grasland komen - plannen die in de geopenbaarde stukken alvast worden geoperd.

Het wordt wel geroepen, maar het is allemaal niet onderzocht, zegt bestuurslid Marjan Leijen. Het bouwen van een berg op de bodem van een polder is absurd, en bovendien reuze kostbaar. Idem voor nieuwe dijken. „Het gaat om giga-investeringen, waarvoor de ingezetenen van onze regio betalen via de waterschapsheffingen. En wat denken verzekeraars er van, willen die dit soort risico’s wel dragen?”

Haar oproep aan Hermans: kies niet voor Agriport als bouwlocatie. Overweeg hoger gelegen locaties. Dijkgraaf Bosma: „Het gaat om weerbaarheid van onze vitale infrastructuur. Dat gaat over klimaatbestendigheid, maar ook over of je in deze tijd van onwelwillende buitenlandse actoren wel op zo’n gevoelige plek wil bouwen.”

VIJF VRAGEN OVER BIJNA-BOTSING BIJ CURAÇAO

Bijna botsten militair en civiel toestel. Groeien de risico's?

Twee meldingen van bijna-botsingen leiden tot toenemende spanning in luchtruim van Caribisch Nederland.

Een **tankvliegtuig van de Amerikaanse luchtmacht**. Een soortgelijk vliegtuig kwam vrijdag bijna in botsing met een JetBlue-vlucht boven het Caribisch gebied. FOTO RICARDO ARDUENGO/REUTERS

Jan Benjamin

AMSTERDAM

De piloot van JetBlue's vlucht B6-1112 van Curaçao naar New York klinkt nog redelijk koel op de boordradio. De vlieger van de Ame-

rikaanse budgetmaatschappij - met naar schatting 150 passagiers aan boord - meldt vrijdagmiddag lokale tijd dat hij moest uitwijken voor een militair vliegtuig. Dan volgt toch enige emotie: „Het is schandalig!” Een dag later is er opnieuw een incident. De piloot van een privéjet

meldt aan de luchtverkeersleiding op Curaçao dat ook hij van koers moest veranderen om een ongeluk te voorkomen met, vermoedelijk, een Amerikaanse tankvliegtuig. De VS hebben hun militaire aanwezigheid in het zuiden van de Cariben, bij Venezuela, de afgelopen weken sterk opgevoerd. KLM en andere Nederlandse luchtvaartmaatschappijen zijn alert, maar blijven nog wel vliegen op Curaçao.

vliegers. En zeker nu de spanningen op sommige plekken in de wereld oplopen. Maar ernstige bijna-botsingen zijn zeldzaam. Volgens de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), die toezicht houdt op de luchtvaart, vinden elk jaar tientallen minder ernstige *runway incursions* plaats op vliegvelden in Nederland. Een ongeluk met een militair toestel in de lucht werd in november 2023 nog net afgewend. Ten noorden van Elburg kwam een trainingsvliegtuigje bijna in botsing met een F-16. Die was onderweg van De Vliehors (Vlieland) naar Volkel. Een luchtverkeersleider wist een botsing net te voorkomen, aldus de Onderzoekraad voor Veiligheid (OVV) in een recent rapport (30 oktober 2025).

3 Kwamen de incidenten bij Curaçao onverwacht?

Caribische luchtvaartautoriteiten waarschuwen al langer voor onbekend vliegverkeer

Caribische luchtvaartautoriteiten waarschuwen langer voor onbekend vliegverkeer

zigheid bij Venezuela te vergroten. In de regio vaart onder meer een Amerikaans vliegdekschip. In november meldde de Curaçaose luchtvaartautoriteit CCAA dat piloten onbekende vliegtuigen hadden gezien in het naderingsgebied van Aruba, Bonaire en Curaçao. De CCAA vroeg om „uiterste voorzichtigheid” bij nadering en vertrek. Bemanningen werd verzocht elke ongebruikelijke of verdachte activiteit direct te melden. Ook de Amerikaanse luchtvaarttoezichthouder FAA riep vliegers al eerder op voorzichtig te zijn in de buurt van Venezuela.

2 Gebeuren dergelijke incidenten vaker?

Overal ter wereld vliegen militaire toestellen onder de radar, zeggen

REPORTAGE **TERREURDAAD**

‘De schietpartij verandert Australië op een fundamenteel niveau’

De terroristische aanval van zondagavond op een joods feest in Sydney wordt gezien als een keerpunt. „Actie is nodig.”

Meike Wijers

SYDNEY

‘Medeleven alleen is niet meer genoeg’, zegt Josie Bolel (32). Ze heeft tranen in de ogen, een Davidster om haar hals. Haar tranen zijn niet alleen van verdriet. „Ik ben zo kwaad. De afgelopen twee jaar hebben we gedaan alsof het niet zo erg was, alsof zoiets hier niet kon gebeuren. Nu het zover is, zegt iedereen sorry. Maar dat betekent niks. Het is een woord. We hebben actie nodig.”

Sydney ontwaakt deze maandagochtend uit een nachtmerrie. Een Chanoeekavering op het beroemde Bondi Beach in Sydney veranderde zondagavond in een bloedbad nadat twee schutters het vuur openden. Ruim duizend mensen waren naar het strand gekomen voor het joodse lichtjesfeest. Zeker zestien mensen zijn om het leven gekomen, waaronder een van de schutters.

Al vanaf 's ochtends vroeg verzamelen mensen zich in de buurt van het strand. Bondi Beach is nog steeds afgezet met linten. De lokale school blijft dicht. Veel mensen staan stil, leggen bloemen en staren voor zich uit.

„Dit is een van de mooiste, populairste stranden in de wereld. En nu dit. Iedereen is er kapot van”, zegt Nicholas Goh (54). Samen met zijn partner woont hij op een steenworp afstand van de loopbrug waarvandaan de schutters in het rond schoten. „Minder dan een uur voor de aanval liep ik over de brug met mijn kind van anderhalf”, zegt Louise Goh (33). „Ik kom hier elke dag, het is de snelste weg naar de speeltuin. Het is onvoorstelbaar dat zoiets hier kan gebeuren.”

Daders vader en zoon

Inmiddels is meer bekend over de daders, die vader en zoon zijn. Naveed Akram (24) ligt zwaargewond in het ziekenhuis onder politietoezicht. Zijn 50-jarige vader Sajid Akram overleed ter plaatse. Hij kwam in 1998 naar Australië als student. Inmiddels had hij een verblijfsvergunning.

Zijn zoon Naveed is in Australië geboren. In 2019 werd hij onderzocht door de Australische veiligheidsdienst vanwege vermoedelijke contacten met Islamitische Staat. „Maar op dat moment was er geen aanleiding om te geloven dat hij betrokken was bij gewelddadigheden”, zei de Australische premier Anthony Albanese tijdens een persconferentie maandag.

Ook over de slachtoffers is meer bekend. Het jongste slachtoffer is een meisje van tien jaar, voor zover bekend is de oudste persoon die is overleden een man van 87 jaar. Bij de aanslag is ook één Ne-

Mensen leggen een dag na de schietpartij in Sydney bloemen neer bij het **paviljoen bij Bondi Beach** om de slachtoffers te herdenken. FOTO SAEED KHAN/AFP

Alex Ryvchin (links), mede-voorzitter van de Executive Council of Australian Jewry rouwt om de slachtoffers. FOTO MARK BAKER/AP

derlander gewond geraakt, bevestigt een woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse Zaken maandag. De persoon verkeert buiten levensgevaar. De naam van de omgekomen rabbijn die het festival mede had georganiseerd is Eli Schlanger. Hij was 41 jaar oud en vader van vijf kinderen, onder wie een pasgeboren baby. Volgens joods gebruik worden slachtoffers mogelijk maandag al begraven. Alex Ryvchin, leider van de Joodse raad in Sydney, was goed

bevriend met de rabbijn. „Dit verandert ons land op een fundamenteel niveau”, zegt Ryvchin.

Joodse gemeenschap

Zo'n 150.000 mensen identificeren zich als joods in Australië, op een bevolking van zo'n 27 miljoen. Een grote joodse gemeenschap is gevestigd in de oostelijke wijken aan het strand, waaronder Bondi Beach. Voor velen van hen komt de aanslag niet als een verrassing. Ook Ryvchin is niet verbaasd. In

de afgelopen twee jaar zijn meerdere antisemitische incidenten geweest. Ook Ryvchins voormalige huis in Bondi werd afgelopen jaar beklad met antisemitische teksten. „Toch is het moeilijk te bevatten dat dit daadwerkelijk gebeurt. Onze grootste angst is werkelijkheid geworden”, zegt hij.

Ryvchin's organisatie heeft dit jaar zeker 1.600 anti-joodse incidenten geregistreerd, drie keer zoveel als in elk jaar vóór de Hamas-aanval op 7 oktober 2023. In Sydney werd een kinderdagverblijf met brandbommen aangevallen en beklad met antisemitische graffiti. Eerder was er een aanval met brandbommen bij een synagoge in Melbourne.

‘Steek een kaars aan’

De Franse Alban Baton woont een paar straten van het strand. De 23-jarige student is net tweeënhalve maand in Sydney. „Ik woon hier twee minuten vandaan, dit is mijn achtertuin. En nu voel ik me niet veilig in mijn eigen achtertuin”, zegt hij met tranen in de ogen. De gebeurtenissen wekken ook herinneringen op. „Dit doet me denken aan de aanslagen in Frankrijk tien jaar geleden, in Nice en Parijs”.

In een toespraak riep premier Albanese de hele Australische gemeenschap op om zich solidair te tonen. „Het doel van terrorisme is om angst te zaaien in de gemeenschap. „Steek een kaars aan om 18.47 uur en zet het in je raam, om

je steun te betuigen. We zijn sterker dan de lafaards die dit hebben gedaan.”

Opnieuw roemde de premier de lokale 'held' Ahmed Al Ahmed. In een video, die inmiddels viraal is gegaan, is te zien hoe de 43-jarige eigenaar van een tabakswinkel op een van de schutters afrent, zijn hoofd vastgrijpt en zijn geweer afpakt. Hij richt vervolgens het geweer op de schutter, die achteruit wegluipt. Ondertussen wordt Al Ahmed beschoten door de andere schutter. Hij ligt in het ziekenhuis met verwondingen aan zijn arm en hand.

Premier Albanese wil het niet laten bij woorden alleen. „De regering zal alles doen wat nodig is, waaronder ook het invoeren van strengere wapenwetten”, zei Albanese. Sajid Akram had een wapenvergunning voor zes wapens, waarvan er enkele zijn gebruikt bij de aanslag. De politie heeft alle wapens teruggevonden. „We overwegen een limiet op het aantal geweren dat iemand kan kopen. Ook moeten de vergunningen vaker gecheckt worden. Want mensen kunnen veranderen, radicaliseren.”

Voor Josie Bolel komen de politieke beloftes te laat. „Ik heb geen fatsoenlijk woord over voor onze regering”, zegt ze terwijl ze haar tranen verbijt. „Het is gewoon niet goed genoeg. Waarom duurde het vier uur voordat Albanese het een terroristische aanslag wilde noemen? Dit is een slechte grap.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

- Vluggende handel**
Ik handel op mijn werk en daar heb ik twee schermen voor deze handel staan. Af en toe, tussen mijn werk door, kijk ik naar de grafiek en als die dan uit is dan klik ik weer op het robotje en dan gaat ie weer door.
- Twee cowboys**

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen: maandag 29 dec en vrijdag 9 jan

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

www.robwessels.nl 010 519 21 15

MR MARVIS

AMSTERDAM • ARNHEM • BREDA • DEN HAAG • EINDHOVEN • HAARLEM • LAREN • LEIDEN • MAASTRICHT • ROTTERDAM

Op zoek naar het perfecte cadeau voor een vriend, familielid of voor jezelf? Ontdek de stijlvolle broeken, truien, overhemden en jassen van MR MARVIS. Onze Gift Guide biedt volop inspiratie, van tijdloze accessoires als The Stretch Belt en The Beanies tot Club Marevista Eau de Parfum en de MR MARVIS cadeaukaart als ideale last minute keuze. Vind het perfecte cadeau op mrmarvis.com of bezoek een winkel.

Meer informatie

Anouk Boone

BRUSSEL

Het ‘Euroclear-dossier’ domineert al weken het Europese debat. Dat draait om het plan om de in de EU bevroren Russische tegoeden in te zetten als een lening aan Oekraïne, dat zijn begroting voor 2026 en 2027 niet rond krijgt. De Europese Commissie zet alles op alles om Kyiv financieel en militair te steunen – ook al lijken alle oplossingen te stuiten op obstakels.

België, dat het leeuwendeel van de Russische tegoeden op zijn grondgebied ziet gehuisvest bij het Brusselse effectenbewaarhuis Euroclear, blijft kritisch. Premier Bart De Wever – waar-schuwend voor grote risico’s – krijgt steeds meer bijval uit financiële, juridische en academische hoek.

Maar in het politieke debat blijft de Rusland-route aantrekkelijk, ondanks het nodige getouwtrek. Komende donderdag start een Europese top in Brussel waarop duidelijkheid moet komen over het te kiezen pad én de financiële garanties die andere lidstaten bereid zijn aan België te geven.

Om die route te verstevigen beroept Europa, meldten internationale persbureaus vrijdag, zich op een noodwet die ervoor moet zorgen dat de sancties tegen Rusland, waaronder het blokkeren van 210 miljard aan Russische staatsactiva, voor onbepaalde tijd worden verlengd. Het is van belang dat die activa geblokkeerd blijven, want alleen dan kunnen ze worden uitgeleend aan Europa als onderpand voor een lening aan Oekraïne. Worden ze gedeblokkeerd dan komen ze weer in Russische handen.

Momenteel moet het Europese sanctiepakket tegen Rusland (dat in februari 2022 van kracht ging) elke zes maanden opnieuw worden bevestigd. Hiermee ontnemt de EU Hongarije, dat geen voorstander is van militaire of financiële hulp aan Oekraïne, de kans om het bevroren van tegoeden in de toekomst te vetoën. Het besluit is een eerste stap over het gebruik van de tegoeden.

Als reactie eist de Russische centrale bank maandag via een rechter in Moskou een schadevergoeding van omgerekend 196 miljard euro van Euroclear. De bank noemt het besluit „onwettig” en „beschadigend” omdat ze haar tegoeden en effecten niet meer kan gebruiken, schrijft de bank op de eigen website. Dit voedt de heikele discussie rondom het inzetten van de Russische tegoeden richting de Europese top deze week.

‘Krachtig signaal’

Oekraïne heeft volgens berekeningen van het Internationaal Monetair Fonds de komende twee jaar 135 miljard euro extra nodig om haar begroting rond te krijgen, van reguliere uitgaven tot investeringen in het militaire apparaat en wederopbouw. Brussel wil, door de Russische tegoeden in te zetten, Kyiv bijstaan met 90 miljard euro, en doet een beroep op internationale bondgenoten zoals het Verenigd Koninkrijk, Canada en de VS voor het overige deel.

Bij de herstel-lening zoals de Commissie die beoogt, worden de bevroren Russische tegoeden in Europa uitgeleend aan de EU en ingezet in Oekraïne. Brussel gaat er daarbij van uit dat Kyiv het geleende geld terugbetaalt nadat het herstelbetalingen heeft ontvangen van Rusland, in een vredescenario waar Rusland als verliezer uit de bus komt.

De Belgische premier **Bart De Wever** vrijdag in Londen op weg naar een ontmoeting met zijn Britse collega Keir Starmer. FOTO BEN STANSALL/AP

oorlog in Oekraïne

Is de inzet van Russische tegoeden een goed idee?

België verzet zich tegen het EU-plan om Russische tegoeden te verstrekken als een lening aan Oekraïne, en staat daarin niet alleen. Vijf obstakels.

Het hoofdkantoor van **Euroclear** in Brussel. FOTO GEERT VANDEN WIJNGAERT/AP)

Het geld stroomt in dat geval terug naar de financiële instellingen, Euroclear of Clearstream, waar het vandaan kwam. Bij opheffing van de sancties tegen Rusland of als voorwaarden van een vredesakkoord kan het geld terug naar Moskou. Dat klinkt velen als ‘rechtvaardig’ in de oren, met Rusland als agressor. Groot bijkomend voordeel, dat politiek zwaar weegt: de rekening komt niet bij de Europese burger te liggen. Het is daarnaast, door het besluit te nemen met een gekwalificeerde meerderheid, een relatief snelle oplossing. En, in de woorden van Von der Leyen en bonds-kanselier Friedrich Merz: Europa stuurt een „krachtig signaal” naar Poetin.

Toch kent de inzet van Russische tegoeden ook keerzijden. Welke obstakels zijn er?

Obstakel 1

Afwijzende positie van Euroclear

Effectenbeheerder Euroclear is een cruciale schakel in het mondiale financiële systeem, met zo’n 40.000 miljard euro aan geparkeerd geld van centrale banken, vermogensbeheerders en andere grote investeerders. Het Brusselse financiële bedrijf is als de „toegangspoort tot de Europese kapitaalmarkten”, aldus Veerle Colaert, hoogleraar financieel recht aan de KU Leuven, telefonisch tegen *NRC*. Wie van buiten de EU wil beleggen op een Europese beurs of in Europese overheidsobligaties dient een effectenrekening aan te houden bij Euroclear [of het Luxemburgse Clearstream], verduidelijkt Colaert.

Euroclear is van meet af aan fel tegen de Brusselse plannen, omwille van reputatieschade. De Leuvense politoloog Steven Van Hecke stelde eerder in *NRC* dat het inzetten van de Russische tegoeden „het begin van het einde” voor Euroclear zou betekenen als veilige havens voor het parkeren van geld. De top van Euroclear sluit een rechtszaak tegen de EU „niet uit” als het plan wordt doorgezet. Ondertussen ligt het bedrijf zelf onder een juridisch vergrootglas, nu de centrale bank in Rusland Euroclear voor de rechter daagt.

obstakel 2

Ondermijning van het financieel vertrouwen in Europa

Hoewel het leeuwendeel van de Russische tegoeden bij Euroclear (185 miljard euro op een totaal van zo’n 210 miljard) staan geparkeerd, staat er ook nog zo’n 7 miljard euro gestald bij Belgische banken, rapporteerde de *Financial Times*. Ook in Frankrijk staat circa 18 miljard euro aan Russische tegoeden geparkeerd, naast Duitsland (circa 200 miljoen), Cyprus, Zweden en Luxemburg.

Experts, waaronder Colaert, wijzen erop dat bij beslaglegging van de Russische tegoeden een precedent wordt geschept dat ondermijnend kan zijn voor het financiële vertrouwen in Europa. Daarnaast loopt de EU risico als de bevrozing van het Russische geld wordt opgeheven en het geld niet snel genoeg terug kan worden terugbetaald.

Door de bevrozing van de tegoeden via een noodwet voor onbepaalde tijd te verlengen, hebben de Oekraïne-gezinde EU-lidstaten dit risico verkleind: niemand kan dan de tegoeden direct op-eisen.

obstakel 3

De economische schade is niet te overzien

De Belgische Premier Bart De Wever vreest al langer scherpe repercussies en financiële claims van Rusland, met boe-

Groot bijkomend voordeel, dat politiek zwaar weegt: de rekening komt niet bij de Europese burger te liggen

tes die kunnen oplopen tot ver boven de ‘uitgeleende bedragen’. De grootste zorg is wat er gebeurt indien Rusland weer aanspraak kan maken op het bevroren geld, voordat Oekraïne de leningen heeft terugbetaald. Ook leeft er bij veel experts een zeer reële twijfel: hoe aannemelijk is het dat Rusland zal overgaan op herstelbetalingen aan Kyiv?

Als Euroclear en de EU er, in het geval van juridische noodzaak of bij het uitblijven van herstelbetalingen in het kader van een vredesdeal, niet inslagen de miljarden onmiddellijk terug te betalen aan Moskou, dreigt de rekening bij de Belgische belastingbetaler terecht te komen.

België hamert daarom op Europese garanties, die de Commissie ook wil inbouwen. Niet alle lidstaten zijn daartoe bereid. Zo stelde Tsjechië zaterdag „geen garanties af te geven en geen geld uit te geven” voor de financiering van Oekraïne. De EU kan bij onvoldoende waarborgen ook geld lenen, maar daar is unanimité van de lidstaten voor nodig – een onwaarschijnlijk scenario. Eerder gaf de ECB al te kennen niet op te willen treden als bank van lening aan Oekraïne.

obstakel 4

Juridisch is het plan niet waterdicht

Hoewel de Commissie inzet op de noodwetprocedure, blijft het risico bestaan dat een rechtbank de herstel-lening niet-tig verklaart.

In het geval van de noodwet kan de Europese Commissie in buitengewone omstandigheden samen met een gekwalificeerde meerderheid van EU-landen maatregelen treffen, daarbij langdurige wetgevingsprocedures omzei-lend. De Belgische premier Bart De Wever vond een beroep op de noodwet vorige week nog discutabel. „Welke nood-toestand is er in Europa? Ik ken die niet, wij zijn niet in oorlog, er is geen pandemie. Dit is buitenlandbeleid, sanctiebeleid, en dat vergt evengoed unanimiteit”, stelde De Wever. Hij voegde toe: „Ik ben er redelijk zeker van dat het Europees hof dat ook zo zal vaststellen.”

Ook al besluit de EU tot permanente sancties tegen Rusland, dan kan dit evengoed worden aangevochten. De Hongaarse premier Viktor Orbán stelde vrijdag dat de EU „de Rubicon oversteekt” door naar de noodwet te grijpen. Hij stelde daarbij „”alles in het werk te zullen stellen om de rechtmatige situatie te herstellen”.

obstakel 5

Er is geen geopolitiek draagvlak

De Wever sluit niet uit dat België juridische stappen zal ondernemen mocht de EU bij meerderheid de Euroclear-tegoeden inzetten, zonder tegemoet te komen aan de Belgische bezorgdheden. Een dergelijk besluit zou ook het onderlinge vertrouwen tussen de Europese lidstaten geen goed doen. Vooral snog lijkt België bijval te krijgen van Italië, Bulgarije en Malta.

In bredere geopolitieke context hebben Japan en de VS zich uitgesproken tegen het inzetten van de Euroclear-tegoeden in Oekraïne. Zo zou de VS in verschillende Europese landen hebben ge-lobbyd de tegoeden in te zetten bij een vredesakkoord tussen Kyiv en Moskou, suggererend dat de tegoeden van pas komen bij door de VS geleide naoorlogse investeringen.

De politieke druk komt op een moment waarbij de trans-Atlantische verhoudingen onder hoogspanning staan, en maakt het Europese besluit over de tegoeden deze week nog gevoeliger.

nrcwebwinkel

Onthoud dit altijd

Het langverwachte vervolg op de bestseller

De jongen, de mol, de vos en het paard

- › Dit boek biedt troost en houvast voor wanneer het stormt in het leven
- › Geschreven en geïllustreerd door Charlie Mackesy, vertaald door Arthur Japin
- › Wereldwijd weet Mackesy met zijn werk miljoenen mensen te raken en te inspireren
- › Met liefdevolle quotes en prachtige illustraties

Onthoud dit altijd is het langverwachte vervolg op de bestseller *De jongen, de mol, de vos en het paard*. In dit boek dwalen de vier onwaarschijnlijke vrienden opnieuw door de wildernis. Ze hebben geen idee waar ze heen gaan of waar ze naar op zoek zijn. Wat ze wel weten, is dat het leven moeilijk kan zijn, maar dat ze van elkaar houden. En dat taartjes vaak het antwoord zijn.

Onthoud dit altijd is een mooi en betekenisvol cadeau voor familie, vrienden, collega's of gewoon voor jezelf.

‘Sla een bladzij op en je krijgt goede moed.’ – Arthur Japin.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/mackesy

ETNISCH PROFILEREN

RvS negatief over wettelijk verbod

Twee Kamerleden wilden etnisch profileren expliciet verbieden in onder meer de Politiewet. De Raad van State voorziet problemen.

Eline Nugteren

AMSTERDAM

De Raad van State (RvS) heeft maandag negatief geadviseerd over een initiatiefwetsvoorstel dat etnisch profileren expliciet wettelijk wil verbieden. Volgens het hoogste adviesorgaan van de regering heeft het voorstel niet voldoende „toegevoegde waarde” ten opzichte van bestaande discriminatieverboden. Etnisch profileren is al verboden en het wetsvoorstel zou „niet verduidelijken, maar compliceren”, schrijft de RvS.

Het wetsvoorstel werd ingediend door Tweede Kamerlid en mensenrechtenjurist Mpanzu Bamenga (D66) en voormalig Kamerlid en strafrechtadvocaat Willem Koops (NSC). De inzet was etnisch profileren - het zonder objectieve rechtvaardiging gebruiken

De initiatiefwet was mede ingegeven door een persoonlijke ervaring van Kamerlid **Mpanzu Bamenga** (D66).
FOTO MERLIN DALEMAN

van kenmerken als ras, afkomst of huidskleur bij handhaving door de overheid - expliciet verbieden in de Algemene wet bestuursrecht en de Politiewet.

De initiatiefwet was mede ingegeven door een persoonlijke ervaring van Bamenga. In april 2018

werd hij op Eindhoven Airport door de Koninklijke Marechaussee uit de rij gehaald voor een extra controle. Behalve Bamenga werden alleen een andere zwarte man en een zwarte vrouw met twee kinderen gecontroleerd, andere reizigers mochten doorlopen.

Later bleek dat de marechaussee op zoek was naar een Nigeriaanse geldsmokkelaar. Bamenga stelde dat zijn huidskleur doorslaggevend was bij de selectie. Hij spande een rechtszaak aan tegen de staat en kreeg in hoger beroep gelijk. Het gerechtshof oordeelde dat de mare-

chaussee bij selectiebeslissingen geen onderscheid mag maken op grond van ras, omdat dit in strijd is met artikel 1 van de Grondwet.

Bamenga wilde met die uitspraak in de hand verder gaan en het verbod niet beperken tot de marechaussee, maar laten gelden voor alle overheidsinstanties.

De RvS wijst dat voorstel nu van de hand. In zijn advies stelt de Raad dat het „niet aannemelijk is dat het voorstel daadwerkelijk kan bijdragen aan een effectievere aanpak van etnisch profileren”. Ook stelt

Wetsvoorstel verduidelijkt bestaande verboden niet, maar compliceert ze, stelt de Raad van State

de Raad dat het wetsvoorstel bestaande verboden niet verduidelijkt, maar juist compliceert. Het zou bijvoorbeeld niet duidelijk zijn hoe het voorgestelde verbod op etnisch profileren zich verhoudt tot het verbod op vooringenomenheid.

Een man bedelt in een portiek in het **centrum van Rotterdam**. FOTO PETER HILZ/ANP/HH

REPORTAGE DAKLOZEN

Slapende daklozen in het portiek? Rotterdam neemt stevige maatregelen

Rotterdam neemt maatregelen tegen daklozen. Niet iedereen is het daar mee eens: „Deze mensen moeten worden geholpen.”

Jonathan Sekeris

ROTTERDAM

‘Regelmatig klop ik op het raam. Zo van: wegwezen”, zegt Jorrit Hylkema (58) vanuit de deuropening. Hij wijst naar het buitenstopcontact in z’n voortuin: „De ideale plek om een telefoon op te laden. En om te poepen en te plas- sen, maar dat is meestal in de nacht, dus dat zie ik niet.” In de portieken in de wijk Oude Westen in Rotterdam, zegt Hylkema, schuilen daklozen vaak of zitten ze te blowen. „En ze slapen hier. Ga ik ’s ochtends om zes uur de deur uit, dan moet ik wel eens over iemand heen stappen.”

Ook Marja Horbach (80) heeft het gevoel dat het aantal daklozen toeneemt. Ze woont in een nabijgelegen buurt - „iets meer in het centrum” - en noemt de situatie zorgelijk. „Als oudere vrouw doet het iets met mijn veiligheidsgevoel.”

De gemeente Rotterdam heeft nu alleen zicht op de daklozen die zich aanmelden voor de opvang - jaarlijks zo’n 2.500. Daarnaast heeft Rotterdam „pakweg 250 buitenslapers en anderen die bijna dakloos zijn”, schrijft een woordvoerder van zorgwethouder Ro-

nald Buijt (Leefbaar Rotterdam), in een reactie.

Om een volledig beeld te krijgen van het aantal daklozen en hun ‘profielkenmerken’ (leeftijd, duur dakloosheid, nationaliteit etc.) doet de gemeente volgend jaar mee met de ETHOS-telling. Deze methode van de Hogeschool Utrecht en Stichting Kansfonds brengt ook verborgen dakloosheid in beeld.

„Mensen die bijvoorbeeld op een bank slapen, maar wel dakloos dreigen te worden als die steun van vrienden of familie wegvalt. Of mensen die op een camping verblijven”, legt de woordvoerder uit.

Daklozen kunnen volgens de woordvoerder worden onderverdeeld in groepen. Eén groep bestaat uit mensen met een zorgvraag, bijvoorbeeld door psychische problemen, schulden of een verslaving. Een andere groep betreft economische daklozen, die door een echtscheiding of verlies van werk uit huis worden gezet - veelal arbeidsmigranten uit EU-landen. Ongedocumenteerden wier asielaanvraag is afgewezen, vormen ook een groep. „Alleen mensen die recht hebben op verblijf kunnen we aan noodopvang helpen”, aldus de woordvoerder.

De gemeente zegt zeventig overlastgevers in beeld te hebben.

Zij zouden de meeste hinder veroorzaken. „Deze groep heeft vaak een meervoudige problematiek: mentale - of gedragsproblemen gecombineerd met schulden, verslaving en crimineel gedrag”, aldus de woordvoerder.

Buurtbewoner Luna Bongers (26) vindt dat de hulp tekortschiet. In de anderhalf jaar dat ze in het Oude Westen woont, ziet ze steeds vaker daklozen in „steeds slechtere” staat, vertelt ze aan haar eettafel. „Zeker in de winterperiode zijn er meer drugs. Ik zie ze crack roken.”

Mensen die worden weggejaagd, gaan paar straten verderop zitten

Jorrit Hylkema

inwoner Oude Westen

Maar, zegt ze, „het zijn ook maar mensen. En ik vind dat iemand met complexe problemen zoals een drugsverslaving een huis en hulp moet krijgen van de gemeente.”

Dakloosheid, zegt Martijn van Leerdam (41), is een „breder maatschappelijk probleem dat zich toe- vallig in Oude Westen manifes-

teert”. Van Leerdam is predikant-directeur van de Pauluskerk, die ook dient als opvangplek. Volgens Van Leerdam groeide het aantal daklozen in tien jaar tijd van ongeveer 15 naar 250 à 300 buitenslapers in Rotterdam. „De belangrijkste factor is dat de gemeente heel veel dakloze mensen buitensluit van maatschappelijke opvang.”

Als voorbeeld noemt Van Leerdam een recent onderzoek van journalistiek platform *Investico* voor *Trouw* en *De Groene Amsterdammer*. Daaruit blijkt dat meerdere gemeenten dakloze moeders waarschuwen dat hun kinderen worden weggenomen als ze om opvang vragen, waardoor die vervolgens afzien van hulpverlening.

Nieuwe maatregelen

De gemeente gaat met nieuwe maatregelen de „hardnekkige overlast” van mensen die op straat verblijven aanpakken. Sinds een paar weken richt een speciaal team zich op de groep van zeventig overlastgevers. „Mensen van verslavingszorg, schuldhulpverlening, politie, handhavers en zorginstellingen werken samen om te zorgen voor onderdak en verlenen ze daarna verslavingszorg.”

Wie weigert of overlast blijft veroorzaken, krijgt een boete of gebiedsverbod. Ook bedelop-

brengsten afpakken behoort tot de mogelijkheden. „Dat is bedoeld om criminele bendes uit Oost-Europa te ontmoedigen die in stadscentra bedelaars neerzetten die dan ’s avonds hun opbrengsten moeten inleveren bij de baas”, zegt de woordvoerder van de gemeente. „Dat is vaak een vorm van mensenhandel. We zullen geen bedelopbrengst afpakken als iemand z’n gebedelde flesjes bij de flesautomaat omzet in geld.”

Verslavingszorg

Van Leerdam heeft kritiek op de repressieve maatregelen. „Die 250 à 300 dakloze buitenslapers in Rotterdam zijn het echte probleem. Plaatselijk zullen de maatregelen impact hebben op de overlastgevers, maar op het grotere geheel heeft het totaal geen positieve uitwerking”, zegt de predikant van de Pauluskerk. „Mensen verdwijnen niet als je ze een gebiedsverbod geeft. Sterker, ze worden alleen maar wanhopiger. En ze raken uit het zicht van de hulpverlening.”

De Pauluskerk pleit daarom voor investeringen in de psychiatrie, verslavingszorg en het buurtwerk. Van Leerdam: „Dat zijn bewezen oplossingen voor dit soort problematiek en daar wordt niet genoeg in geïnvesteerd.”

nrcwebwinkel

100 punten voor Toscaanse favoriet

Geniet deze feestdagen van de weelderige Torre Il Cerreto. Deze Governo uit Toscane kreeg maar liefst 100/100 punten van de Italian Wine Guy en 98 punten van Luca Maroni. Weelderig van smaak vol zijdezacht zoet rood- en zwart kersenfruit, specerijen en cassis met een vleug mokka. Door een deel van de druiven voor de vinificatie eerst in te laten drogen (Governo methode), wint de wijn aan rijkdom en kracht. Verleidelijk lekker!

Altijd laag

9,95

Onze wijnen worden gratis thuisbezorgd vanaf €50

*minimale afname: 6 flessen, geldig tot en met 6 januari 2026, zolang de voorraad strekt en onder voorbehoud van eventuele druk- of zettfouten. Bekijk ons volledige wijnaanbod op nrcwebwinkel.nl/wijn

NIX10

KERST

Ontdek de mooiste cadeaus

&KLEVERING
Kandelaar
per stuk

Adviesprijs
45,-
39,95

Kerstboomkaars
set van 12 stuks

Adviesprijs
30,-

Kunstkerstboom
met verlichting

Adviesprijs
vanaf
199,-

- › Niet van echt te onderscheiden, zonder naalduitval
- › Gaat jarenlang mee, onderhoudsvrij én stijlvol
- › Verkrijgbaar in de hoogtes 185 en 215 cm

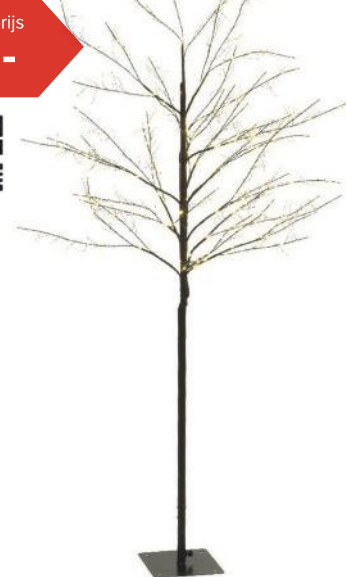
Led kaarsenset
7-delig

Adviesprijs
29,95

Kunstboom
met verlichting

Adviesprijs
79,-

&KLEVERING
Waxinelicht-
houders
set van 2 stuks

Adviesprijs
37,45
29,45

AMNESTY INTERNATIONAL
Kerstkaarten
set van 32 stuks

Adviesprijs
30,-
25,-

BLOOMING GOOD
Luxe kunst-
kerstkrans

Adviesprijs
59,-
49,-

Bekijk de gehele kerstselectie online > nrcwebwinkel.nl/kerst

REPORTAGE **VIERING CHANOEKA**

Binnen zingt cantor Shai Abramson, buiten klinkt 'kindermoordenaars'

Honderden mensen protesteerden tegen komst van de omstreden Israëlische voorzanger Shai Abramson bij het joodse lichtjesfeest Chanoeka in het Concertgebouw.

Amanda Kuiper

AMSTERDAM

Voor de ingang van het Concertgebouw in Amsterdam vormt zich een rij met bezoekers voor het concert. Netjes gekleed, avondje uit. 'Fijne Chanoeka', klinkt het bij begroetingen. Men verheugt zich op het lichtjesfeest straks, met zang op het podium van cantor Shai Abramson, maar de sfeer is bedrukt. Het nieuws over de aanslag in Sydney op een joods festival tijdens de viering van Chanoeka is flink binnengekomen. En nu, hier buiten bij de entree staat het vol politie, klinkt er luid pro-Palestijns protest rondom het Concertgebouw, terwijl in de gangen politiehonden snuffelen en gezocht wordt naar verdachte voorwerpen of explosieven.

Er is een vak links voor de entree, met zo'n twintig pro-Palestijnse betogers. En verderop een joelende menigte op het Museumplein. „Mijn hart huilt”, zegt Debbie Nachtgall die speciaal steun komt betuigen aan de Joodse gemeenschap. „Door de aanslag in Sydney is het al zo'n zwarte dag. Wat een drama voor de Joodse gemeenschap. En dan dát”, wijst ze richting Museumplein. „Dat is puur antisemitisme.”

Waar zondagmiddag nog maar een handvol pro-Palestijnse betogers op het gras van het Museumplein achter de hekken staan, is het in de avond flink volgestroomd. Volgens lokale media staan er drietot vierhonderd pro-Palestijnse betogers. Een poging de artiesten-ingang en de zij-ingang te blokkeren, om zo de aankomst van cantor Shai Abramson te blokkeren, mislukt. Het zijn de eerste aanhoudingen van de in totaal 22. Maar niet het eerste incident van het weekend. Zaterdagmiddag hangt een vreemde geur bij de entree na afloop van een ander concert. Bezoekers voelen zich na afloop miselijk. Het blijkt een stinkbom van boterzuur.

In nauwe verbinding met IDF

Na weken van debat en getouwtrek betreft de omstreden Israëlische cantor Shai Abramson zondagavond alsnog het podium van het Concertgebouw voor het begin van Chanoeka. De uitverkochte vieringen, georganiseerd door de Stichting Chanukah Concert, roepen al weken veel weerstand op omdat de populaire voorzanger in nauwe verbinding staat met het Israëlische leger, de IDF. Daar is hij de belangrijkste cantor bij officiële militaire ceremonies en plechtigheden.

Aanvankelijk werd zijn optreden bij het jaarlijkse Chanoeka-concert door Concertgebouw-directeur Simon Reinink verboden. Maar na

Pro-Palestijnse demonstranten zondagavond op het Museumplein, Amsterdam. FOTO ROMAN VAN FLYMEN / ANP

aanhoudende verwijten van antisemitisme, protesten en kritiek, ook in eigen huis, ging de directie overstag. Het kwam tot een compromis met de organisatie: twee besloten avondbijeenkomsten met de cantor. En het familieconcert in de Kleine Zaal op zondagmiddag ging door zonder de zanger. Dat verliep volgens een woordvoerder „rustig en als gepland.”

Zowel voor- als tegenstanders van het Chanoekafeest laten zondagavond hun stem horen. Joop van der Schaaf en Mariette Brinkman-Goudsmit die voor de eerste keer het Chanoekaconcert bijwonen (de kaartjes zijn gekocht „voordat het een probleem werd”) staan met kippenvel in de rij. „Het is niet dat ik me nu bedreigd voel”, zegt Brinkman-Goudsmit, „maar dat roepen en lawaai vind ik best heftig en intimiderend”. Over de cantor hoorde ze dat het iemand was „die verschrikkelijk mooi kan zingen”. Over zijn reputatie trekt ze haar schouder op. „Iedereen moet in het leger in Israël. Volgens mij heeft hij nog nooit een geweer vastgehouden.”

De joodse buitenviering van

Chanoeka, een 'solidariteitsmoment' dat bij de ingang van het Concertgebouw zou plaatsvinden, moet van de politie uitwijken naar een paar honderd meter verderop. „We zijn gewoon verdreven”, klagen twee vrouwen tegen elkaar. Zo'n tweehonderd mensen hebben zich er op de stoep verzameld met kleine lichtjes en wit-blauwe Israëlische vlaggen om de schouders. Ook hier veel politietoezicht. Na

‘Concertgebouw, geef genocide geen podium’ hebben demonstranten op een bord geschreven

een speech van Roger van Oordt, honorair consul van Israël („Wij laten ons licht niet doven”), een minuut stilte voor de slachtoffers in Sydney en het zingen van diverse joodse liederen („Sjalom Aleichem”), arriveert opperrabbijn Jacobs. Hij steekt de eerste kaars van de chanoeka, de negenarmige kandelaar, aan, en zingt het 'Ma'oz

Tsur'. Eén kaars tegen veel duisternis, dat deed hij vandaag al op vele plaatsen in het land. Ingesloten door hekken op het Museumplein zijn de pro-Palestijnse demonstranten verdeeld in twee groepen. Vooraan bij de hekken demonstreert een fanatieke voorhoede met bedekte gezichten: rookbommen kleuren de lucht rood en groen. De luidsprekers staan op tien. Er klinkt 'Death to the IDF' (dood aan het Israëlische leger). Maar ook een bord: 'Concertgebouw: geef genocide geen podium'.

Op het demonstratiebord van Annette Mevis (72) staat 'Trots op AvroTros', een verwijzing naar de Nederlandse terugtrekking van het Eurovisie Songfestival. „Omdat ik het geweldig vind dat zij wel hebben standgehouden, in tegenstelling tot de directeur van het Concertgebouw”, zegt ze. „Heel erg” vindt zij de komst van de Israëlische cantor. „Dat zo iemand voor het leger cantor is en zingt voor mensen die de Palestijnen uitmoorden. Jammer dat er toch een compromis is gezocht.” Dat vinden de Amerikaans-Nederlandse moe-

der Susan Peterson en haar zoon Kelley van Evert ook. „Het Concertgebouw is bezwiken voor de Israëlische lobby.”

Achterin het demonstratievak komen speeches vanaf het podium. De sfeer lijkt op het eerste gezicht zachter, maar uit zeker honderd kelen wordt het woord 'kindermoordenaars' gescandeerd.

Politie grijpt in

Voorin blijft spanning in de lucht hangen. Extra politie te paard arriveert, terwijl de mobiele eenheid zich opstelt tegenover de demonstranten. Het wordt te onrustig, waarschuwt een agent. De sfeer slaat om, omstanders moeten weg. Wanneer enkele hekken worden omgeduwd en er wordt getrokken en geduwd, grijpt de politie in. Enkele mensen worden afgevoerd.

De oliebollenkraam aan de rand van het plein sluit snel de luiken. Maar een grote uitbarsting blijft uit. Het contrast buiten kan niet groter zijn met binnen in het Concertgebouw, waar een uitverkochte zaal feestelijk meeklapt met de muziek van de Israëlische cantor, tonen filmpjes op X.

ASIEL

‘Beter op straat leven in Nederland dan teruggaan naar Irak’, zeggen yezidi’s

Sinds een nieuw ambtsbericht over Irak kunnen jezidi’s moeilijker asiel krijgen in Nederland. In gesprek met jonge jezidi’s.

Lize Geurts

GELEEN

Acht mannen zitten rond een tafel in Landgoed Biesenhof in Geleen, een brasserie vlak bij het asielzoekerscentrum waar ze wonen. Ze drinken koffie en Pepsi, eten vlaai. Ze spreken Nederlands. „Jongens”, zegt een begeleider met een licht Limburgs accent, „de verslaggever heeft een andere uitspraak dan ik. Als jullie haar niet kunnen verstaan, laat het dan even weten.”

De mannen komen uit Irak, zijn jonger dan dertig en allemaal twee of drie jaar geleden naar Nederland gevlucht, sommige met vrouw en kinderen, sommige met broertjes en zusjes, sommige alleen. Het zijn jezidi’s, een religieuze minderheid die al eeuwen in het Koerdische noordwesten van Irak leeft. In 2014 kwam de vrijwel onbekende groep ineens in de schijnwerpers te staan: ze werden opgejaagd en uitgemoord door de extremisten van Islamitische Staat (IS), die voor de jezidi’s geen plaats zagen in het kalifaat. Jonge vrouwen werden tot (seks)sclaven gemaakt.

De westerse wereld nam het direct op voor de jezidi’s. Toenmalig Amerikaans president Barack Obama liet IS bombarderen om hen te ontzetten. In Europa waren ze een van de weinige groepen vluchtelingen die wél enthousiast werd ontvangen - iedereen erkende de wredeheid van IS. En in de christelijke pers werd hun monotheïstische geloof vaak naar het christendom toegeschreven. In de Tweede Kamer zetten, behalve PvdA en SP, met name christelijke partijen - CDA, Christen-Unie en SGP - zich in voor de groep.

„Zelfs de VVD”, zegt Kamerlid Kati Piri (GroenLinks-PvdA) nu. De steun voor jezidi’s was breedgedragen, „omdat er gruweldaden tegen deze kleine minderheid zijn gepleegd. Ook Europese Syriëgangers maakten zich schuldig aan die genocide - Europese burgers”.

Terugkeerdienst

Toen een Kamermeerderheid het geweld tegen jezidi’s in 2021 een genocide verklaarde, zoals het Europees Parlement dat al deed in 2016, leek hun status als vluchtelingen ook in Nederland onaanastbaar. „Vroeger was het hier voor jezidi-mensen top, alles kon binnen een halfjaar geregeld worden”, zegt Safar (25), een van de acht mannen in Biesenhof. Hij woont sinds tweeëneenhalf jaar in het azc in Geleen, samen met zijn vrouw en hun eenjarige zoon.

Safar en de zeven anderen vertellen dat ze vluchtten voor discriminatie, uitsluiting en bedreiging door de islamitische meerderheid in Irak - ook nog tien jaar na de genocide - en voor een leven in vluchtelingenkampen, waarin de meeste jezidi’s nog altijd wonen. Hij wil niet met zijn achternaam in de krant, dat kan hem kwetsbaar maken als hij terug moet.

Na een aanscherping van het zogeheten landenbeleid vorig jaar worden

asielaanvragen van jezidi’s namelijk afgewezen. Van de acht mannen aan tafel hebben er vijf al gehoord dat ze niet in Nederland mogen blijven, de rest wacht op een laatste gesprek met de IND, maar heeft er weinig vertrouwen in. Hoewel ze in beroep gaan, hebben enkelen al een eerste gesprek gevoerd met terugkeerdienst DT&V.

Advocaat Maartje Terpstra, die een van de Geleense mannen bijstaat en regelmatig collega-advocaten spreekt met jezidi-cliënten, zegt dat het nu „overal in Nederland hetzelfde gaat”. Medewerkers van Vluchtelingenwerk horen in azc’s in het hele land dat ze worden afgewezen, bij verschillende rechtbanken vechten jezidi’s al afwijzingen aan.

Safar was veertien toen hij vroeg in de ochtend wakker werd van onbekende geluiden. Het was 3 augustus 2014, IS reed door de straten van Sinjar in Noord-Irak, waar veel jezidi’s woonden. „Ineens was het oorlog in mijn stad”, zegt Safar. IS doodde jezidi-mannen, ontvoerde vrouwen en kinderen. Samen met zijn familie vluchtte Safar te voet naar het Sinjargebergte, zo’n 25 kilometer verderop. Het was midden in de Iraakse zomer en minstens 45 graden overdag. Ze hadden alleen wat water bij zich.

In de bergen hebben ze, samen met duizenden andere jezidi’s, acht dagen gewacht. „Elke vijf uur namen we een slokje water.” Zodra ze hoorden dat de grens open was, liepen ze aan de westkant de berg af, Syrië in. Onderweg zag Safar zeker vijftig mensen die van honger en dorst waren omgekomen. „Van

sommige mensen dacht ik dat ze sliepen, maar dan waren ze dood.”

In Irak kwamen de meeste jezidi’s in vluchtelingenkampen terecht. Rakan (24) woonde na de genocide bijna tien jaar in tenten van nylon: koud in de winter, benauwd in de zomer. Maar een paar uur per dag elektriciteit, nooit stromend water. Zijn broertje kon in de kampen twee keer per week, een half uur tot een uur naar school, vertelt Rakan. „Hier in Nederland gaat hij elke dag.”

De jezidi-mannen aan tafel hebben snel de taal geleerd. Sommigen geven Iraakse kinderen in het azc Nederlandse les. Ze doen vrijwilligerswerk - achter de bar bij het Oud Limburgs Schuttersfeest in Beekdaelen, als verkeersregelaar bij het WK Gravel. Of ze werken, bij de Biesenhof of Kasteel Terborg, of ze zetten kozijnen - en sturen geld naar hun ouders die in Irak zijn achtergebleven.

In mei 2024 besloot toenmalig demissionair staatssecretaris van Justitie en Veiligheid Eric van den Burg (VVD), kort na de verkiezingen van 2023 waarbij de PVV de grootste werd, dat jezidi’s niet langer als risicogroep zouden worden beschouwd. „Inmiddels is ISIS al geruime tijd verslagen en acht ik de (veiligheids)situatie bestendig genoeg”, schreef hij de Kamer. In Irak was nu „sprake van adequate opvang”. Hij baseerde zijn oordeel op een, enkele maanden eerder verschenen ambtsbericht - landeninformatie die de IND gebruikt om beslissingen op te steunen - dat de veiligheidssituatie in heel Irak omschreef als „de stabielste in jaren”.

Jezidi’s bij de Lailish-tempel in het district Shekhan in Irak, voor de jaarlijkse Cejna ceremonies. FOTO ISMAEL ADNAN YAQOOB/ANADOLU VIA GETTY IMAGES

”

De meeste massagraven zijn nog niet eens opgegraven

Houman Oliaei

antropoloog en schrijver

”

Als moslims zien dat in een restaurant een jezidi werkt, komen ze daar niet meer

Safar (25)

In 2024 werden asielaanvragen van 190 Irakezen afgewezen - de IND houdt niet bij hoeveel van hen jezidi zijn. Advocaat Terpstra schat dat nog enkele honderden jezidi’s wachten op een beslissing over hun asielaanvraag. In 2025 steeg het aantal afgewezen Irakezen flink: 540 in de eerste elf maanden, in oktober en november 120 per maand.

Maar in het ambtsbericht uit 2024 staat óók dat inwoners van het Noord-Irakese gebied Sinjar, waar de meeste jezidi’s woonden tot de aanval van IS, een „gebrek aan kansen op levensonderhoud en basisvoorzieningen” hebben. En dat „verschillende bronnen” wijzen op regelmatig Turkse luchtaanvallen, specifiek gericht op de Koerdische arbeiderspartij PKK en jezidi-militie YBS. Er staat dat de meeste jezidi’s niet genoeg geld hebben voor wederopbouw van hun oude huizen - IS verwoestte 80 procent van Sinjar - en dat de meesten nog altijd in tentenkampen wonen.

In november werd een aanvulling op het ambtsbericht gepubliceerd. Daarin staat dat de leefsituatie in de kampen het afgelopen jaar verder verslechterde: hulporganisaties hebben zich teruggetrokken door gebrek aan financiering.

Kip

„Ik denk dat Irak voor de jezidi’s geen veilige haven is om naar terug te keren,” zegt Houman Oliaei, een Amerikaanse antropoloog die een boek schreef over hoe het de jezidi’s in Noord-Irak verging na 2014, in een telefoongesprek. „In het kamp waar ik onderzoek deed was een groot tekort aan medische hulp en al helemaal aan psychologische ondersteuning voor jezidi’s die getraumatiseerd zijn door het geweld.”

Oliaei maakt zich ook zorgen over de aanhoudende oproepen tot geweld door moslims in Irak. Geestelijken maken video’s met verwensingingen aan het adres van de ‘heidense’ jezidi’s. Safar ziet ze elke week langskomen. Hij laat compilaties zien die de Duitse jezidi-ngo Hâwar vorig jaar maakte, na de jaarlijkse herdenking van de genocide: islamitische geestelijken en influencers zeggen in toespraken dat jezidi’s „de duivel aanbidden” en dat „moslims de belangrijkste vijanden van jezidi’s zijn”.

Als ze terug moeten, zullen ze in Irak bovendien geen werk vinden, denken de mannen aan tafel. In het verwoeste Sinjar is het lastig, daarbuiten al helemaal. „Ambtenaar worden kan niet, want je kunt bij een sollicitatie geen optie ‘jezidi’ invullen. Als moslims zien dat in een restaurant een jezidi werkt, komen ze er niet meer”, zegt Safar. „Moslims mogen geen ei kopen dat de kip van een jezidi heeft gelegd.”

Oliaei: „Deze mensen hebben een genocide overleefd. Toen het onmogelijk bleek de wederopbouw op gang te brengen, zijn ze naar een ander land gegaan om hun kinderen een veilige toekomst te geven. En dat land stuurt ze nu terug naar een plaats waar het trauma vers is. De meeste massagraven zijn nog niet eens opgegraven.”

Kati Piri noemt het „best frappant” dat de IND jezidi’s nu terugstuurt. Ze wijst erop dat andere Europese landen juist jezidi’s uit de vluchtelingenkampen in Irak hebben weggehaald. „Het valt me tegen, zelfs van de twee partijen die nog in dit kabinet zitten. We weten dat ze niet happig zijn op vluchtelingen in het algemeen, maar ik dacht dat ze voor deze groep meer begrip hadden.”

Safar stapelt de vlaaibordjes op - hij werkt hier sinds een jaar. Zijn neef uit Duitsland wordt naar Irak teruggestuurd en heeft al een vliegticket. De acht mannen denken hardop over wat ze zouden doen als ze ook terug moesten. „Dan zou ik toch blijven”, zegt Mahdi (24). De anderen knikken. „Beter hier op straat wonen dan in Irak”, zegt Safar. „Wij hebben niks in Irak.”

ILLEGALITEIT

Minister Van Weel: ‘Er komen geen klopjachten op ongedocumenteerden’

Door steun van CDA is er maandag een meerderheid ontstaan voor het strafbaar stellen van mensen zonder verblijfspapieren.

Andreas Kouwenhoven

DEN HAAG

De strafbaarstelling van illegaliteit is een stap dichterbij gekomen. In het Kamerdebat over de reparatie van de asielnoodmaatregelenwet heeft de CDA maandag laten blijken de aangepaste wet te steunen. Daarmee ontstaat een meerderheid voor het strafbaar stellen van mensen zonder verblijfspapieren, terwijl hulp aan deze groep blijft toegestaan.

De wet kwam afgelopen zomer op chaotische wijze tot stand. Op het laatste moment werd de strafbaarstelling toegevoegd aan een bredere wet met maatregelen. Sommige Kamerleden die voor hadden gestemd, realiseerden zich achteraf dat hierdoor zelfs het uitreiken van een kop soep aan een ongedocumenteerde strafbaar zou worden.

Om de al aangenomen wet te ‘repareren’ heeft minister David van Weel (Asielen Migratie, VVD) een wijziging opgesteld, waarin staat dat „deelname aan dit misdrijf (illegaal verblijf), anders dan als plegger niet strafbaar is”. De minister hoopt dat deze zin de onrust bij hulpverleners wegneemt.

„Er kan geen misverstand meer over bestaan: hulpverleners zijn niet strafbaar”, zei hij maandag. Een Kamermeerderheid ziet dat ook zo. „Niemand die een kop chocolademelk uitdeelt, hoeft vervolging te vrezén”, zei Diederik Boomsma (JA21). Dat Kamerlid opperde een informatiecampagne op te tuigen om het „misverstand” uit de wereld te helpen dat alle ongedocumenteerden en hun hulpverleners straks op-

eens vervolgd worden.

Over de reikwijdte van de wet bestaat echter nog steeds onduidelijkheid, ook na het commissiedebat van maandag. Volgens CDA-Kamerlid Bart van den Brink wordt slechts een beperkte groep geraakt door de wet: alléén uitgeprocedeerde asielzoekers die hun eigen terugkeer „actief frustreren”, handelen volgens hem strafbaar. En daar kan het CDA zich wel in vinden. Kamerlid Queeny Rajkowski (VVD) zei te hopen dat het debat de zorgen over de wet wegneemt. „Ik wil niet dat hulporganisaties geen hulp meer durven leveren. Want we zijn wel gewoon een netjes land.”

Tegenstanders stellen dat de wet een veel grotere impact heeft. Don Ceder (CU): „In het wetsartikel staat dat elke meerderjarige vreemdeling die onrechtmatig in Nederland verblijft, strafbaar is. Dat is veel breder

”

Hulpverleners zijn niet strafbaar

David van Weel minister (VVD)

dan alleen mensen die hun terugkeer frustreren.” Volgens Ceder treft de wet daardoor veel meer mensen. „Ik heb familieleden uit Suriname die nooit papieren hebben gehad. Ook op scholen zitten kinderen zonder papieren. Dit gaat niet alleen om mensen met een asielverleden: het gaat om een veel grotere groep.”

De VVD weersprak dat beeld. Rajkowski stelt dat de handhaving zich richt op „de groep die overlast pleegt” en op mensen die „niet meewerken aan hun terugkeer, maar wel terug kunnen”. In de toekomst, zei ze, „kan het zich ook gaan richten op arbeidsmigranten die zich niet gedragen”.

„Aha, nu komt de aap uit de mouw”, reageerde Ceder. „Volgens mevrouw Rajkowski kan [de wet] zich ook richten op een vrouw uit de Filipijnen die hier al dertig jaar is en

geen vlieg kwaad doet.”

Waarop Rajkowski antwoordde: „Nee. Mensen die niet terug kunnen, kun je niet gaan vervolgen.”

Minister Van Weel stelde de wet voor als „extra instrument”. Met een gevangenisstraf krijgt de overheid een aanvullend „drukmiddel” om uitgeprocedeerden te bewegen tot terugkeer. Van Weel verwacht honderd tot driehonderd zaken per jaar. „Dit gaat niet leiden tot grootschalige klopjachten tegen ongedocumenteerden”, benadrukte hij meermaals. „Ons doel is niet om al die illegale vreemdelingen op te jagen.”

Ideologie

Jan Paternotte (D66) vroeg zich af waartoe de wet dan wel dient. Hij wees erop dat uitvoeringsorganisaties, onder meer de Dienst Terugkeer & Vertrek (DT&V), waarschuwen dat de wet niet zonder meer leidt tot meer vertrek. Het aantal vrijwillige terugkeerders kan zelfs afnemen, omdat ze uit angst opgepakt te worden de autoriteiten mijden. „De DT&V zegt: dit leidt tot extra werk en minder aandacht voor daadwerkelijke terugkeer. Dat is als een hond die zijn eigen staart achterna zit en er vervolgens in blijft”, aldus Paternotte.

Daar komt het cellentekort bij. „DJI [Dienst Justitiële Inrichtingen] zegt dat de komende vijf jaar geen plek is om deze vonnissen uit te voeren”, zei Paternotte. „Het afschrikwekkende effect is nagenoeg nul. Wat heeft het dan voor zin?”

„De cellencapaciteit moet worden opgehoogd”, zei Van Weel daarover.

Rajkowski noemde het expliciet een politieke keuze. „Het gaat ook om ideologie: hoe kijk je naar beleid voor mensen die niet naar Nederland mogen komen?” Toen Lisa Westerveld (GroenLinks-PvdA) vroeg of dit dan een ideologische wet is, antwoordde ze: „Uiteraard is het onderbouwd met feiten en cijfers, maar er zit ook ideologie onder.”

De Tweede Kamer stemt waarschijnlijk donderdag over de wet.

Demissionair minister **Van Weel** tijdens een debat over de strafbaarheid van illegaliteit. FOTO FRIEK VAN DEN BERGH / ANP

Voor jou als abonnee

NRC MASTERCLASS

Leer een vaardigheid of verdiep je in een onderwerp met NRC-redacteurs.
Je ontvangt elke week een nieuwe les, direct in je inbox.

Wijn drinken voor beginners

6 weken

Leer jouw wijnsmaak kennen

Door Melle Meijer

Stoppen met scrollen

6 weken

Leer hoe je de verleiding van je telefoon weerstaat en tijd terugwint

Door Laura Hoogenraad

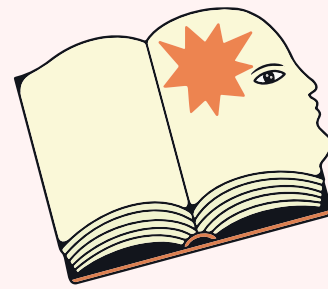
Hoe schrijf je een goed verhaal

7 weken

Leer waar een goed verhaal aan voldoet en hoe je er zelf een schrijft

Door Peter Zantingh

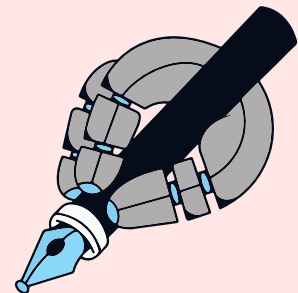
Hoe werk je met AI-tools

5 weken

Leer hoe je effectieve opdrachten schrijft voor AI-tools zoals ChatGPT

Door Tessel Bogaard

Schrijf je in via nrc.nl/masterclass

www.nrc.nl/masterclass

nrc

Nieuwbouwproject aan de rand van Gouda. FOTO ANP

WONINGBOUW

Corporaties geraakt door belasting die niet ‘voor ons is bedoeld’

Woningcorporaties voorzien forse stijging van winstbelasting bedoeld voor multinationals, ten koste van woningen

Sjoerd Klumpenaar

AMSTERDAM

Woningcorporaties vrezen dat ze de komende jaren meer dan twee keer zoveel aan vennootschapsbelasting kwijt zijn als nu. Corporatiekoepel Aedes rekende uit dat de corporatiesector dit jaar voor 700 miljoen euro aan winstbelasting afdroeg. Als de corporaties de woningbouwafspraken met het kabinet nakomen, verdubbelt dat bedrag in 2029 tot 1,5 miljard.

Voor woningcorporaties betekent de toenemende belastingdruk dat er minder geld overblijft om in woningen te investeren. Het wordt daarmee ook steeds minder waarschijnlijk dat ze kunnen voldoen aan hun deel van de landelijke woningbouwafspraken - en dat het landelijke woningbouwdoel van 100.000 nieuwbouwwoningen ook de komende jaren niet gehaald wordt.

Verzet tegen winstbelasting

Corporatiekoepel Aedes rekent om het jaar uit wat de winstbelasting van corporaties is. Dit jaar reageerden 133 woningcorporaties op vragen van de organisatie, samen goed voor tweederde van alle corporatiewoningen in Nederland.

Het aandeel ATAD in de betaalde winstbelasting is de afgelopen jaren gegroeid. Was dat twee jaar geleden

tegen de winstbelasting, die ze „princieel onjuist” noemt. Woningcorporaties werken zonder winsttoegmerk en hebben als enige inkomstenbron de (doorgaans lage) huuropbrengsten van hun sociale huurwoningen. Hun bedrijfsresultaat, het geld dat ze voor belastingen overhouden, investeren ze in het verduurzamen of verbouwen van hun woningen.

Toch betalen corporaties net als alle bedrijven winstbelasting. Ze hebben daarbij in het bijzonder last van de in 2019 ingevoerde belastingregeling ATAD, de *Anti Tax Avoidance Directive*. Deze EU-regelgeving moet internationale belastingontwijking tegengaan. De regels zijn bedoeld voor multinationals met ingewikkelde financiële constructies, maar doordat Nederland strenger is dan andere EU-landen vallen ook projectontwikkelaars en woningcorporaties eronder.

Door ATAD mogen bedrijven nog maar een klein rentepercentage van hun belastingaftrekken als ze investeren met geleend geld. Omdat corporaties voor nieuwbouwprojecten volop zijn aangewezen op financiering van buitenaf, mogen zij hun hoge rentekosten niet aftrekken.

Het aandeel ATAD in de betaalde winstbelasting is de afgelopen jaren gegroeid. Was dat twee jaar geleden

nog 30 procent, in 2025 is dat meer dan de helft. Met de huidige bouwopgave waarschuwt Aedes voor een paradoxale situatie: de corporaties worden fiscaal ontmoedigd om te investeren, terwijl veel investeren in nieuwbouw precies is wat demissionair minister Mona Keijzer (Volkshuisvesting, BBB) van hen eist.

Aedes schat in dat er om de afspraken te halen nog 60 miljard euro aan leningen nodig is. De

Door toenemende belastingdruk blijft er minder geld over om in woningen te investeren

winstbelasting zou daardoor structureel met 460 miljoen euro toenemen, zo stelt Aedes in het onderzoeksrapport: „In de praktijk worden corporaties dus fiscaal stevig beboet voor de volkshuisvestelijke investeringen die ze met het Rijk afspraken.”

Is het eigenlijk niet vreemd dat corporaties, die werken als stichtingen zonder winsttoegmerk, winstbelasting moeten betalen? In 2008, toen minister Wouter Bos (Financiën,

PvdA) de volledige winstbelasting voor corporaties invoerde, viel dat volgens woningmarktonderzoeker Johan Conijn wel te verklaren. „Corporaties hadden financieel veel meer vet op de botten dan nu. Ze verkochten veel woningen en hadden minder kosten”, aldus Conijn, emeritus hoogleraar woningmarkt (Universiteit van Amsterdam) en nu werkzaam voor het Utrechtse bureau Finance Ideas. „Bovendien was het niet duidelijk wathun precieze taak was, dus hoeveel en welk type woningen ze moesten bouwen.”

Dat is anno 2025 wel anders. Door hoge bouw- en onderhoudskosten en gestegen rente zitten veel woningcorporaties krap bij kas. Om de corporaties meer financiële ruimte te geven, werd de verhuurderheffing in 2023 afgeschaft. Deze extra belasting op sociale huurwoningen leidde er vanaf 2013 toe dat corporaties veel minder huurwoningen bouwden.

Daarbij hebben woningcorporaties er een forse maatschappelijke taak bij gekregen: zij moeten hun huidige woningen verduurzamen én zijn de aangewezen partij om sociale huurwoningen te bouwen, die vanwege hun gereguleerde huur-opbrengst door marktpartijen niet gebouwd worden.

En dat is waar het volgens Conijn schuurt. Het ministerie van Volkshuisvesting draagt corporaties op vooral huurwoningen onder de kostprijs te bouwen, waarbij Financien het verlies dat daardoor ontstaat negeert door wel de volledige winstbelasting te innen. Ze worden belast alsof ze tegen markttarief verhuren. „De corporaties zitten klem”, aldus Conijn.

Begrotingen

Dit voorjaar tekende een aantal grote corporaties bij de Belastingdienst bezwaar aan; dit zou een eerste stap kunnen zijn om uiteindelijk de tegenstrijdigheid in het beleid van Keijzer door de rechter te laten toetsen.

Of de formerende partijen D66, CDA en VVD gehoor geven aan de oproep van Aedes, moet nog blijken. In de begrotingen is rekening gehouden met de honderden miljoenen per jaar aan winstbelasting, en om die af te schaffen zal dus ergens anders geld gevonden moeten worden.

Conijn denkt dat de corporaties een punt hebben. In elk geval als het om ATAD gaat. „Het is natuurlijk merkwaardig dat corporaties die uitsluitend in Nederland werken, worden geraakt door belastingen die zijn gericht op multinationals.”

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

Bekijk
alles

BEDDINGHOUSE

Warme flanelen
dekbedovertrekset

- › Hoogwaardige kwaliteit; geborsteld katoen flanel
- › Voelt heerlijk zacht aan en houdt je lekker warm
- › Verkrijgbaar in verschillende kleuren en dessins
- › Bekijk alle bedtextiel van Beddinghouse online

ADVIESPRIJS
~~69,95~~
39,95ADVIESPRIJS VANAF
~~79,95~~
39,95

BEKIJK ALLES VAN BEDDINGHOUSE ONLINE

Tot
50%
korting

MCGREGOR

Dames- en herenlaarzen

ADVIESPRIJS
~~199,95~~
119,95

COMFORTABELE LAARZEN GEMAAKT VAN LEER

- › Heerlijk warme voering waardoor ze ideaal zijn voor de winter
- › Rubberen profielzool voor grip en uitneembare binnenzool
- › Bekijk alle laarzen van McGregor online

40%
korting

FLINQ

Tafellamp Lume

ADVIESPRIJS
~~99,99~~
29,99

LEDLAMPEN VOOR BINNEN EN BUITEN

- › 3 lichtstanden (warm wit, neutraal en koud wit) met dimfunctie en geheugenstand
- › Oplaadbaar via USB-C en volledig draadloos te gebruiken
- › Energiezuinig en duurzaam – levensduur van 40.000 uur

70%
korting

EZEESPINNER

Elektrische droogmolen

ADVIESPRIJS
~~199,95~~
99,95

ROTTERENDE DROOGMOLEN DIE JE WAS BINNEN KORTE TIJD DROOGT

- › Een energiezuiniger en goedkoper alternatief dan een wasdroger
- › Kleding blijft langer mooi en hoeft minder vaak gestreken te worden
- › Met een handige timerfunctie en afstandsbediening

50%
korting

TEN CATE

Donzen 4-seizoenen dekbed

ADVIESPRIJS VANAF
~~499,95~~
169,99

GEVULD MET EENDEN- OF GANZENDEONS

- › Warm dekbed met 2 losse delen voor de zomer en winter die samen te combineren zijn
- › Dons geeft goede warmte-isolatie en vochtregulatie
- › Met luchtige tijd van extra sterk en zacht katoen

Tot
61%
korting

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/weekdeals

De zojuist vrijgelaten mensenrechtenactivist en Nobelprijswinnaar **Ales Bialiatski** spreekt zaterdag in Litouwen de pers toe, geflankeerd door de Wit-Russische oppositieleider **Svitlana Tichanovskaja**.
FOTO GONZALO FUENTES/REUTERS

Eva Cukier

AMSTERDAM

Toen de videocamera's aan de Wit-Russische grenzen zaterdag plotseling werden uitgeschakeld, wisten Wit-Russische mensenrechtenverdedigers dat er iets groots stond te gebeuren. Enkele uren later volgde de vrijlating van 123 politieke gevangenen die de afgelopen jaren door het regime van Aleksandr Loekasjenko achter de tralies waren beland. Onder hen de prominente mensenrechtenactivist Ales Bialiatski, oppositiepolitici Maria Kalesnikava en Viktor Babarika, Kalesnikava's advocaat Maxim Znack, politiek analist Aleksandr Feduta en journalist Marina Zolotova. Opgeteld zaten zij 67 jaar celstraf uit.

Dat de regering van Minsk de camera's uitschakelde, leek een poging om te voorkomen dat eventuele pijnlijke incidenten rond de vrijlating naar buiten zouden komen. Dat gebeurde in september, toen de webcams registreerden hoe de tot veertien jaar cel veroordeelde oppositiepoliticus Mikola Statkevitsj bij vrijlating weigerde zijn land te verlaten. Eenzaam zat hij uren op een bankje om teruggebracht te worden naar een cel, waar hij zonder contact met de buitenwereld nog altijd vastzit. Maria Kalesnikava werd in 2020 opgesloten, nadat een poging om haar het land uit te zetten eveneens strandde: zij verscheurde haar paspoort.

„Ik kan u niet uitleggen hoe gelukkig ik was toen ik de bussen zag met daarin (...) de anderen”, vertelde een vermagerde, maar uitgeleaten Kalesnikava zondagavond tijdens een persconferentie in Oekraïne. Daarin bedankte zij de Oekraïense president Zelensky en het Oekraïense volk voor de ontvangst

en de onvoorwaardelijke steun.

In Litouwen werd de al vele malen gearresteerde Nobelprijswinnaar Ales Bialiatsky (63) zaterdag feestelijk onthaald door de daar gevestigde Wit-Russische oppositieleider Svitlana Tichanovskaja. Zij noemde zijn stem heel belangrijk „om te spreken over de misdaden van het regime”.

Lastminutebesluit

Waarom de grootste groep vrijgelatenen zaterdag naar Oekraïne werd gebracht blijft onduidelijk. In een interview met de Russische onafhankelijke tv-zender Dozjd zei Tichanovskaja maandag dat dit het gevolg was van een „lastminutebesluit” van Loekasjenko. Onder de vrijgelatenen bevinden zich Oekraïense staatsburgers en personen die werden veroordeeld vanwege steun aan Oekraïne.

WIT-RUSLAND

‘Voor Loekasjenko
loopt de weg naar
de vrijheid via het
buitenland’

Met de vrijlating van 123 Wit-Russische politieke gevangenen hoopt dictator Loekasjenko het isolement te doorbreken.

Tichanovskaja zei de Oekraïense autoriteiten „zeer dankbaar” te zijn voor hun snelle reactie. Vanuit Oekraïne zullen de meeste ex-gevangenen naar verwachting zo snel mogelijk naar Litouwen en Polen vertrekken.

De meeste aandacht ging uit naar de gezondheidstoestand van de vrijgelatenen. Wit-Russische strafkampen staan bekend om hun snoeiharde omstandigheden en sommige gevangenen brachten lange periodes door in isolatie. In 2024 vertelde de zus van Kalesnikava, activist Tetsiana Chomytsj, aan NRC te vrezzen voor Maria's leven. Zij was sterk vermagerd, mede omdat ze vanwege gezondheidsproblemen het slechte gevangensvoedsel niet kon verteren. Veel gevangenen worden blootgesteld aan martelpraktijken.

De vrijlating van de gevangenen

in ruil voor sanctieverlichting op de voor de Wit-Rusland cruciale kalium-industrie, kwam voor analisten niet als een verrassing. Sinds juli vorig jaar kwamen al 430 gevangenen vrij, van wie 70 dankzij deals tussen gezanten van de Amerikaanse president Trump en Loekasjenko's regime. De Wit-Russische dictator hoopt het internationale economische en politieke isolement te doorbreken, dat is ingesteld vanwege zijn steun aan de Russische oorlog tegen Oekraïne.

Er geldt een harde voorwaarde, benadrukte de Wit-Russische journalist Dmitri Navosja zaterdag, en dat is vertrek naar het buitenland. Daar zitten ze ver van de eigen bevolking, die ze anders zouden kunnen opstoken tot een nieuwe revolutie. „Er is voor Loekasjenko maar één weg naar de vrijheid en die loopt naar het buitenland.”

Dat autocratische regimes burgers inzetten als ruilmiddel voor sanctieverlichting is volgens veel politici en activisten een acceptabele prijs. „De prijs van hun vrijlating doet er niet toe. Niets is belangrijker dan een mensenleven”, schreef de Wit-Russische journalist en activist Natalia Radina op Facebook.

„Wij zien dit als een humanitaire missie van de VS, en niet als een reset van de betrekkingen met Minsk”, aldus Tichanovskaja. Zij benadrukte dat ook de stevige positie van de Europese Unie een effectief drukmiddel is. Zij sprak de hoop uit dat de oppositie verenigd verder zal gaan in haar strijd tegen het Wit-Russische regime. Eerder waren daar vragen over gerezen, toen haar eerder dit jaar vrijgelaten echtgenoot Sergej Tichanovski haar aanpak in het openbaar bekritiseerde.

Familie achtergebleven

Voor veel van de 123 vrijgelatenen Wit-Russen is het echter nog wachten op het moment dat zij hun dierbaren weer in de armen kunnen sluiten. Veel familieleden zijn achtergebleven in Wit-Rusland en kunnen het land niet zomaar verlaten. Bovendien moeten de vrijgelatenen zelf een procedure doorlopen om het staatsburgerschap van Polen, Litouwen, Oekraïne of een ander land te verkrijgen.

Daarnaast hebben sommige ex-gevangenen, na jaren van eenzame opsluiting, eerst dringend medische hulp nodig. Om de kosten te dekken hebben Wit-Russische burgers al 200.000 euro ingezameld, zo vertelde Tichanovskaja maandag. „Dit is een ongelooflijke blij van solidariteit en toont hoe snel Wit-Russen in tijden van nood gemobiliseerd kunnen worden.”

José Antonio Kast met zijn echtgenote, zondag na zijn verkiezing tot president van Chili. FOTO JAVIER TORRES/AFP

VERKIEZING VAN JOSÉ ANTONIO KAST

Chili krijgt de meest rechtse president sinds dictator Pinochet

Kast haalde zondag bijna 60 procent, met name van Chilenen voor wie veiligheid en migratie het belangrijkste zijn.

Boris van der Spek
MEXICO-STAD

José Antonio Kast is zoals verwacht verkozen tot de nieuwe president van Chili. Bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen versloeg de ultrarechtse Kast zondag regeringskandidaat Jeanette Jara met ruim 58 procent van de stemmen om bijna 42 procent. Het Zuid-Amerikaanse land krijgt daarmee zijn meest rechtse leider sinds dictator Augusto Pinochet, die van 1973 tot 1990 in Chili regeerde.

Pinochets dictatuur hing als een schaduw over deze verkiezingsrace. Kast is zelf een uitgesproken bewonderaar, zijn broer Miguel was minister onder Pinochet en een van de *Chicago Boys*, die in de VS werden geschoold in het neoliberalisme en vervolgens het economische project onder Pinochet vormgaven. Kasts tegenstander bij deze tweede ronde was Jeanette Jara, tot voor kort minister onder de huidige president Gabriel Boric en lid van de Communistische Partij, die onder Pinochet juist werd onderdrukt.

Daarmee is de keuze van Chili ook een opmerkelijke na de laatste verkiezingen. Boric werd toen de meest linkse president sinds Salvador Allende, de democratisch gekozen marxist die in 1973 bij een staatsgreep door Pinochet werd afgezet. Boric werd destijds verkozen op een breed gedragen sentiment in Chili voor maatschappelijke hervor-

mingen, zoals beter betaalbare zorg en onderwijs en hogere pensioenen. Zijn tegenstander in de tweede ronde was destijds José Antonio Kast, die toen nog als te extreem werd beschouwd door de meerderheid van het land.

Veiligheid en migratie

Maar in 2025 is zelfs voor het normaal gesproken politiek gematigde Chili een ultrarechtse president niet extreem meer en kan Kast zich na twee eerdere pogingen eindelijk aanstaand president van Chili noemen. Alles heeft te maken met de veranderde prioriteiten van Chilenen. Waar zij in 2021, het jaar dat Boric verkozen werd, bezig waren met een nieuwe grondwet en maatschappelijke hervormingen, maakt men zich vier jaar later vooral druk om veiligheid.

In een Gallup-rapport uit 2024, dat in 144 landen gevoelens van onveiligheid onderzocht, staat Chili op de zesde plek van landen waar inwoners 's nachts het bangst zijn om over straat te lopen. Ter vergelijking, bijvoorbeeld Mexicanen of Liberianen voelen zich veiliger. Hoewel die veiligheidsperceptie niet volledig strookt met de realiteit van Chili, is de criminaliteit in het land wel degelijk gestegen. Zo nam het aantal moorden tussen 2014 en 2022 toe, net als het aantal ontvoeringen. Enkele gruwelijke moordzaken en geweldsdelicten tussen grote criminele organisaties zorgden voor extra gevoelens van onveiligheid. En hoewel het aantal moorden de afgelopen twee jaar weer afnam, blijft onveiligheid voor

bijna twee derde van de Chilenen het belangrijkste verkiezingsthema.

Een ander thema dat Chilenen, mede door hun veiligheidsperceptie, veel bezighoudt, is immigratie. In Chili wonen naar schatting ruim 300.000 ongedocumenteerde migranten. Velen van hen zijn Venezolanen die hun thuisland ontvluchtten. De migrantenbevolking van Chili is in tien jaar tijd verdubbeld, en zeker een tiende van de 20 miljoen inwoners van het Zuid-Amerikaanse land is migrant. Mede door de aanwezigheid van de Venezolaanse criminele organisatie Tren de Aragua hebben migranten een slechte naam gekregen, verder opgestoot door de xenofobe campagne-teksten van José Antonio Kast.

Hij beloofde alle ongedocumenteerde migranten uit te zetten en het leger in te zetten om enerzijds criminele organisaties te bestrijden, en anderzijds de noordgrens van het land te bewaken. Kast wees daarbij veelvuldig naar de huidige president Gabriel Boric, die naar zijn mening te laks was geweest en criminelen én illegale migranten ruim baan zou hebben gegeven in zijn land. Met die anti-regeringsboodschap wist hij een nieuw electoraat aan te spreken: mensen die normaliter niet stemmen. Voor het eerst in ruim tien jaar was stemmen verplicht bij de presidentsverkiezingen in Chili

Bredere trend in regio

De overwinning van Kast past daarnaast in een bredere trend in Latijns-Amerika,

waar dit jaar bij alle presidentsverkiezingen (hard-)rechtse politici wonnen met agenda's gericht op het verbeteren van veiligheid en het tegengaan van immigratie. In Honduras, waar Nasry Asfura op koers ligt om de nieuwe president te worden, in Ecuador, waar president Daniel Noboa herkozen werd, in Bolivia, waar links na ruim twintig jaar werd ontroond door de rechtse Rodrigo Paz.

Ook voor komend jaar hebben rechtse kandidaten de beste papieren in de peilingen bij de verkiezingen in Peru, Colombia en Costa Rica. Linkse kandidaten hebben in die landen geen eenduidig antwoord gevonden op de toename in met name de criminaliteit, terwijl rechtse kandidaten in vrijwel alle landen dwepen met de inzet van strijdkrachten, het uitroepen van de noodtoestand en massaal opsluiten van criminelen.

Veel rechtse (kandidaat)leiders omarmen daarmee het 'Bukele-model', naar de autoritaire leider van El Salvador die al bijna vier jaar per decreet regeert onder de noodtoestand. Onder zijn bewind zijn circa 90.000 mensen opgesloten op verdenking van lidmaatschap van een bende, vaak zonder enige vorm van proces of toegang tot een advocaat. Dat in de VS met Donald Trump nu een uitgesproken bewonderaar van Bukele in het Witte Huis zit, helpt rechts in Latijns-Amerika verder. De regio wil bovenal veiligheid en als dat gepaard gaat met een afkalking van democratische rechten, dan nemen met name jongere kiezers dat voor lief.

Linkse kandidaten in de regio hebben geen eenduidig antwoord gevonden op de toename in met name criminaliteit

HONGKONG

Dissident Jimmy Lai schuldig aan 'samenspanning' en 'opruiing'

Krantenuitgever Jimmy Lai is een van de bekendste dissidenten van Hongkong. Maandag werd hij schuldig bevonden.

Wieland van Dijk

AMSTERDAM

De Hongkongse mediaondernemer en dissident Jimmy Lai heeft zich schuldig gemaakt aan „samenspanning met vreemde mogendheden” en „publicatie van opruiend materiaal”. Dat heeft het Hooggerechtshof van Hongkong maandag bepaald in een vonnis waarop al sinds augustus werd gewacht. Welke straf Lai (78) daarvoor krijgt, wordt later bepaald. Op de vergrijpen waarvoor hij is veroordeeld, staat maximaal levenslang.

Met het vonnis tegen Lai kwam voorlopig een einde aan een slepende rechtszaak die als geen andere kwestie symbool stond voor de gestage inperking van vrijheden en burgerrechten in Hongkong sinds de overdracht van de voormalige Britse kroonkolonie aan China in 1997. Lai kan nog wel in beroep tegen de uitspraak.

Het vonnis volgt op het besluit van de leden van Hongkongs Democratische Partij, zondag, om zich op te heffen. De DP, die in het verleden steun van Lai kreeg, was ooit de grootste democratische partij in de stad, maar speelt geen rol van betekenis meer sinds alleen nog 'patriottische' kandidaten mogen meedoen aan de verkiezingen. „De ontbinding van de Democratische Partij tekent het verval van Hongkong van een vrije, liberale samenleving tot een autoritaire”, zei voormalig partijleider Yeung Sum op een persconferentie.

Het lot van Lai trok de aandacht van activisten, diplomaten en politici wereldwijd. Eind oktober, in een ontmoeting met de Chinese leider Xi Jinping, kaartte de Amerikaanse president Donald Trump de kwestie nog aan. Ook de Britse premier Keir Starmer noemde de vrijlating van Lai „een prioriteit”; Lai heeft een Brits paspoort.

Apple Daily

Lai, rijk geworden in de textielhandel, ontwikkelde zich als mediaondernemer tot een voornaam prodemocratische stem in Hongkong. Zijn krant *Apple Daily* werd met een curieuze mix van sappig misdaadnieuws en entertainment, maar ook steeds meer kritische politieke verslaggeving en scherpe commentaren, al snel na de oprichting in 1995 een van de populairste kranten van de miljoenenstad. „Als ik informatie lever, lever ik vrijheid”, zei Lai er zelf over in een interview.

De krant koos nadrukkelijk de kant van de demonstranten die in 2014 en in 2019 en 2020 massaal in Latijns-Amerika verder. De regio wil bovenal veiligheid en als dat gepaard gaat met een afkalking van democratische rechten, dan nemen met name jongere kiezers dat voor lief.

Nadat China in juni 2020 een Nationale Veiligheidswet aan

Boven: Jimmy Lai in juni 2020. Onder: Het laatste nummer van Apple Daily werd in juni 2024 in een recordoplage van een miljoen exemplaren gedrukt. FOTO'S ANTHONY WALLACE/AFP

Hongkong oplegde die zware straffen zet op vaag omschreven delicten als „samenspanning met vreemde mogendheden” en „ondermijning”, viel voor Lai en zijn krant al snel het doek. Nog geen zes weken later werd hij op grond van de nieuwe wet gearresteerd, en voor draaiende camera's geboeid over de redactie van zijn krant geleid.

De krant zelf sneuvelde niet veel later: bij een nieuwe inval werden medewerkers opgepakt en computers en andere apparatuur in beslag genomen. Banktegoeden

van *Apple Daily* werden bevroren vanwege een 'fraudeonderzoek', zodat het bedrijf zijn verplichtingen niet meer kon nakomen. In juni 2021 rolde het laatste nummer in een recordoplage van een miljoen exemplaren - van de pers.

Lai zelf zat toen allang in de gevangenis, niet alleen in afwachting van zijn proces maar ook vanwege de eerste twee veroordelingen in een lange reeks, tot twee celstraffen van veertien maanden vanwege zijn deelname aan demonstraties in 2019. Drie jaar geleden kwam daar een straf van vijf jaar

en negen maanden bovenop omdat hij zou hebben gerommeld met een huurcontract van het bedrijfspand van de uitgever van *Apple Daily*.

Opruiende columns

Maar de belangrijkste zaak, waarin nu vonnis is gewezen, draaide om de beschuldiging dat Lai in zijn kranten zou hebben opgeroepen tot de instelling van internationale sancties tegen China vanwege de steeds verdere inperking van burgerlijke vrijheden in Hongkong. Ook zou hij financiële steun heb-

ben gegeven aan een prodemocratische groepering die in het buitenland lobbyde voor zulke strafmaatregelen.

Daarnaast vonden de aanklagers ten minste 161 artikelen in *Apple Daily* „opruiend”, waaronder 33 opiniecolumns die Lai zelf had geschreven. Daarvoor werd Lai niet vervolgd op basis van de Nationale Veiligheidswet, maar op grond van oudere wetgeving uit de Britse koloniale tijd.

In het proces was er veel aandacht voor de contacten die Lai met buitenlandse politici had. Zo ontmoette hij ten tijde van de protesten onder meer de toenmalige Amerikaanse vicepresident Mike Pence en minister Mike Pompeo van Buitenlandse Zaken.

Lai ontkende niet dat hij tot sancties heeft opgeroepen, maar hij deed dat naar eigen zeggen niet meer nadat de Nationale Veiligheidswet dat verbood. „Dat zou zelfmoord zijn.” De wet wordt officieel niet met terugwerkende kracht toegepast, maar verschillende berichten uit 2019 van Lai op Twitter, inmiddels X, werden door de politie als bewijs ingebracht in de zaak tegen hem.

In het proces was er veel aandacht voor de contacten die Lai met buitenlandse politici had

Op de rechtsgang was meer kritiek. De zaak werd, zoals alle processen op grond van de Nationale Veiligheidswet, niet behandeld door een jury, maar door drie door het Hongkongse bestuur aangewezen rechters. Ook werd de vaste advocaat van Lai, de Brit Tim Owen, verboden hem bij te staan.

Zorgen om gezondheid

Medestanders van Lai, onder wie zijn in het buitenland wonende kinderen, maken zich ernstige zorgen over de gezondheid van hun vader. Die zou onder meer kampen met diabetes en hartproblemen en in eenzame opsluiting sterk zijn vermagerd. Ze roepen op tot zijn vrijlating. „Als mijn vader in de gevangenis sterft, wordt hij een krachtig symbool van vrijheid dat hij zou hebben gerommeld met een huurcontract van het bedrijfspand van de uitgever van *Apple Daily*. Lai de autoriteiten dit najaar nog. Lai zelf was zich in een interview kort na zijn arrestatie al bewust van de lange straf die hem mogelijk boven het hoofd zou hangen. „Het is haast zeker dat ze me in de gevangenis zullen stoppen. Maar het zou zo saai zijn om gewoon een zakenman te zijn. Ik wil de mijn leven betekenisvoller en interessanter maken, en daarom heb ik nu deze problemen. Eerlijk gezegd ben ik blij dat ik ze heb.”

TUCHTRECHT

Nieuwe veroordeling voor landsadvocaat in zaak rond het verschoningsrecht

Een advocaat van Pels Rijcken heeft volgens de hoogste tuchtrechter ,het vertrouwen in advocatuur ernstig geschaad”.

Camil Driessen

AMSTERDAM

Een partner van landsadvocaat Pels Rijcken is vrijdag door het Hof van Discipline tuchtrechtelijk veroordeeld vanwege zijn optreden als advocaat van het Openbaar Ministerie. Volgens 's lands hoogste tuchtrechter heeft Willem Heemskerk „het vertrouwen in de advocatuur ernstig geschaad” door in de fraudezaak rond vermogensbeheerder Box Consultants vertrouwelijke e-mails van andere advocaten te gebruiken. Het Hof overwoog Heemskerk te schorsen, maar legde uiteindelijk een berisping op. Daarbij woog mee dat hij tijdens de behandeling van de tuchtzaak erkende dat hij „met de wetenschap van nu” onjuist had gehandeld, zo blijkt uit de uitspraak.

Vanwege een fraudeverdenking startte het OM in 2013 strafrechtelijk onderzoek ‘Castor’ naar Box Consultants, een vooraanstaande Brabantse vermogensbeheerder. Opsporingsdienst FIOD viel in maart 2015 binnen bij het bedrijf, dat daarop het Amsterdamse advocatenkantoor Stibbe inschakelde. Kort daarna legde de FIOD heimelijk beslag op de externe mailserver van Box, waardoor ook vertrouwelijke correspondentie tussen Box en zijn advocaten in handen van justitie kwam.

Op zulke e-mails rust het verschoningsrecht: het recht van advocaten om door cliënten verstrekte informatie geheim te houden. Heemskerk werd eind 2015 door het OM gevraagd te adviseren of een deel van die inbeslaggenomen e-mails kon worden gebruikt voor een tuchtklacht tegen een Stibbe-advocaat. Hij bestudeerde de mails en

Het kantoor van landsadvocaat Pels Rijcken in Den Haag. FOTO JENNIFER KNUCHEL

adviseerde positief.

De tuchtrechter verwijt Heemskerk dat hij kennis nam van die e-mails van Stibbe waarop het verschoningsrecht rustte. Op zijn minst had hij de deken-toezichthouder op de advocatuur - moeten raadplegen voor hij daartoe overging.

Ravage

In plaats daarvan ging hij „volledig” af op het standpunt van het OM dat de e-mails niet onder het verschoningsrecht vielen.

Daarmee heeft Heemskerk vol-

gens de tuchtrechter drie belangrijke kernwaarden voor advocaten geschonden: onafhankelijkheid, integriteit en betamelijkheid. „Het maatschappelijk belang dat een ieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het toe-vertrouwde tot een verschonings-gerechtigde advocaat moet kunnen wenden, is één van de fundamen-ten van de rechtsstaat”, schrijft het Hof van Discipline. „Dit vereist dat een advocaat het verschonings-recht van een andere advocaat res-pecteert.”

Heemskerk, die sinds 1992 bij Pels Rijcken werkt, werd in zijn tuchtzaak bijgestaan door drie ad-vocaten van twee prominente Am-sterdamse kantoren: Allen & Overy Shearman en Lemstra Van der Korst. Het Hof van Discipline is kri-tisch over hun proceshouding en merkt op dat zij zich ten onrechte „tot en met de spreekantekening-en in hoger beroep op het stand-punt zijn blijven stellen dat [Heemskerk] kennis mocht nemen van de e-mails”.

Dat daarbij werd benadrukt dat

het Openbaar Ministerie „niet zo-maar een cliënt” is, schoot het Hof eveneens in het verkeerde keelgat. „Deze processuele houding getuigt van een tekortschietend inzicht in met name de kernwaarde onafhan-kelijkheid.”

De tuchtklacht tegen Heemskerk komt uit de koker van advocaten-kantoor Stibbe, dat de afgelopen ja-ren talloze procedures voerde om de schendingen van het verschon-ingsrecht door het OM en Pels Rij-cken bloot te leggen.

Dat leidde tot een juridisch spoor van ravage. In 2023 oordeelde het gerechtshof dat het verschonings-recht meermaals en structureel was geschonden omdat opsporings-amtbenaren toegang hadden tot duizenden vertrouwelijke advoca-tenmails. Kort daarna seponeerde het OM de strafzaak tegen Box Con-sultants. Vorig jaar bepaalde de Hoge Raad bovendien dat alleen een onafhankelijke rechter - en niet een officier van justitie - mag be-oordelen of in beslag genomen e-mails vertrouwelijk zijn.

Pels Rijcken spreekt van „harde les” en „verkeerde afweging”

Ook landsadvocaat Pels Rijcken raakte beschadigd. NRConthulde eerder dit jaar dat het kantoor ruim 3 miljoen euro ontving om het OM bij te staan in procedures rond de schending van het verschonings-recht. Naast Heemskerk werd vorig jaar ook de landsadvocaat zelf tuchtrechtelijk veroordeeld voor zijn rol in het dossier - een unicum. Reimer Veldhuis kreeg van de Raad van Discipline een waarschuwing opgelegd.

In een reactie op de veroordeling van Heemskerk spreekt Pels Rij-ken op de eigen website van „een harde les” en erkent dat destijds „een verkeerde afweging” is ge-maakt en dat de deken had moeten worden geraadpleegd.

Rechtbanktekening van Stint-oprichter **Edwin Renzen** (links) en Stint-ontwerper **Peter Noorlander** in de rechtszaal. ILLUSTRATIE ADRIEN STANZIANI/ANP

RECHTSZAAK

Ruim 5 jaar cel geëist tegen ondernemers van Stint

OM ziet verband tussen het ongeluk met bolderkar en mankementen aan het voertuig.

Freyan Bosma

DEN BOSCH

Negen uur lang luisterden Stint-producenten Edwin Renzen en Pe-ter Noorlander naar het betoog van twee officieren van justitie, maan-dag in de rechtbank van Den Bosch. Renzen schreef druk mee. Hij wist meer van de mankementen aan de Stint dan hij wilde toegeven, aldus het OM. Technische man Noorlan-der hield z'n handen gevouwen. Op tafel een zakje drop. De Stint was Noorlander „boven het hoofd ge-groeid”, zei justitie. Achter de man-nen luisterden de nabestaanden van het ongeluk met een Stint in Oss, waarbij in 2018 vier kinderen overleden. Een vijfde kind en de bestuurder raakten zwaargewond.

's Avonds hoorden Renzen en Noorlander dat het OM tegen bei-den onvoorwaardelijke gevangenisstraffen van 5 jaar en 4 maanden eisen. Hun bedrijven, Stinten Hol-ding BV en Stinten BV, werden boe-tes ten laste gelegd van 225.000 en 135.000 euro.

Aan de lijst met mankementen die het OM opsomde, leek geen einde te komen. Accu's die ontplof-ten, het ontbreken van een nood-knop, onvoldoende rekening hou-den met de veiligheidsvoorschrif-ten van de Europese Machinericht-lijn, de ‘terugkeerveer’ die vaak brak. De voorbeelden van derge-lijke mankementen werden gela-derd met meldingen die kinder-dagverblijven bij de Stint-onderne-mers deden. Zo meldde een instel-ling een ontplofte accu, een dag vóór het ongeluk in Oss. „Toen

moest [de begeleider] de Stint over het spoor duwen, waarbij ze hulp kreeg van twee vrouwen die de kin-deren over het spoor brachten.”

Op basis van deskundigenrap-porten, alsook appjes en afgeluis-terde telefoongesprekken van de producenten, zette het OM een beeld neer van twee ondernemers die wisten van de problemen met hun product, maar die daar volgens justitie „vaak niets” mee deden. Vanwege alle mankementen en het feit dat kinderen werden vervoerd, omschreef het OM de Stint als „het meest kwetsbare vervoermiddel dat op de Nederlandse wegen rijdt”.

Het OM schetste een beeld van twee ondernemers die wisten van de problemen

Aanleiding voor het onderzoek was een ongeluk met een Stint op 20 september 2018 in Oss. De elek-trische bolderkar kon niet meer remmen en kwam op een spoor-wegovergang terecht, waar hij werd geschept door een trein. Ze-ven jaar na het ongeluk komt nu de zaak voor de rechter.

De Stint „deugde niet” en „elke schadelijkheid houdt verband met andere schadelijkheden”, conclu-ten, het ontbreken van een nood-knop, onvoldoende rekening hou-den met de veiligheidsvoorschrif-ten van de Europese Machinericht-lijn, de ‘terugkeerveer’ die vaak brak. De voorbeelden van derge-lijke mankementen werden gela-derd met meldingen die kinder-dagverblijven bij de Stint-onderne-mers deden. Zo meldde een instel-ling een ontplofte accu, een dag vóór het ongeluk in Oss. „Toen

Enkele weken na het ongeval lie-

ten Renzen en Noorlander rem-proeven uitvoeren door de Duitse keuringsinstantie TÜV. In oktober 2018 bleek dat de onderzochte Stint de wettelijk vereiste remver-traging niet haalde. Daarop zouden de ondernemers de software van de bolderkar hebben aangepast, waarna een nieuwe test werd uitge-voerd. Het OM noemt dat het „op kwalijke wijze manipuleren” van de onderzoeksresultaten. „Dit zegt veel over het manipulatieve en on-betrouwbare karakter van de ver-dachten.” Een tussenpersoon die voor de test moest zorgen, werd per e-mail door Renzen aangeduid als „een goochelaar” die „ons erdoor kan helpen”.

Schijfremmetjes

Dat de verongelukte Stint niet over een remschakelaar beschikte, noemde justitie „onvergeeflijk fout”. Zo'n schakelaar voorkomt dat de motor blijft draaien als de be-stuurder de knijprem gebruikt. De aanklager memoreerde een getapt telefoongesprek waarin Renzen toe zou geven dat de oplossing een-voudig was: „Hydraulische schijf-remmetjes erop en bam je staat stil.” De bestuurder van de Stint in Oss remde, volgens meerdere ge-tuigen die het OM aanhaalde, uit alle kracht met de knijprem. Ze za-gen haar „met handen en voeten vechten met de Stint”, nadat ze „rustig” was komen aanrijden.

Op basis van camerabeelden van de trein die op de Stint botste, is volgens de officier van justitie te zien dat de Stint-begeleider pas „op het allerlaatste moment” van de Stint stapte. Zij heeft er alles aan ge-daan om het ongeluk te voorko-men, benadrukte het OM. Justitie betoogde een causaal verband tus-sen de gebreken van de Stint en het fatale ongeluk.

Dinsdag komen de advocaten van de verdachten aan het woord.

Advertentie

KERSTACTIE 2025

Met Prinsjesdag 2025 liet het kabinet weinig ambitie zien op het gebied van armoedebestrijding. Dat betekent dat de reflectie van de planbureaus (SCP, CPB en PBL) in 2024 onverkort blijft staan: er is grote zorg over de lange termijn-effecten van het overheidsbeleid voor armoede-bestrijding. Daarom blijft een focus op armoede- en eenzaamheidsbestrijding vanuit het NRC Lezersfonds onverminderd relevant. Immers, bestrijden van armoede en eenzaamheid blijft in het belang van ons allemaal en is juist in deze onzekere tijden extra noodzakelijk en urgent. Iemand die geldzorgen heeft of in armoede leeft heeft vaker last van stress, problemen met de gezondheid, eenzaamheid en schaamte. Vele particuliere initiatieven, dicht bij de

mensen die hulp het meest nodig hebben, brengen verlichting. Het NRC Lezersfonds (1928) steunt dit soort initiatieven. Daarom doet het NRC Lezersfonds ook dit jaar opnieuw een beroep op u om te helpen bij het verlichten van armoede in ons land. Vorig jaar ontvingen wij van NRC-lezers maar liefst € 316.000 aan giften. Met dat geld ondersteunen wij bijvoorbeeld projecten die zich bezighouden met het lenigen van de ergste nood bij armoede en het bestrijden van eenzaamheid en isolement. Ook bieden we voedselhulp en hulp aan daklozen en vluchtelingen. Vaak focussen wij ons daarbij op kleinschalige projecten in de wijken en buurten van steden en dorpen. Het geld wordt tweemaal per jaar toegekend door de

commissie van het NRC Lezersfonds en besteed via lokale organisaties. Bestuur en commissie ontvangen geen vergoeding.

Hoe het geld wordt besteed is te vinden op onze website. Wilt u bijdragen? U kunt uw gift overmaken op IBAN NL34INGB0002806200 of NL14RABO0365692034 ten name van Stichting Fonds van NRC Handelsbladlezers of via onze website nrclezersfonds.nl. Ook kunt u de QR-code gebruiken met een barcodescanner.

Op onze website vindt u ook alle informatie over ons fonds, de financiële verantwoording en ons ANBI-nummer.

De commissieleden van NRC Lezersfonds zijn:

Henk Itzig Heine, *voormalig Hoofd directeur Personeel bij het ministerie van Defensie*
Gertjan Sonneveld, *voormalig hoofd Finance NRC Media BV*
Olivier Spier, *notaris te Amsterdam*
Marijke van Haaren, *oud-wethouder gemeente Berkelland*
Sylvie Lo Fo Wong, *voormalig huisarts te Rotterdam*
Faye Leigh Lui, *docent communicatie Hogeschool In Holland*
Leon Vos, *psychiater bij Reiner van Arkel, Den Bosch*

nrcwebwinkel

Adviesprijs
v.a. 139,-
99,-

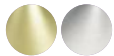
GRAYPANTS

Wick tafellamp

- Draagbare en draadloze sfeermaker
- Touch sensor met 4 verschillende lichtstanden
- Geniet van 150 uur verlichting op een opgeladen accu

Ontdek de veelzijdige Wick tafellamp: een perfecte mix van klassieke charme en moderne functionaliteit. Met een handige touch-sensor en vier lichtstanden kan Wick moeiteloos schakelen tussen sfeervol kaarslicht en helder leeslicht. Geniet draadloos van wel 150 uur verlichting, waardoor Wick de ideale reis- of tafelgenoot is voor lange avonden.

In de kleuren

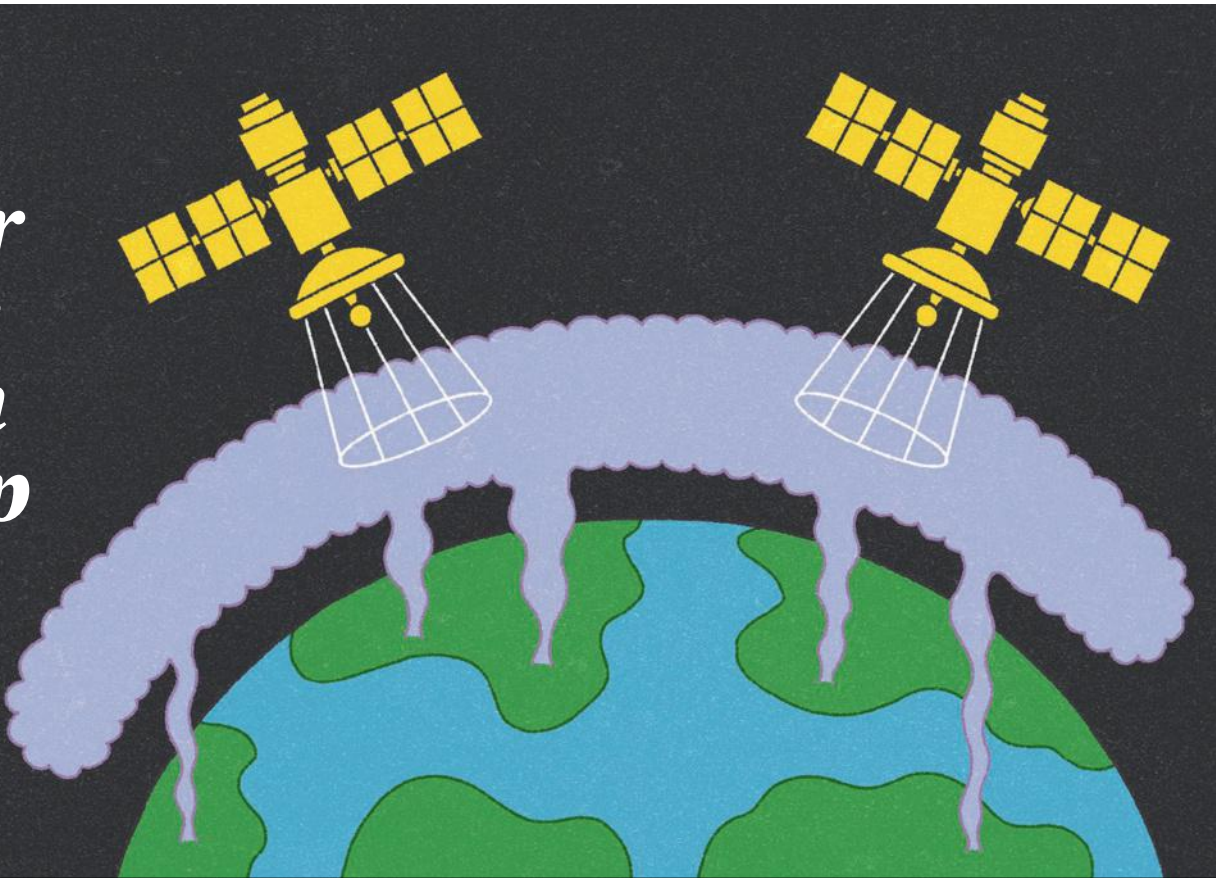

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/wick

ALS HET MAAR VERANDERT

Jaarlijks
gaat natuur
met grootte
Australië in
vlammen op

Nieuwe satellieten kunnen veel gedetailleerder naar de aarde kijken: er blijken veel meer natuurbranden te zijn dan eerder werd gedacht.

ILLUSTRATIE MARTY VELTHUIS

Paul Luttikhuis schrijft eens in de maand voor deze rubriek.

Het is niet de eerste keer dat het hier over bossen gaat, en het zal niet de laatste keer zijn. Bossen - en andere natuurgebieden - vervullen een onmisbare rol bij het in toom houden van de opwarming van de aarde, en dus bij de transitie naar een klimaatveilige wereld. Al gaat de vergelijking niet helemaal op, bossen worden niet voor niets de longen van de wereld genoemd. Tegelijkertijd staan bossen zwaar onder druk. Ze maken plaats voor landbouw, worden doorsneden door wegen en andere infrastructuur en verschralen door de aanslag van mensen op natuur en biodiversiteit. Nieuw aangeplante bossen moeten een deel van die schade herstellen en worden op die manier ingezet in een ruilhandel met emissierechten. Bomen worden zelfs gebruikt als brandstof in (voormalige) kolencentrales, met het idee dat het klimaat daarmee gediend is.

Drie weken geleden ging het hier nog over landen, zoals Finland en Rusland, die zich rijk rekenen aan emissierechten omdat ze veel bossen hebben die de uitstoot van kooldioxide kunnen opvangen. Uit onderzoek bleek dat die opname nogal eens tegenvalt en dat oude, minder vitale bossen uiteindelijk zelfs CO₂ kunnen uitstoten. En nu is er alweer een tegenvaller. Een langlopend onderzoek van onder andere de Wageningen Universiteit, Amerikaanse instituten en NASA laat zien dat de uitstoot van broeikasgassen en fijnstof door bos- en natuurbranden fors is onderschat. Dat komt doordat er wereldwijd veel meer kleine branden zijn dan eerder aangenomen. Al die brandjes hebben opgeteld een grote invloed op de totale uitstoot. In de mondiale data werden kleinere branden vaak over het hoofd gezien.

Gedetailleerde satellietgegevens
Het nieuwe onderzoek maakt gebruik van gedetailleerdere satellietgegevens. Voor de zogeheten *Global Fire Emissions Database* (GFED) werd de planeet in het verleden door de MODIS-sensoren van NASA-satellieten opgedeeld in een rooster met blokken van 500 bij 500 meter. Het algoritme dat de waarnemingen interpreteerde was zo afgesteld dat alleen grote veranderingen in zo'n

blok werden beschouwd als een signaal dat er daadwerkelijk een brand was geweest. Dat kon niet anders, legt Guido van der Werf, hoogleraar natuurbranden en koolstofcyclus aan de Wageningen Universiteit en al jaren betrokken bij de GFED, uit in een videogesprek. Satellieten detecteren een natuurbrand door te kijken hoe „de groenheid“ van een gebied verandert. „Van nature zit daar veel variatie in. Niet elke kleine verandering is het gevolg van een brand.“ Om te voorkomen dat natuurlijke variatie voor een brand wordt aangezien, werden alleen die blokken van 500 bij 500 meter aangemerkt als verbrand gebied als zo'n beetje alle vegetatie in vlammen was opgegaan. Kleine veranderingen in de groenheid werden dus bewust genegeerd. „Deze aanpak mist echter veel kleinere branden, wat resulteert in een onderschatting van het totale verbrande gebied“, schrijft Van der Werf op de klimaatwebsite *Carbon Brief*. Met dank aan de nieuwe Sentinel-satellieten van het Europese Ruimteagentschap ESA, die een veel scherpere blik hebben, kunnen nu vlakken van 20 bij 20 meter worden geanalyseerd. En wat blijkt? Kleine natuurbranden, tot nu toe onzichtbaar, verbranden ongeveer evenveel op-

In de mondiale data werden kleinere branden vaak over het hoofd gezien

pervlak als de grote. Ieder jaar brandt wereldwijd ongeveer 800 miljoen hectare groen af, dat is een gebied ter grootte van heel Australië. Daarbij komen dus ook grote hoeveelheden kooldioxide en fijnstof vrij. Van der Werf concludeert dat de totale CO₂-uitstoot van natuurbranden wereldwijd bijna 70 procent hoger ligt dan altijd gedacht - geen 2 gigaton, maar 3,4 gigaton per jaar (de uitstoot door fossiele brandstoffen bedraagt ongeveer 10 gigaton per jaar). Het gaat dus om een grote hoeveelheid CO₂, maar Van der Werf voegt meteen een relativering toe: het zijn vooral kleinere branden op graslanden die in de data van de nieuwe satellieten tevoorschijn komen, zoals die in de Afrikaanse savanne en in gefragmenteerde landschappen in Zuid-Amerika en Zuidoost-Azië. Veel van de CO₂ die vrijkomt wordt tijdens het volgende groeiseizoen weer opgenomen in nieuwe vegetatie. ‘Echte’ bosbranden, die grotere gevolgen hebben voor het klimaat, werden ook met de oudere satellieten doorgaans redelijk goed in kaart gebracht. Overigens ziet Van der Werf ook hier een

toename. „De traditionele opvatting dat bosbranden ‘CO₂-neutraal’ zijn, wordt steeds onzekerder naarmate het klimaat verder verandert door menselijke activiteiten“, schrijft hij bij Carbon Brief. „Langere brandseizoenen, drogere vegetatie en meer door bliksem veroorzaakte ontstekingen verhogen de frequentie van branden in veel bosrijke gebieden.“

Ultrafijnstof
De nieuwe dataset is niet alleen belangrijk voor broeikasgassen. Bij natuurbranden komt ook veel fijnstof (zogeheten PM_{2,5}) vrij. En die is schadelijk voor de menselijke gezondheid, veel schadelijker dan tot nu toe werd gedacht, zo blijkt uit een recent onderzoek in *The Lancet Planetary Health*. De onderzoekers schatten dat jaarlijks alleen al in Europa ruim vijfhonderd mensen sterven door PM_{2,5}. Meer natuurbranden betekent meer fijnstof en dus meer gezondheidsschade. Zeker als die branden, zoals de nieuwe data laten zien, vaker in dichtbevolkte gebieden plaatsvinden.

Voor klimaatverandering kunnen de nieuwe cijfers helpen om bestaande klimaatmodellen, die de basis vormen van het klimaatbeleid, te finetunen. „Met de nieuwe dataset kunnen we beter bepalen hoe bosbranden reageren op veranderingen in klimaat“, zegt Van der Werf. „En hoe beter de invoerdata voor de modellen, hoe minder er bijgeschaafd hoeft te worden om de huidige atmosfeer goed weer te geven en te begrijpen. Zo werd op basis van de oude dataset de uitstoot in klimaatmodellen vaak simpelweg met een factor twee verhoogd.“ Dat klopt wel ongeveer, maar daardoor werd bijvoorbeeld regionale variatie in de uitstoot gemist - en die is juist bij bosbranden heel groot. Ook Margreet van Marle, die bij kennisinstituut Deltares onderzoek doet naar de invloed van natuurbranden op de maatschappij, noemt „het kalibreren van klimaatmodellen“ een belangrijke verdienste van de nieuwe studie. „Hoe nauwkeuriger onze kennis is, hoe nauwkeuriger je ook kunt voorspellen wat er in de toekomst gaat gebeuren.“ Volgens Van Marle kunnen de nieuwe, gedetailleerde data belangrijke informatie geven over gebieden waar verschillende landschappen bij elkaar komen. Waar bossen aan grasland grenzen, waar wegen worden aangelegd en huizen staan, waar landbouw wordt bedreven. „Ik zou me kunnen voorstellen dat je daardoor de risico's beter kunt duiden, en dan bijvoorbeeld beter snapt wat er gebeurt als het landgebruik verandert.“ Ook kan de nieuwe dataset helpen om te beoordelen of overheidsbeleid om beter voorbereid te zijn op een brand het gewenste effect heeft.

Shorttracker **Sjinkie Knegt** tijdens een training in Thialf. Met zijn goede prestaties kwam meer (commerciële) aandacht voor de sport. FOTO VINCENT JANNINK/ANP

PROFIEL **SJINKIE KNEGT** SHORTTRACKER

Sjinkie Knegt stond model voor nieuwe generatie succesvolle shorttrackers

Shorttrack-legende Sjinkie Knegt stopt met schaatsen. Hij veroverde de eerste Nederlandse olympische shorttrackmedaille.

Sam de Voogt
AMSTERDAM

Sjinkie Knegt had zo graag nog een keer op het hoogste podium in actie willen komen, mét zijn teamgenoten op de aflossing, op de Winterspelen in Milaan-Cortina. Hij zag kansen voor een medaille, liefst een gouden, de enige prijs die nog ontbreekt op zijn erelijst. Om daarmee zijn lange shorttrackcarrière af te sluiten.

Het zal er niet van komen. Zondag maakte Knegt bekend dat hij de Winterspelen niet zal halen vanwege een aanhoudende blessure. De 36-jarige shorttracker liet en passant weten na dit seizoen helemaal met topsport te stoppen. „Ik ben nog steeds niet fit en moet ook realistisch zijn“, zei hij in een onder media verspreid persbericht.

Het is een afscheid van een van „de allergrootsten in de Nederlandse topsport“, aldus technisch directeur Remy de Wit van schaatsbond KNSB. Ook zonder olympisch gouden medaille is de rol van Sjinkie Knegt - bijnaam: de schicht uit Bantega - in de ontwikkeling van het shorttrack in Nederland onmiskenbaar groot geweest. Toen hij in 2009 debuteerde op de EK shorttrack stond de sport in

de schaduw van het langebaanschaatsen: geld of faciliteiten waren er nauwelijks, de nationale selectie bestond uit een handjevol liefhebbers onder leiding van toenmalig bondscoach Jeroen Otter, olympische startbewijzen waren een zeldzaamheid. En zie de Nationale Trainingsselectie Shorttrack (NTS) nu: een volwaardig topsportprogramma met zestien schaatsers, een uitgebreide ondersteuningsstaf en de huidige bondscoach, Niels Kerstholt, die uitspreekt dat hij namens Nederland minimaal vier medailles wil winnen op de Olympische Spelen straks in februari.

Asfaltweg
„Een topper zoals Sjinkie heeft van een modderpad een asfaltweg gemaakt waarop de jeugd van nu aan het voortdenderen is“, zei Otter in 2022 tegen NRC, doelend op de mogelijkheden die de nieuwe generaties shorttrackers kregen, mede dankzij de prestaties van Knegt. De in het Friese dorp Bantega geboren Knegt was een natuurtalent op schaatsen, zag het shorttrack „als een spel“, zegt Otter nu over zijn voormalige pupil. „Sjinkie was verrassend en creatief, en hoewel hij daarmee niet altijd won, kwamen mensen daarvoor naar het stadion.“ Onder Otter leerde Knegt win-

nen en werd hij de beste shorttracker van de wereld. Hij werd in 2015 wereldkampioen in het algemeen klassement, een inmiddels niet meer bestaande categorie, pakte goud op de 500 meter op de WK shorttrack in 2017 en was met de mannenaflossingsploeg driemaal mondiaal de beste (in 2014, 2017 en 2021). Op de Spelen in Sotsji van 2014 won hij brons op de 1.000 meter, de eerste olympische shorttrackmedaille in de Nederlandse sportgeschiedenis. Vier jaar later was het in Pyeongchang zil-

“
Sjinkie maakte van een modderpad een asfaltweg

Jeroen Otter ex-bondscoach
ver op de 1.500 meter. Met zijn goede prestaties kwam meer (commerciële) aandacht voor de sport en geld vanuit NOS-NSF. Knegt was in 2015 de eerste Nederlandse shorttracker met een persoonlijke sponsor op zijn pak, nu gemeengoed. Maar het waren niet alleen zijn prestaties die van Knegt het uitgangbord van de shorttracksport in Nederland maakte. Het was ook zijn bijzondere naam, hij is vernoemd naar zijn Chinese overgrootvader, en zijn net zo bijzon-

dere persoonlijkheid en karakteristieke volle baard die van hem een bekende Nederlander maakte. „Met zijn capriolen op en naast het ijs heeft hij het shorttrack op de televisie in de huiskamers gebracht“, zegt Otter. Interviews met Knegt waren zoals hij schaatste: onnavolgbaar, nooit saai, altijd zat er wel prikkelende (en soms ronduit kritische) uitspraken tussen. Soms kon hij zich ook op de ijsbaan niet inhouden: zijn uit frustratie opgestoken middelvingers naar zijn winnende concurrent Victor Ahn uit Rusland op het EK in 2014 gingen de hele wereld over. Tegelijkertijd had Knegt „een vorm van sport-alzheimer“, aldus Otter, als het aankwam op teurstellingen. Shorttrack is een sport van verrassingen, in positieve en negatieve zin, en Knegt kon daar als geen ander mee omgaan. Door de sport en geld vanuit NOS-NSF. Knegt was in 2015 de eerste Nederlandse shorttracker met een persoonlijke sponsor op zijn pak, nu gemeengoed. Maar het waren niet alleen zijn prestaties die van Knegt het uitgangbord van de shorttracksport in Nederland maakte. Het was ook zijn bijzondere naam, hij is vernoemd naar zijn Chinese overgrootvader, en zijn net zo bijzon-

pisch kampioen werd in het shorttrack. Schulting noemde Knegt de „grote broer“ die ze nooit had gehad. Dat ze samen geen olympisch goud konden winnen op de gemengde aflossing in Beijing in 2022, na een val van Schulting in de halve finale, was een grote teleurstelling voor Knegt. **Ongelukken**
De laatste jaren speelde Knegt qua resultaten een bijrol. Eind 2018 bleesde hij zich ernstig bij een ongeluk met een heftruck bij hem thuis. Terwijl hij nog aan het revalideren was, had Knegt een nieuw ongeluk bij het aansteken van een houtkachel, waarbij 30 procent van zijn huid verbrande. Knegt wist een jaar later terug te keren op het ijs, maar haalde nooit meer zijn oude niveau. Hoogtepunt was nog de wereldtitel op de mannenaflossing voor eigen publiek in Dordrecht in 2021, al was Knegt daar niet langer de afmaker van het team. Maar Knegt zag toen wel in dat op het teamonderdeel zijn grootste kansen lagen om succes te boeken. En nu hij de komende Spelen niet op het ijs kan staan, zei Knegt zondag, „ga ik met de bondscoach bespreken hoe ik op een andere manier mijn steentje kan bijdragen aan het winnen van een relay-medaille in Milaan.“

Sunderland-spits **Brian Brobbey** (rechts) in duel met verdediger **Dan Burn** in de thuiswedstrijd tegen Newcastle United. FOTO STEVE WELSH/ AP

PROFIEL ENGELS VOETBAL

In Sunderland is geen plaats voor cynisme

Sunderland speelde eindelijk weer een derby tegen Newcastle United en won met 1-0. Onder de jeugdige miljardair Kyril Louis-Dreyfus maakt de club een wonderlijke metamorfose door.

Sunderland-fans vieren de winst op Newcastle United. FOTO LEE SMITH / REUTERS

Geert Langendorff
SUNDERLAND

Als zondagmiddag het geluid van een scheepshoorn uit de luidsprekers in het Stadium of Light klinkt, dimt een technicus de stadionlampen. De supporters van Sunderland houden een tel later rood en wit papier omhoog. Oorverdovend kabaal maakt plaats voor een sacrale stilte tijdens de climax, een licht- en vuurwerkshow. De terugkeer van de derby tegen Newcastle United in de Premier League raakt de tienduizenden fans in hun ziel.

In Sunderland vereenzelvigt iedereen zich nu met de club. Dankzij de Zwitserse eigenaar Kyril Louis-Dreyfus floreert het optimisme. En dat terwijl de bevolking van de kustplaats in Noordoost-Engeland voorspoed normaal gesproken omarmt met een slag om de arm. De bloeitijd van de stad aan de Noordzee stokte al decennia voor de geboorte van de toeschouwers in het stadion. Misère, armoede en uitzichtloosheid tekenden de volksaard generaties lang. Pessimisme zit versmolten in hun botten, waardoor zelfs de promotie naar de Premier League wantrouwend werd ontvangen.

Deze berusting met een leven in de marge zit eveneens verweven in de clubidentiteit. De naam van het stadion verwijst naar een mijnlamp, het symbool van een verdwenen industrie. Ook aan de elektronische toeter voor de aftrap kleeft ellende. De werven in Sunderland, eens de voornaamste scheepsbouwer in het Verenigd Koninkrijk, zijn gesloten. Van tribuneliederen als *Things Can Only Get Better* druipt de zelfspot over de worsteling met het bestaan.

Diepgewortelde rivaliteit

Ondanks de diepgewortelde rivaliteit leek het naburige Newcastle United in dit opzicht als twee druppels water op Sunderland. Onderlinge wedstrijden golden voor beide clubs als een strijd tussen twee tragikomische figuren. *'Neighbours in irrelevance'* omschreef een journalist uit de streek dit fenomeen eens treffend. De winnaar van derby mocht zich de minst slechtste van de twee noemen.

Een even bizar als grappig incident typeerde treffend de status van meelijwekkende klungels. In 2013 stompte Barry Rogerson, supporter van Newcastle United, politiepaard Bud na een nederlaag tegen Sunderland. De man kreeg twaalf maanden gevangenisstraf voor het slaan van het dier. Zijn vrouw liet in boulevardkrant *The Mirror* haar verbijstering optekenen. „Laat ik hem een keer alleen over straat, doet hij zo iets.”

De overname van Newcastle United door het publieke investeringsfonds van Saoedi-Arabië in 2021 leek het einde van hun gedeelde lot in te luiden. Toen fans van de Magpies verkleden als sjeiks de komst van de oliedollars begroetten, voetbalde Sunderland voor het vierde seizoen op rij in League One, het derde profniveau in Engeland. De kans om rivaal Newcastle ooit nog in het Stadium of Light te tarten met de grimmige achtergrond van de rijkdom, leek verkeken.

Maar achter de schermen vond op dit sportieve dieptepunt geruisloos een revolutie plaats. De Zwitser Kyril Louis-Dreyfus nam op 22-jarige leeftijd de club over van Stewart Donald, het mikpunt van spot in de Netflix-documentaire *Sunderland 'Til I Die*. De makers van de serie volgden de club in het seizoen 2017/18, toen Sunderland net

Sunderland-eigenaar Kyril Louis-Dreyfus (links) groet fans voor de derby. FOTO SCOTT HEPELL / REUTERS

was gedegradeerd uit de Premier League. In plaats van een pr-film over een heldhaftige terugkeer kreeg de kijker een zwartboek voorgeschoteld.

Onder Stewart, veraschuwd door de aanhang, duikelde Sunderland naar League One. Toen hij in 2021 zijn aandelen verkocht aan Louis-Dreyfus, deed de Zwitser de harten van de fans niet meteen sneller kloppen. Dreyfus was de 22-jarige zoon van de overleden Robert Dreyfus, een voormalig ceo van Adidas, en Margarita, een Frans-Russische miljardair. Wat kon een piepjonge erfgenaam brengen aan een doodzieke club?

Dreyfus was niet zomaar een rijkeluiszoon. Aan de hand van zijn vader Robert, voor zijn dood eigenaar van Olympique Marseille, leerde hij de geheimen van de voetbalwereld van binnen uit kennen. Bovendien beschikte Dreyfus over een goed stel hersens. Hij haalde een master in Sports and Business management aan de universiteit van Leeds. Ook leidde Kyril een bedrijf in E-sports.

Tegen de trend

Sunderland promoveerde enkele maanden na de afronding van de overname meteen naar het Championship. Deze sprong kwam meer voort uit geluk dan dat het de hand van Dreyfus was. De vruchten van zijn netwerk en analytisch denken kwamen afgelopen jaar pas ten volle tot uiting. Hij keerde zich tegen de trend van Engelse clubs in het Championship door niet met geld te smijten, maar te leunen op de jeugdacademie en talenten uit het buitenland.

De aanstelling van trainer Régis Le Bris in de zomer van 2024 paste in deze strategie. De Fransman had nooit gewerkt in de top, maar blonk wel uit als coach van jeugdteams. Met een talententeam van Lorient (onder de 17 jaar) werd hij kampioen van Frankrijk. Spelers uit deze lichter vertrokken later naar clubs als Chelsea en AS Roma. Bij Sunderland toonde hij zijn waarde door met een team met een gemiddelde leeftijd van 22 jaar promotie te bewerkstelligen.

Dreyfus schakelde direct na de play-

Brian Brobbey kreeg bij Sunderland stapsgewijs z'n flair terug

off finale op Wembley tegen Sheffield United door naar een reeds uitgewerkt plan. Het aantrekken van *director of football* Florent Ghisolfi, ex-td van AS Roma en een kennis van Dreyfus, vormde een essentieel onderdeel hiervan. Hij kreeg de opdracht spelers van internationaal niveau aan trekken. Met een geavanceerd datasysteem en scouts voor het handwerk tot zijn beschikking, volgde een metamorfose. Voor bijna 200 miljoen euro kwamen spelers uit alle windrichtingen naar Sunderland. Niet, zo bleek al snel, op naam maar op potentieel. Zo verrast Ghisolfi en sportdirecteur Kristiaan Speaman door keeper Robin Roefs van NEC te kopen. De 22-jarige Nederlander had slechts veertig duels gespeeld in de Eredivisie en groeide bij Sunderland dit seizoen meteen uit tot een revelatie.

Gefronste wenkbrauwen

Het aantrekken van Brian Brobbey (Ajax) en Lutsharel Geertruida (RB Leipzig) deed eveneens wenkbrauwen fronsen. Hoewel zij eerder wel geselecteerd werden voor het Nederlands elftal, golden ze inmiddels als mislukte spelers. Bij Sunderland kregen ze

stapsgewijs hun flair terug. Brobbey, bij Ajax nauwelijks fit, geldt als een van de publiekshelden. De kurk waarop de verzameling afgeschreven dan wel jeugdige spelers moest drijven, regelde Dreyfus zelf.

De voorzitter oordeelde, in samenspraak met Le Bris, Speakman en Ghisolfi, dat alleen met een gelouterde leider handhaving kon worden gerealiseerd. Hun oog viel op Granit Khaka, de 33-jarige spelmaker van het Zwitserse elftal. De middenvelder stond nog onder contract bij Bayer Leverkusen, waar de net aangetreden trainer Erik ten Hag hem bombardeerde tot onmisbare kracht. Na een telefonisch gesprek met Dreyfus vertrok Khaka naar Engeland.

De klasse van Khaka, die als speler van Arsenal moeite had zijn emoties in bedwang te houden, kwam meteen aan de oppervlakte. Trainer Le Bris gebruikte hem als rechterhand op en buiten het veld. Ouder en kalmer aten de andere spelers uit zijn hand. Waar Khaka ging, volgde de rest. Dat Sunderland na de 1-0 zege deze zondag op Newcastle United voorzichtig mag dromen van Europees voetbal, dankt de club voor een groot deel aan hem.

De supporters in het Stadium of Light scandeerden na het laatste fluitsignaal minutenlang zijn naam. Maanden geleden noemden pundits en gerespecteerde kranten als *The Telegraph* en *The Times* hem al 'met afstand' de aankoop van het jaar in de Premier League. Ook Dreyfus krijgt langzamerhand meer lof voor zijn uitgekende en zuinige strategie. Sunderland verspilde voor zijn komst bijna een miljard euro aan tv-gelden. Onder dat tijdperk zette hij een streep.

Het succes in de eerste uitvoering van de derby tegen Newcastle United na de promotie markeert in die zin meer dan een sportief hoogtepunt alleen. Sunderland, op de zevende plaats op de ranglijst, bepaalt het gevoel van eigenwaarde van de aanhang en het ritme van de inwoners van de stad in bredere zin. Cynisme maakt plaats voor oprechte hoop. In Noordoost-Engeland staat dat gelijk aan een aard-schok.

Overleden

Na een kort ziekbed is rustig heengegaan onze geliefde echtgenoot, partner, vader, schoonvader, opa en overopa Chris

Prof. Dr. C. (Christiaan) van den Hoek

Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

☆ Schiedam, 10 maart 1933

† Middelbert, 12 december 2025

Middelbert: Elsy van den Hoek-Boerdam † Age Hoekstra

Den Haag: Paul van den Hoek en Marianne Wagner

Haarlem: Martie van den Hoek

Amsterdam: Thomas van den Hoek en Liza de Jong Pien

Rotterdam: Leonard van den Hoek en Mirriam Gallouh Benja

Gelegenheid tot condoleren op donderdag 18 december tussen 15.30 en 17.00 uur, Middelberterweg 30, Middelbert.

Wij nemen afscheid van Chris op vrijdag 19 december om 13.00 uur in de Hervormde Kerk van Middelbert, Middelberterweg 13, Middelbert. Na de plechtigheid wordt Chris begraven in het familiegraf naast de kerk. Daarna is er een informeel samenzijn in de kerk.

Bloemen kunnen worden bezorgd bij: Van Bergen, Industrierweg 20 9482 TT Tynaarlo

Correspondentieadres: Roelofsstraat 24, 2596 VN Den Haag

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC.

nrcadverteren.nl/familieberichten

Vervolg van pagina E27

Je was nog maar zo klein
Het had anders moeten zijn
Zo lief bij mama geschild
Die er met papa nu om huilt
Ik hoop dat je rust en vrede vindt
Dag mannetje, klein lief kind

**Philip Paulus Aloysius
Stumpel – Groen**

* 7 december 2025 † 9 december 2025

Zoon en broertje van
Lieselotte Stumpel-Groen en **Guus Stumpel**
Julie
Sep

Cothen	Ineke en Paul Groen
Utrecht	Gita Poyck en Louk Stumpel
Utrecht	Lisa Stumpel
	<i>Mia, Janne</i>
Amersfoort	Jorrit Groen
Amsterdam	Roos Groen en Jesse Bolscher
Utrecht	Paul Groen en Juulke Geyens

Op woensdag 17 december 2025 is er om 11:00 uur een dienst in de Maartenskerk in Doorn, (Kerkplein, 3941 HV Doorn).
Correspondentie: Van Galenlaan 20, 3941 VD Doorn
Email: philip@stumpel.net

Philip, voor altijd onze Vato

JC Vatos

*Dit prachtige kindje, jullie zoon en broertje
Even was hij hier om vast te houden
En nooit meer los te laten*

Philip

Voor altijd deel van jullie verhaal

Wij wensen Guus, Lieselotte, Julie, familie en vrienden
alle liefde en kracht om dit onvoorstelbare en
grote verlies te kunnen dragen.

Je collega's van
Partou kinderopvang

Rust zacht

Vincent Ralph Lo-A-Njoe

24 juli 1962

11 december 2025

Met groot verdriet hebben wij kennisgenomen van het plotselinge overlijden van onze gewaardeerde collega en inspirerende docent Vincent Lo-A-Njoe, docent bij de opleiding Ruimtelijke Ontwikkeling. Vincent was voor velen een inspirerende leermeester, betrokken coach en gewaardeerd collega. Het is onvoorstelbaar dat hij er niet meer is, wij gaan hem enorm missen. We zijn Vincent ontzettend dankbaar voor alles wat hij voor Hogeschool Rotterdam en voor generaties studenten heeft betekend.

Onze gedachte gaan uit naar de zijn familie,
naasten en iedereen die hem liefhad.

Namens alle studenten en medewerkers van het Instituut voor de Gebouwde Omgeving Hogeschool Rotterdam, Willemijn Eekhof, opleidingsmanager Ruimtelijke Ontwikkeling Robert van Ingen, directeur Instituut voor de Gebouwde Omgeving

**Wilhelmina Gertruda
Wolfhagen-Bonten**

28 mei 1927 - 12 december 2025

echtgenote van C.J. Wolfhagen (†)

We zijn heel dankbaar dat we zo lang hebben mogen genieten van onze fiere, innemende en zorgzame moeder, schoonmoeder, oma en overgrootmoeder.

Met haar grenzeloze toewijding vormde zij de hoeksteen van onze hechte familie.
Tot op het laatst was zij zichzelf: wilskrachtig, scherpzinnig en vol humor.

Jacques Wolfhagen (†) en José Wolfhagen-Streng
Joep en Bettina, Niels, Noor en Fien, Jasper en Anke
Maurice Wolfhagen en Meryan Broeren
Nienke, Floor en Thomas, Eline en Jan

*Het afscheid vindt plaats op 18 december om 14.00 uur in de kapel van
Begraafplaats Sint Barbara, Prinsesselaan 2 te Utrecht.*

Correspondentieadres:
Kouwerplantsoen 81, 3571 LX Utrecht

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten

Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur)
of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing.
Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Voor blijde berichten

nrcadverteren.nl/familieberichten

Windmolens in de mist bij het Gelderse Duiven. Een stroomtekort is volgens het KNMI een reëel toekomstig risico bij windstil, mistig weer. FOTO BERT SPIERTZ

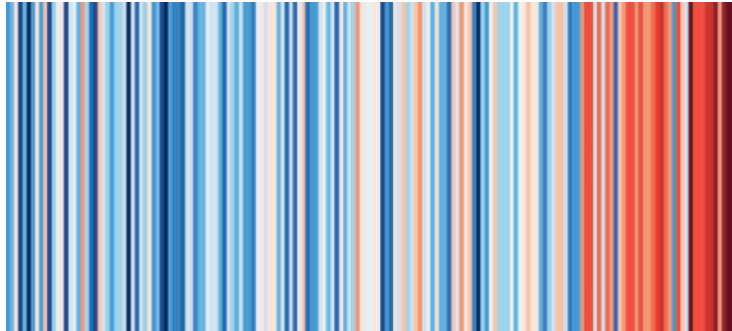
EXTREEM WEER

KNMI waarschuwt voor risico's van extremen in het huidige klimaat

Het klimaat is veranderd en dat vergroot de kans op hevige regenval, extreme hitte of een afgezwaaide orkaan.

Felix Voogt

AMSTERDAM.

De **klimaatgrafiek** van Nederland tussen 1901 tot 2024 van Ed Hawkins.

Wat als de tropische orkaan Kirk, die vorig jaar als storm naar Europa afzwaaide, niet bij Frankrijk aan land was gekomen maar zich door het kanaal richting de Nederlandse kust had begeven?

Een vrijdag verschenen rapport van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) waarschuwt voor omgewaaide vrachtwagens, ingestorte kassen en schade die „mogelijk in de miljarden euro's" loopt. Het rapport schetst daarnaast nog acht andere „extreme" scenario's die volgens het KNMI goed mogelijk zijn in het huidige, veranderde klimaat.

„Klimaatverandering wordt vaak weergegeven als een verschuiving van een gemiddelde", zegt KNMI-directeur Maarten van Aalst bij de presentatie van het rapport. Hij wijst op het projectiescherm, met daarop een heuvelvormige grafiek waarvan het midden iets naar rechts is opgeschoven. „De gemiddelde KNMI'er vindt dit natuurlijk heel interessant", zegt Van Aalst metenige zelfspot. „Maar de meeste mensen ervaren klimaatverandering toch door wat er in de staart van die normaalverdeling gebeurt."

Hij wijst op de uitlopers van de heuvelgrafiek, die samen met het midden ook naar rechts zijn opgeschoven. „Dat zijn de extremen die veranderen. Zoals die ene dag in 2019 toen het in Nederland voor het eerst meer dan veertig graden was. Of de heel strenge winters waar

sommigen mee zijn opgegroeid, die nu eigenlijk niet meer voorkomen."

Vertrouwen op gemiddelden

Als om zijn punt te onderstrepen draagt Van Aalst deze ochtend sokken met de 'klimaatstreepjescode' als print. Deze wereldberoemde klimaatgrafiek, bedacht door de Britse wetenschapper Ed Hawkins, toont de gemiddelde temperatuur van elk jaar in één kleur. Zo ontstaat een afbeelding die van blauw naar donkerrood verloopt, net als de sokken van Van Aalst.

Wetenschappers vertrouwen op gemiddelden omdat die de ingrijpende verandering van ons klimaat onomstotelijk bewijzen. Gemiddelden zijn ook de basis voor het wereldwijde klimaatbeleid, waarmee is geprobeerd om de opwarming van de aarde tot anderhalve graad te beperken.

Maar onverwachte uitschieters, zoals extreme hitte, storm of regenval, zijn net zo goed een zekerheid in een veranderend klimaat, zegt

Van Aalst. „Het is alsof je een dobbelsteen krijgt met een zeven erop. We mogen niet verrast worden wanneer we zeven gooien, omdat we nu al weten dat we die dobbelsteen in handen hebben."

Hoe bereid je je voor op risico's die zich eens in de zoveel jaar voordoen?

Dat geldt bijvoorbeeld voor het risico op verwoestende stormen. Door de opwarmende Atlantische Oceaan zullen orkanen vaker als hevige storm het Europese vasteland bereiken, zonder dat ze eerst over de Caraïben of de Verenigde Staten zijn getrokken. Orkaan Ophelia deed dat in 2017, met drie dodelijke slachtoffers in Ierland en veel schade tot gevolg. Toen orkaan Kirk vorig jaar over de Atlantische Oceaan raasde, kreeg KNMI-onderzoeker Hylke de Vries

een appje van een collega. De Vries toont het bericht in zijn presentatie: „Het is nog een beetje vroeg", schrijft de collega, maar Kirk „zou een soort Ophelia kunnen worden". Verschillende modelberekeningen „laten hem allemaal paf tegen Europa aan komen".

Tussen de scenario's die De Vries vervolgens liet doorrekenen, zaten voor het eerst ook realistische opties waarbij de storm tussen de Franse en Engelse kust doorglipt en zo Nederland bereikt. Eerder had De Vries die uitkomst alleen gezien als hij een storm in het model „optilde" en handmatig op de juiste koers plaatste. Dat het nu in bestaande en betrouwbare weersmodellen gebeurt, bewijst volgens De Vries hoe realistisch zo'n scenario is.

Een afgezwaaide orkaan, hevige regenval, extreme hitte of juist een koudegolf. De scenario's die het KNMI heeft uitgewerkt, spreken stuk voor stuk tot de verbeelding. Maar ook zonder spectaculair natuurgeweld kunnen weersomstandigheden leiden tot extreme situaties, blijkt uit onderzoek van KNMI-collega Bram van Duinen.

Stroomtekort door grijs weer

Hij onderzocht wat er gebeurt als een windstille en bewolkte week, waarin zonnepanelen en windmolens nauwelijks iets opleveren, samenvalt met vrieskou. Het zou, zeker over tien jaar als we nog sterker afhankelijk zijn van hernieuwbare energie, leiden tot een acuut tekort aan elektriciteit met „ontwrichtende" gevolgen: industrie kan niet langer produceren, treinen komen

stil te staan en huishoudens zitten zonder stroom.

„Het interessante is dat dit weertype vroeger eigenlijk helemaal niet bijzonder was", zegt Van Duinen na afloop van de presentatie. „In een weersverwachting is het misschien bijna saai weer. Maar in het nieuwe energiesysteem, is het opeens extreem." Volgens zijn berekeningen is de combinatie van die weersomstandigheden zeker niet ondenkbaar. Het komt eens in de 141 jaar voor.

Hoe bereid je je op zo'n risico voor, waar je eens in de zoveel jaar mogelijk mee te maken krijgt? „Daar worstelen veel van onze partners mee: hoe zit het met de statistiek?", erkent Van Aalst desgevraagd. „Zij willen wel graag voorbereid zijn, maar waarop dan? Willen we de dijk gaan verhogen, of willen we het zien aankomen?"

Het KNMI werkte voor dit rapport samen met partijen die rechtstreeks met de gevolgen te maken krijgen, zoals netbeheerder TenneT en de veiligheidsregio Brabant-Noord. Zij brachten de impact van de scenario's en mogelijke maatregelen in kaart.

Maar zelfs het meest nauwkeurige scenario kan niet met zekerheid zeggen welk waterschap bijvoorbeeld te maken gaat krijgen met de gevolgen van hevige regenval. „Wat we wel gaan krijgen is dat er zoiets op ons afkomt. Misschien kunnen we twee dagen van tevoren zeggen dat er een kans van 10 procent is dat het heel extreem wordt. Hoe gaat men dan reageren op die kans van 10 procent?"

nrcwebwinkel

Adviesprijs
169,-
149,-

FREDERIK ROIJÉ

Vogelhuis

- Fantasierijk ontwerp met twee formaten huizen
- Ontworpen door Frederik Roijé, gemaakt in Nederland
- Gemakkelijk te monteren, inclusief stok van 195 cm

De Size Matters is een modern vogelvoederhuis met een architecturale twist ontworpen door Frederik Roijé. Het vogelhuis biedt in alle jaargetijden een praktische oplossing om vogels een veilige haven te bieden. In de twee huizen van verschillende formaten, die elkaar kruisen, kunnen vogels van verschillende groottes eten en zich tegelijkertijd beschermd voelen. Het fantasierijke ontwerp doet ook dienst als tuinsculptuur die er, afhankelijk van de kijkhoek, telkens anders uitziet.

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/vogelhuis

De EU moet ervoor kiezen geen lijdend voorwerp meer te zijn

Russen en Amerikanen stellen plannen op, waar Europeanen dan paniekerig op reageren - zo gaat het nu meestal, ziet *Steven Everts*.

De komende Europese top (18-19 december) wordt een stresstest. Nou is dat wel vaker zo in Europa, waar we van crisis naar crisis hobbelen. Maar deze ligt er niet om: er staat veel op het spel. De afgelopen maanden heeft Europa geworsteld met de Trump-tornado. Het antwoord daarop is een soort combinatie geworden van ontkennen, vleien, tijdelijk toegeven, en hopen dat mettertijd de wal het schip zal keren. Met de nieuwe veiligheidsstrategie van Trump zijn we in een nieuwe fase beland: de aanval is nu frontaal gericht op de ideologie en eenheid van de Europese Unie zelf.

De vraag is of deze laatste schok Europa er eindelijk toe beweegt om zélf te gaan handelen. Want met alleen afkeurende woorden gaan we er niet komen. De Europese diplomatie loopt nu stevast achter de feiten aan. Russen en Amerikanen stellen plannen op, waar Oekraïners en andere Europeanen dan op reageren, meestal verbolgen en in paniek. Dan volgen er crisisberaad en verwoede pogingen om die Amerikaans-Russische plannen bij te stellen en af te zwakken.

Die reacties zijn op zich noodzakelijk en soms werken ze ook om erger te voorkomen. Maar ze zijn wel allemaal defensief.

Traagheid

Europa is goed in het formuleren van principes en standpunten, maar minder in het optuigen van beleid of strategie (*we have positions, not policies*). Deze houding kost ons geloofwaardigheid en invloed. Tegenstanders begrijpen dat en zetten precies daar druk waar het pijn doet: op onze traagheid en besluiteloosheid.

Wie deze dynamiek wil doorbreken, moet laten zien dat Europa wél kan handelen. Dat kan door te leveren op drie cruciale terreinen: diplomatiek, militair en financieel.

Diplomatiek betekent dit dat Europa het initiatief naar zich toe moet trekken. Minder wachten op nieuwe plannen uit Washington of provocaties uit Moskou, maar samen met Oekraïne zelf het kader bepalen voor onderhandelingen over een einde aan de oorlog, zoals nu eindelijk gebeurt in Berlijn.

Dat Poetin vrijwel zeker nee zal zeggen tegen elk plan dat niet de Oekraïense overgave behelst, is geen reden om niet een eigen Europees plan te smeden. Integendeel. Zo wordt duidelijk waar het echte obstakel ligt, voor Trump maar ook voor Europeanen die twijfelen aan het nut van blijven-de steun. Diplomatie is op zo'n

manier geen zoektocht naar een snelle en wankel vrede, maar een middel om politieke helderheid af te dwingen.

Militair geldt hetzelfde. Het is vrij schokkend dat de Europese wapenleveranties aan Oekraïne sinds de zomer zijn gedaald. En de VS doen al maanden niets meer: wat daar vandaan komt, is door Europa betaald.

Dit kan en moet anders - en luchtverdediging is daarbij cruciaal. Elke nacht terroriseert Rusland de Oekraïense bevolking,

We kunnen Poetins ideeën niet veranderen, maar wel zijn calculaties over de oorlog

waardoor grote delen van het land nu kampen met tekorten aan elektriciteit en gas. Zowel Amerikaanse als Frans-Italiaanse luchtafweersystemen hebben hun effectiviteit bewezen. Het probleem is dus niet zozeer een gebrek aan capaciteit, maar aan politieke terughoudendheid om die te leveren.

Ook wat betreft veiligheidsgaranties zijn er stappen die Europa zo kan zetten. Training van Oekraïense troepen op Oekraïens grondgebied, beschermd door meegestuurde Europese luchtverdediging, zou zo'n stap kunnen zijn. Niet als escalatie, maar als teken dat we het menen als we dit conflict existentieel noemen.

Agressor betaalt

Dan de financiën. Vorige week hebben de EU-lidstaten eindelijk

besloten de Russische tegoeden in de EU te bevriezen totdat Moskou herstelbetalingen heeft gedaan. Heel goed: de agressor betaalt en het is Europa dat beslist wat er met de tegoeden gebeurt, en dus niet Trump of Poetin.

Daarmee is de financiering van Oekraïne echter nog niet rond. Een aantal landen verzet zich tegen het gebruik van de Russische tegoeden als onderpand. Anderen willen sowieso niet meer meedoen, en zeggen dat steun aan Oekraïne maar op nationale basis geregeld moet worden.

Het bij elkaar sprokkelen van nationale bijdragen zou strategisch echter onvoldoende zijn. Het beste is om de Russische tegoeden te gebruiken, en daar gezamenlijk als EU achter te staan. Daarmee wordt niet alleen Oekraïne gefinancierd, maar geeft Europa ook een signaal af aan het Kremlin: Europa zal Oekraïne jarenlang blijven steunen. We kunnen Poetins ideeën niet veranderen, maar wel zijn calculaties over hoe lang hij nog wil en kan volhard in zijn industriële, imperiale oorlog.

Europa moet deze week kiezen: blijft het slechts inspelen op de zetten van anderen, of gaat het met zijn middelen en macht een eigen lijn trekken? Het zal bepalen of de EU het geopolitieke lijdend voorwerp blijft, of juist het onderwerp wordt.

Steven Everts is directeur van het EU-Instituut voor Veiligheidsstudies.

Putin is doelwit bij **schietoefeningen** in Oekraïne. FOTO SOFIA GATILOVA

RUBEN L. OPPENHEIMER

BRIEVEN

NAVO

Kritisch antwoord

Met stijgende verbazing las ik het interview met NAVO-ambassadeur Thijs van der Plas (12/12). Anders dan de titel van het interview - *De EU springt niet automatisch in de houding als Amerika iets verlangt* - doet vermoeden, was het interview één en al *damage control* klassieke stijl. Het is precies die verzachtende en vergoelijkende toon van de ambassadeur die averechts werkt binnen de huidige Europese geopolitieke relatie met Amerika.

De harde en bevoogdende toon uit Washington vereist een kritisch en zelfbewust antwoord vanuit Europa. Daarbij gaat de heer Van der Plas in het interview volledig voorbij aan het feit dat in de recente Amerikaanse nationale veiligheidsstrategie met geen woord gerept wordt over Rusland als agressor, die dood en verderf zaait in het soevereine land Oekraïne. Nergens wordt benoemd dat Rusland een bedreiging vormt voor de NAVO.

Integendeel, Europa krijgt van onder uit de zak. De vraag mag gesteld in hoeverre artikel 5 van het NAVO-Handvest, waar NAVO-ambassadeur Van der Plas nog zo heilig in gelooft, niet meer is dan een dode mus. En wanneer Rusland volgens de Amerikaanse veiligheidsstrategie geen bedreiging vormt voor het Westen, maar wel een interessante handelspartner kan zijn

voor de VS, waarvoor hebben we dan überhaupt nog een NAVO nodig? En waarom worden wij door de Amerikaanse onderminister van Buitenlandse Zaken Christopher Landau op de recente NAVO-top gemaand om meer wapens te kopen in de VS? Voor wie en voor wat dan?

Ayso H. Reudink Heel

RIJKSMUSEUM

Eerdere samenwerking

Dat het Rijksmuseum zijn vleugels uitslaat met een nieuwe dependance is goed nieuws. Het besef van het 'Rijks' dat de collectie van iedereen is, gaat verder terug dan in de krant staat. Behalve op Schiphol opende het Rijks in 2004 satellietpresentaties in acht musea in heel Nederland (en twee vlak over de grens). In Maastricht huisvestte het Bonnefanten 'Rijksmuseum aan de Maas'. Enkele jaren later werd die samenwerking nog geïntensiveerd maar niet lang voortgezet. Eindhoven is als dependance van het Rijksmuseum een voorlopige kers op de

taart, maar de taartjes werden al meer dan 20 jaar geleden uitgeserveerd.

Lars Hendrikman Groningen

NITAZENEN

Producenten vervolgen

Na het lezen van het artikel over doden door nitazenen (13/12) vraag ik me af wanneer de politiek het mogelijk zal maken om ook producenten en handelaren in alcohol en nicotine voor het gerecht te brengen. De ellende die door deze producten wordt veroorzaakt is minstens even erg, en waarschijnlijk veel groter.

Tino van Grimhuijzen Tilburg

GGZ

Meer mensen opleiden

De mentale gezondheid gaat achteruit (8/12) en de druk op de ggz neemt toe. Wat minder zichtbaar is, is dat we gevangen zitten in een vicieuze cirkel. Omdat de ggz overbelast is, is er nauwelijks tijd om nieuwe mensen op te leiden. Universiteiten moeten streng selecteren voor klinische masters, instellingen hebben te weinig stageplaatsen en de opleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog en klinisch psycholoog bieden veel te weinig plekken. Daardoor bereikt slechts een klein aantal studenten de praktijk. Het is tijd om de cirkel te doorbreken: zonder extra ruimte om op te leiden, wordt de mentale gezondheid een nog groter probleem.

Sera van Lange Rotterdam

”

Is artikel 5 meer dan een dode mus?

Commentaar

AANSLAG SYDNEY

Elke aanslag verdient mededogen, polarisatie helpt nooit

Maandagochtend keek heel Australië terug op een nachtmerrie die zich daarvoor had voltrokken: de terroristische aanslag zondag op het Chanoeekafeest in Bondi Beach, Sydney. Nabestaanden leven verder met een gat dat gevuld wordt door verdriet en de Australische samenleving zal met antwoorden moeten komen na deze terreurdaad. Antwoorden op vragen als hoe verstandig het is dat iemand zes zware wapens kan bezitten, en waarom de zoon, die al was onderzocht vanwege vermoedelijke contacten met Islamitische Staat, daar toegang tot had.

Dat tijdens een religieus feest wereldwijd extra beveiliging moet komen bij synagogen en joodse instanties is de buitengewoon treurige realiteit, waar niet aan te denken is. Haat is altijd en overal ontoelaatbaar. Wat verbindend kan zijn, werd in Sydney inzet van terreur, en buiten Sydney een aanzet voor verdere polarisatie.

Bij aanslagen en rampen is het gebruikelijk dat politici in de eerste plaats vooral ruimte laten aan medeleven met de nabestaanden of met het getroffen land. Dat is een kwestie van fatsoen en van medemenselijkheid. Gelukkig waren er genoeg politiek leiders die hun mededogen uitspraken en het antisemitisme veroordeelden.

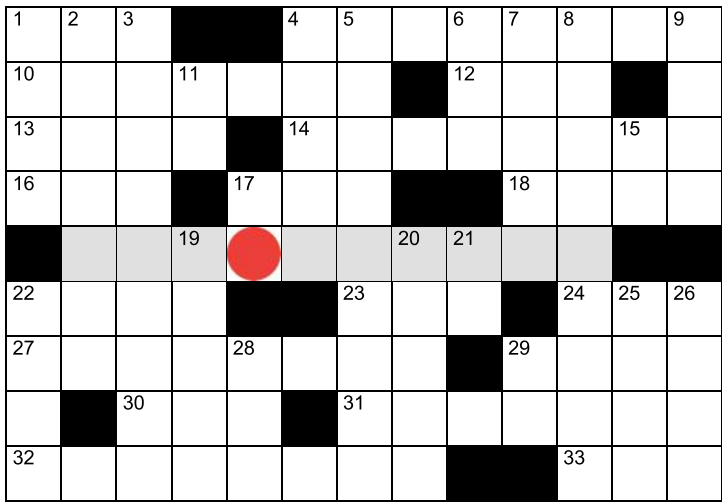
Politiek voordeel proberen te slaan uit een situatie die van zichzelf al moeilijk genoeg is, is daarentegen niet kies en ook niet behulpzaam. Toch gebeurde dat hier en daar toch weer wel. De Israëlische premier Netanyahu was een van de eersten die de gemoederen verhitte. Na de aanslag stelde hij dat hij de Australische leiders „maanden geleden” al had gewaarschuwd voor de gevaren van het niet aanpakken van antisemitisme. Hij koppelde dat met het besluit van Australië om de Palestijnse staat te erkennen, als reactie op de Israëlische bombardementen op en uit-

honger van Gaza, waarbij tot nu toe ruim 67.000 Palestijnen omkwamen. Die erkenning noemde Netanyahu „olie op het antisemitische vuur gooien”, wat volgens hem had geleid tot „de verschrikkelijke aanval op Joden”.

Ook bij enkele Nederlandse politici en instanties ontbrak het aan mededogen. PVV-leider Geert Wilders koppelde de terreurdaad aan „de groeiende Israëlhaat van links-liberale politici, media en academici”. Het Centraal Joods Overleg plaatste de aanslagen in de lijn van „dagelijkse demonstraties die terrorisme en moord verheerlijken” waardoor een „onaanvaardbaar klimaat van geweld en angst [ontstond] om openlijk Joods te zijn.” VVD'er David van Weel, demissionair minister Buitenlandse Zaken, koppelde de aanslag in Sydney aan de demonstraties voor het Concertgebouw waar pro-Palestina-demonstranten protesteerden tegen de komst van Shai Abramson, de *chief cantor* van het Israëlische leger. Van Weel stelde bij *Nieuwsuur* dat het ging om een „anti-Joodse demonstratie” waar leuzen werden geschreeuwd tegen mensen „alleen maar omdat ze Joods zijn”. Dat het hier om de cantor ging, liet hij achterwege.

Naar aanleiding van de Israëlische reactie op de Hamas-aanslag van 7 oktober 2023 is al vaak terecht vastgesteld dat kritiek op de Israëlische regering mogelijk moet zijn en dat het onterecht is om dit meteen af te doen als antisemitisme. Voor antisemitisme mag nooit ruimte zijn, voor kritiek op Israël wel. Dat politici en organisaties die twee nu in adem noemen, omdat dit nu goed uitkomt, is onwenselijk. Het antwoord op een aanslag zou altijd medeleven moeten zijn en mag nooit inzet zijn voor verdere polarisatie. Daarmee bewijzen politici en instanties de samenleving geen dienst, en het is evenmin de manier om antisemitisme te voorkomen.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Past voor stok of hout
4. Bepalingen 10. Zulke soep drijft in de oceaan 12. Ontstoken 13. Was volgens Drs. P net te ver 14. Omstreden app voor leerlingen en ouders 16. Hieronder blijft het geheim 17. Past na water of rivier 18. *Star Wars*-strijders 22. László József __, uitvinder van de balpen 23. Dec. 24. Psychiatrisch handboek 27. '___ stapt in 15 procent van de gevallen tijdens de termijn al op' 29. Dag in Zuid-Europa 30. Harper __, Amerikaans Schrijfster 31. 'Bijna botsing boven ___' 32. Grenzen aan poolgebieden 33. Half Kuifje

Verticaal: 1. __ *Demon Hunters* 2. Stad in Andalusië 3. Zowel van Beethoven als List 4. Komt op tijd in actie 5. Zij heeft een of meer bul- len 6. Bolstreek 7. Is gewild bij de kleine crimineel 8. Verbod 9. Ap- ple-assistente 11. <http://www.bra- tislava.> 15. Broer van Willem Be- ver 19. Boodschappenjongens 20. Pakistaanse rivier 21. Christelij- ke krant 22. Zeer droog 25. Niks aan 26. *Harvest* __, Neil Young 28. Staatspartij van de DDR 29. Zo'n beetje

Oplossing puzzel 15 december. Horizontaal: 1. WIERD 4. GHETTO 8. RISEE 10. EBOLA 12. TRIBUNE 15. RAKKER 20. KATROL 21. MINIBAR 24. GLOBE 25. ALDUS 26. LOUVRE 27. THORA **Verticaal:** 1. WREEF 2. ENORM 3. DRAKE 4. GERRIT 5. HEI 6. TAU 7. ØRE 9. STEWARD 11. LAKEI 13. BIJROL 14. NOM 16. EPI 17. ERGST 18. SLOMO 19. AGEMA 20. KALE 21. MOL 22. NOU 23. BAR **In het midden:** FEMKE WIERSMA

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

NIET GRAPPIG

Een jongetje slentert verveeld achter zijn moeder aan die in de bibliotheek speelt tussen de architectuurboeken op de infor- matieve afdeling. Dan licht zijn gezicht op en pakt hij enthousiast een boek uit de kast. Maar na even gebladerd te hebben volgt al snel teleurstelling. „Dit is hele- maal niet grappig”, verzucht hij terwijl hij het boek *Kloostermoppen: middeleeuws bouw materiaal* weer in de kast zet.

Marjolein Bos

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN

MARJOLEINE DE VOS

We houden van je Europa

W e maakten een wandeling over de Waaldijk, breed water, bosjes en geel riet, maar ook kassen en schoorstenen; je wilt het landschap mooi vinden maar het is dat maar zelden. Terug door het land achter de dijk en door het dorpje dat er- door beschermd wordt. Geen mooi dorp. Aan een huis hangt een pamflet dat als tekst heeft: ‘Het kan mij geen reet schelen of asielzoekers hun eige thuis voelen’ en vervolgt met ‘wij willen ons thuis voelen in ons eigen land zon- der moordenaars en verkrachters’. Duidelijk. ‘We houden van je, Europa, en we houden van de vrijheid die je ons hebt gebracht toen we als vluchtelingen naar je toe kwamen en het racisme negeerden dat jij onder het tapijt probeert te schuiven als je de woonkamer aan- veegt’, las de Palestijns/Syrische dichter Ghay- ath Almadhoun voor tijdens een optreden op het Nijmeegse Wintertuin-festival. Hem was een aantal jaar geleden gevraagd, door de Zweedse academie geloof ik, hij is Zweeds staatsburger, een ode aan Europa te schrijven. Vond hij moeilijk, dus hij vroeg of hij vrij was om te schrijven wat hij wilde en ja hoor.

Nou, daar ging-ie dan. Zijn ‘Ode aan het ver- driet’ herhaalt (in de vertaling van Djûke Pop- pinga) steeds: ‘We houden van je, Europa’. ‘We’ zijn dan niet de Europeanen, maar dege- nen die van buiten komen: ‘vanuit „de derde wereld” zoals jullie zeggen.’ Deze ‘we’ probe- ren zich niet gek te vervelen bij steeds weer die vragen naar de positie van de vrouw in Syrië terwijl de Zwitserse vrouwen pas 22 jaar later stemrecht kregen. De toon wordt snel grimmer: ‘Jij, moordenaar van oorspronkelijke in- woners (...) Jij, met je inquisities. Jij die vrou- wen verbrandde omdat het heksen zouden zijn. Jij, meester van de slavenhandel. (...) Jij, die de vernietiging van de Joden hebt bedacht, (...) [en die] in al je schaamteloosheid met Pa- lestina, mijn land, compensatie hebt betaald.’ De concentratiekampen, de islamofobie - alles komt voorbij in die ode die ook heus goede dingen noemt (vrijheid van meningsuiting, rechtvaardige wetten en mensenrechten enz.)

FOTO ROBERT GHEMENT / EPA

Zat de hele zaal zich te schamen terwijl we daarnaar luisterden? Ik had het gevoel van wel.

Ik in ieder geval, vooral omdat ik altijd nog- al trots ben geweest op Europa, ondanks alles wat er, tuurlijk, tuurlijk! niet deugde. Maar on- ze beschaving! De tempels, de tragedies, Sha- kespeare en Bach, Paula Modersohn en Angela Merkel, de bewegingsvrijheid, de (ik kuch het woord nu maar een beetje weg) tolerantie. Op een of andere manier wist ik al dat soort din- gen zo uit te vergroten, dat de schaamte niet veel kans kreeg.

Gek is dat, dat je in het verleden begaan on- recht zo makkelijk terzijde schuift, juist omdat je het schandelijk vindt, want dan heb je daar dus (dus!) niets mee te maken. Maar je voelt je

Dat er veel is om je voor te schamen, wil niet zeggen dat er niets is om te verdedigen

wel horen bij wat goed en mooi en prijzens- waardig is. En voor de zoveelste keer vroeg ik me af tot welk geheel je behoort en in hoeverre je je daarmee moet vereenzelvigen, een onder- werp waar ik nooit helemaal uitkom.

Ten overstaan van een Syrische dichter voel je je in ieder geval heel klein, met je gedweep met ‘het oude Europa’ dat, zoals hij zei hele- maal zo oud niet is, denk aan Egypte, Mesopo- tamië, Perzië.

Toch, ondanks de schaamte voor mijn al te makkelijke ingenomenheid met Europa, heb ik nog steeds behoefte om me Europe- aan te voelen, nu misschien wel meer dan ooit. Dat er veel is om je voor te schamen - zie de Betuwse dorpsstraat - wil niet zeggen dat er niets is om te verdedigen. Of zelfs om van te houden.

FOKKE & SUKKE
KIJKEN HET NAVO-STATUUT EROP NA

ALS CURAÇAO NOU MAAR NIET
DE OORLOG TEGEN VENEZUELA
WORDT INGEROMMELD

RGVT

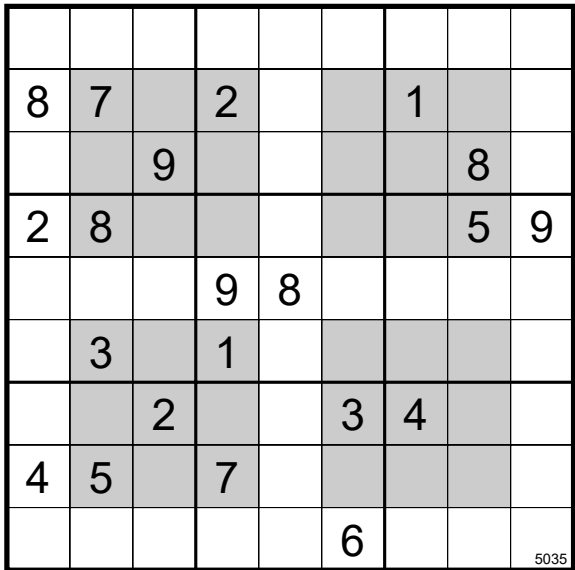
nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het dia- gram dat elk cijfer precies één keer voor- komt in elke rij, kolom, de negen vetomran- de 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

4	6	2	8	7	1	3	5	9
3	1	8	9	2	5	6	7	4
9	7	5	3	6	4	1	2	8
5	2	4	6	1	3	9	8	7
1	9	3	7	5	8	2	4	6
7	8	6	2	4	9	5	1	3
6	4	7	1	9	2	8	3	5
2	3	9	5	8	7	4	6	1
8	5	1	4	3	6	7	9	2

Meer puzzels en boeken via Peter Ritmeester op pzzl.com

Tombe van belangrijke farao weer open

MAAR JE KUNT DIE NIET
ZOMAAR BEZOEKEN

PAGINA C6

FOTO ANP

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Beeldend kunstenaar Naferlovesyou in '50 jaar hiphop in Nederland - Iemand moet het doen'. BEELD VPRO

Schatkamer van de Nederlandse hiphop

De derde aflevering van 50 Jaar hiphop in Nederland (NPO 3) eindigt in Paradiso, begin 2006. Opgezwole en vier andere rappers besloten daar hun gezamenlijke, succesrijke Buitenwestentour voor een overvolle zaal die he-le-maal uit zijn dak ging. Bijzonder aan de beelden is dat de afstand tussen artiesten en fans lijkt weg te vallen. Dit deden ze samen. „Zie je wat hiphop doet?” zegt artiest en acteur Masésé ‘Supa’ Macnack: „Wat je zelf kan. Als je weet wat je waar-de is. Als je je slang kent als je je culture kent. Dat is dat ding.”

De fantastische, zesdelige documentairereeks van Ivan Barbosa en Sacha Vermeulen is in de nieuwe eeuw beland en nu pas gloort het eerste succes. Hiphop heeft in Nederland lang een ondergronds bestaan geleid. De radio, tv en muziekers waren gericht op witte popgenres. Rapmuziek werd niet serieus genomen, het werd gezien als een malle gimmick, later als een uiting van straatcriminelen. Dankzij die plaats in de marge heeft hiphop wel zijn edgy, frisse imago behouden.

De eerste twee afleveringen bevatten een schat aan vrijwel onbekend archiefmateriaal uit de prehistorie: het moment rond 1980 dat vooral Surinaamse jongeren in Amsterdam en Rotterdam zich herkenden in de opkomende Amerikaanse hiphopcultuur. „Dat zijn wij!”, zegt een van de pioniers. De documentaire laat de hele breedte van de cultuur zien. Niet alleen de muziek, maar ook de mode (Patta, Daily Paper), design, graffiti. 'Iemand moet het doen' is de ondertitel. Net als de punk uit dezelfde tijd ging hiphop uit van het doe-het-zelfprincipe. Zelf doen, zelf eigenaar zijn.

Interessant is hoe Nederlandse hiphop zich, tegen de verdrukking in, kon ontwikkelen tot immens populaire muziekgenre. Belangrijk hierbij is dat het belang van de witte poortwachters wegviel. Dankzij Spotify stonden radio-dj's, recensenten en andere smaakbe-palers niet meer tussen de artiesten en het publiek. Een voorloper van de streamingdienst was volgens de documentaire de tv-zender The Box. Via de telefoon be-paalden kijkers wat daarop te zien was. Al snel was dat dus hiphop.

Terwijl in de VS hiphop een overwegend zwarte cultuur bleef, is de Europese variant opmerkelijk multicu-tureel van karakter, met artiesten van bijvoorbeeld witte en Marokkaanse afkomst. De maatschappijkritische in-slag van de teksten krijgt ook aandacht in de documen-taire. Na 9/11 werden moslims nog erger in een hoek ge-drukt, waarop rappers weer reageerden. Rapper Raymz-ter reageerde met *Kutmarokkanen*?! Salah Edin kreeg wit Nederland in de gordijnen door zich als Mohammed B. te laten afbeelden, de moordenaar van Theo van Gogh.

Volgende week komen we langzaam aan bij de huidige gloriejaren die begonnen met het collectief New Wave, in februari 2015 geboren op Schiermonnikoog. U weet nog wel: drank en drugs, drank en drugs.

Wilfred Takken

FILM-RECENSIE

‘Knives Out’ 3 claimt geloof terug op de Trumpianen

‘Knives Out 3: Wake Up Dead Man’, met Daniel Craig als privédetective, is het beste deel in de toch al ijzersterke franchise.

Dana Linssen

AMSTERDAM

Het is dat Daniel Craigs ‘Kentucky Fried’-privé-detective Benoit Blanc (met harde c) van a tot z zo’n *hardboiled* atheïst is, anders zou je aan het einde van *Wake Up Dead Man: A Knives Out Mystery*

zowaar iets mystieks gaan voelen. *Wake Up Dead Man* is het derde en verreweg beste deel in een toch al ijzersterke whodunit-franchise van regisseur Rian Johnson. Te-rugkerende ingrediënten: een ster-ke sterrencast (het duurt alleen al een half uur om de *dramatis perso-nae* neer te zetten), Agatha Chris-tie-moordmysteries met een knip-oog, en veel camera-acrobatiek en grand guignol. Bovendien gaan pastiche en politiek hand in hand. Deel één nam alvast een voor-schotje op de Republikeinse haat tegen immigranten; *Glass Onion* versplinterde tech-miljardairs; en in *Wake Up* zit een hele subplot verwant aan de populaire theorie

dat wolvenkoning Trump als een valse profeet wordt bespeeld door een groep machtige gelovigen. Daarover is op Netflix, dat de *Knives Out*-films financiert, de docu-mentaireserie ‘The Family’ te zien.

Het begint al meteen heerlijk met een voice-over van de tot priester gewijde ex-bokser Jud Du-plenticy (Josh O’Connor) die ver-dacht wordt van de moord op monseigneur Wicks (Josh Brolin). Is de driftige priester een geloof-waardige getuige, of een onbe-trouwbare verteller? De machtsbe-luste en oversekte Wicks werd in *upstate* New York omringd door een groep vreemde snuiters die het óók allemaal gedaan kunnen hebben. De plot (het hoe en waar-om) is uiteindelijk verstoepd achter zoveel rookgordijnen, dat je alles maar het beste over je heen kunt laten komen. Al duikt er voor de liefhebbers van het genre op een gegeven moment ook een comple-te leeslijst op met zogeheten geslo-ten-kamer-moorden en andere on-mogelijke misdaadmysteries. En vergeet vooral niet het oog van de camera te volgen: als dat ergens op gericht is kun je het beste kijken naar wat er te zien is en je tegelij-kertijd afvragen wat er niet te zien is.

Want dat is een goeie whodunit als deze: een lesje vragenstellen. Wat is waar en wat is gezichtsbe-drog? En laat dat nou net het on-derliggende thema van *Wake Up Dead Man* zijn. Elk van de perso-nages houdt zich op diens eigen manier bezig met de fabricatie van feit en fictie: de een is een arts, de ander advocaat, er is een schrijver en een influencer met politieke ambities die dag en nacht met een camera rondloopt, en er zijn twee dronkenlappen: één die altijd liegt en eentje die de waarheid spreekt.

En dan krijgen we nog wat god-delijke interventies te zien die al-leen in film kunnen: zonlicht dat plotseling door de glas-in-lodra-men schijnt en iedereen het zwij-gen oplegt. Op zulke momenten sta je sowieso aan de kant van Du-plenticy die een geloof voorstaat dat niet over macht, hebzucht en strijd gaat, maar over genade. Mis-schien kan dat ook wel zonder ge-loof, zie je dan de zelfverklaarde heiden Blanc denken. Is het stie-kem een kerstfilm die zich met Pa-sen afspeelt? Welja, welnee. *Wake Up Dead Man* is gewoon hoogst vermakelijk, slim en cinefiel enter-tainment waar het plezier vanaf spat, zodat de hemel vanzelf open-breekt in een grote grijns.

Recensie Film

Wake Up Dead Man: A Knives Out Mystery. Regie: Rian Johnson. Met: Daniel Craig, Josh O’Connor, Josh Brolin, Glenn Close. Lengte: 140 minu-ten. Nu te zien op Netflix. ●●●●●

Josh O’Connor en Daniel Craig.

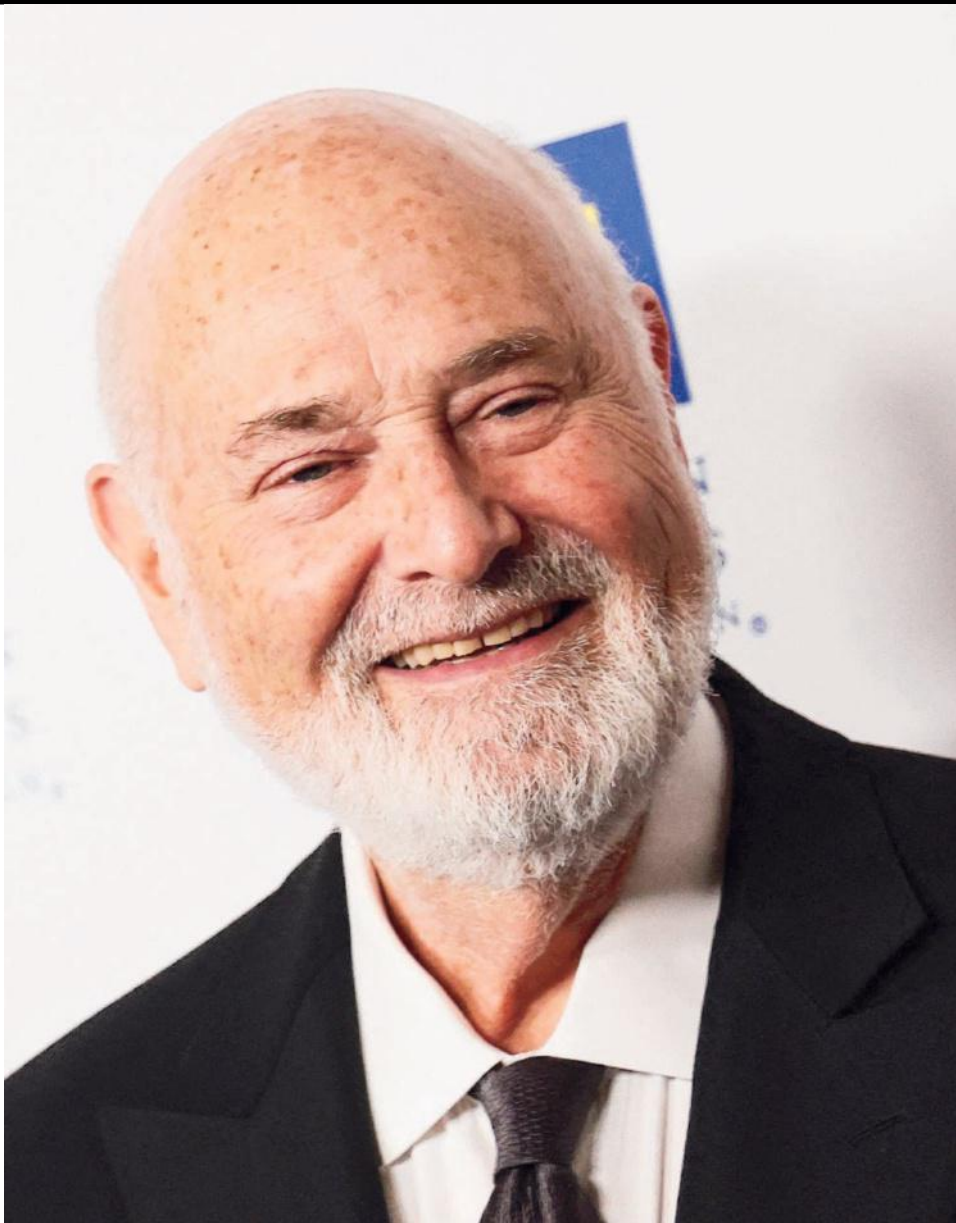
Mila Kunis, Daniel Craig en Josh O’Connor.

Glenn Close en Josh O’Connor in ‘Wake Up Dead Man: A Knives Out Mystery’. FOTO’S NETFLIX

Rob Reiner (linksboven, met snor) als ‘Meathead’ Mike in ‘All in the Family’. FOTO REUTERS

Reiner bij de Human Rights Campaign LA Dinner in maart 2025. FOTO MICHAEL TRAN / AFP

NECROLOGIE ROB REINER (1947-2025) FILMREGISSEUR

Geliefd regisseur van geestige en charmante films in oude Hollywoodstijl

Rob Reiner regisseerde films als ‘Stand by Me’, ‘Misery’ en ‘When Harry Met Sally’. Zondag overleed hij, samen met zijn vrouw Michele, in hun woning in Brentwood.

meknop tot standje 11 kan. Het bijzonder geestige *This Is Spinal Tap* stond aan de basis van de mockumentary, satirische nep-documentaires. In 2025 kwam er een (niet in Nederland uitgebrach-te) sequel: *Spinal Tap II: The End Continues*.

Romantisch én realistisch

In 1985 volgde de charmante, on-derschatte romantische komedie *The Sure Thing* (met John Cusack en Daphne Zuniga), een jaar later gevolgd door de hoog aangeslagen Stephen King-verfilming *Stand by Me*. In deze in 1959 gesitueerde film gaan vier vrienden op zoek naar het lijk van een verongelukte tour. Gitarist Nigel laat Marty zijn speciaal voor hem vervaardigde versterker zien, waarvan de volu-

cess *Bride* (1987). Hierin mengde Reiner op virtueuze wijze fantasie, avontuur, romantiek en satire tot een tijdloos sprookje dat de kwali-teiten heeft van een oude, onder-houdende Hollywoodfilm. Reiner zelf zei in een interview dat al deze aspecten onderdeel waren van zijn eigen persoonlijkheid: „Ik heb ze-ker een satirische kant, een roman-tische kant en eentje met een meer realistische kijk op dingen.”

Al deze kanten kon hij ook kwijt in zijn volgende film, zijn grootste hit: de romantische komedie *When Harry Met Sally* (1989, naar een scenario van Nora Ephron). Deze invloedrijke romkom, die het ge-nre weer op de kaart zette, heeft als premisse dat vriendschap tussen mannen en vrouwen onmogelijk is – het draait uiteindelijk altijd om

seks. De film vol hilarische dialo-gen volgt Harry (Billy Crystal) en Sally (Meg Ryan) door de jaren heen, tot hun realisatie dat ze toch echt voor elkaar geschapen zijn. *When Harry Met Sally* bevat de be-roemde scène met het fake orgas-me van Sally in een restaurant, waarop een andere klant opmerkt: „I’ll have what she’s having.”

Tijdens de opnames ontmoette Reiner de fotografe Michele Singer, met wie hij zeven maanden later zou trouwen. Reiner vertelde dat hij door die ontmoeting de climax van de film veranderde naar een positief einde. Reiner was eerder gehuwd met filmmaker Penny Mar-shall, van wie hij in 1981 scheidde.

Reiner vervolgde zijn reeks toe-gankelijke, goedgemaakte genre-films met een andere sterke Step-

hen King-verfilming: *Misery* (1990). Hierin is een aan bed gekluisterde schrijver (James Caan) overgeleverd aan de tirannie van zijn verpleegster (Kathy Bates). De sterke acteerprestaties van zijn ac-teurs zien we ook terug in de rechtbankfilm *A Few Good Men* (1992, scenario Aaron Sorkin), met de befaamde „you can’t handle the truth”-speech van Jack Nicholson. Ook Tom Cruise was uitstekend in die film.

De romkom *The American Presi-dent* (1995, met Michael Douglas en Annette Bening) was ook erg charmant, waarna het oeuvre van Reiner wisselvalliger werd, met matige films als *Rumor Has It* (2005) en *The Bucket List* (2007). Toch wordt het soort films dat Rei-ner graag maakte, amusante gen-refilms met een bescheiden bud-get in de goede oude Hollywood-traditie, al jaren node gemist.

Misdrijf

De links-liberale Reiner was ook politiek actief, hij steunde achter-eenvolgens Al Gore, Barack Obama, Joe Biden en Kamala Harris. Rond de eeuwwisseling richtte Reiner een organisatie op die zich bezighield met het legaliseren van het homohuwelijk in Californië. Reiner was ook uitgesproken anti-Trump, die hij een grote bedreig-ing vond.

Reiner en zijn vrouw Michele Singer (68) werden zondag dood aangetroffen in hun woning. Hun lichamen vertoonden sporen van meerdere messteken. Zoon Nick Reiner (32) is zondagavond opge-pakt. De politie gaat uit van een misdrijf.

AI-nieuwssites leggen woorden in de mond en verklaren BN'ers dood

NEPNIEUWS Een netwerk van 'nieuwssites' en Facebookpagina's pompt grote hoeveelheden door AI gegenereerd onzinnieuws rond. Bekende Nederlanders worden er doodverklaard en deskundigen doen uitspraken die ze nooit hebben gedaan.

Menno van den Bos

AMSTERDAM

Politicoloog Tom van der Meer was rond de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober veel in de media, onder meer bij het televisieprogramma *Nederland Kiest* (NOS) op de uitslagenavond. In zulke omstandigheden gebeurt het in de gejaagde nieuwsdynamiek weleens dat uitspraken van hem door een medium te kort door de bocht worden opgeschreven. En dus twijfelde hij „een paar tellen” aan zichzelf toen hij kort na de verkiezingen een citaat van zichzelf las op de website Krantjeonline.nl.

„Het is zeldzaam dat verkiezingen zó spannend zijn dat één gemeente het verschil kan maken”, zou de hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam hebben gezegd over de 'nek-aan-nekrace' tussen D66 en de PVV. Maar al snel besefte Van der Meer dat hij dat nooit gezegd kon hebben, ook niet een beetje. Hij verzet zich juist altijd tegen overtrokken aandacht voor individuele gemeenten bij landelijke verkiezingen. „Gemeenten stemmen niet, mensen stemmen. De ontwikkelingen binnen gemeenten zeggen meer dan de verschillen tussen gemeenten.”

Toen de politicoloog Krantjeonline op deze onjuistheid wilde wijzen, kon hij geen contactgegevens vinden. Het viel hem bovendien op dat de auteur van het artikel er op haar profielfoto nogal nep uitzag, alsof ze een AI-creatie was. Het deed hem vermoeden dat de hele site – en dus ook zijn quote – door kunstmatige intelligentie (AI) gegenereerd was. Inderdaad maakt Krantjeonline (niet te verwarren met een gelijknamig nieuwsmedium in Leidschendam-Voorburg) deel uit van een netwerk van zeker een dozijn door AI aangedreven websites en Facebookpagina's met namen als Dagelijkse Verhalen, Prikbordnieuws en Koffiekrant. De connectie blijkt uit overeenkomsten in opmaak en inhoud: zo is het artikel met Van der Meer op meerdere websites terug te vinden.

Samen publiceren ze tientallen

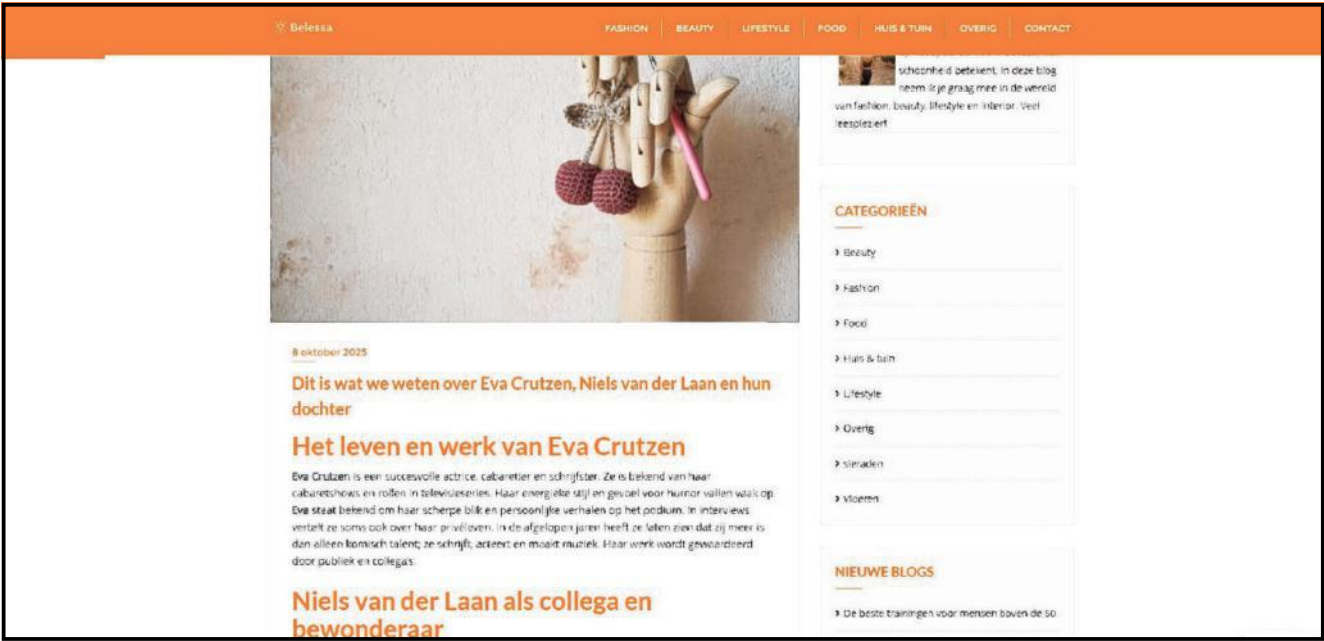
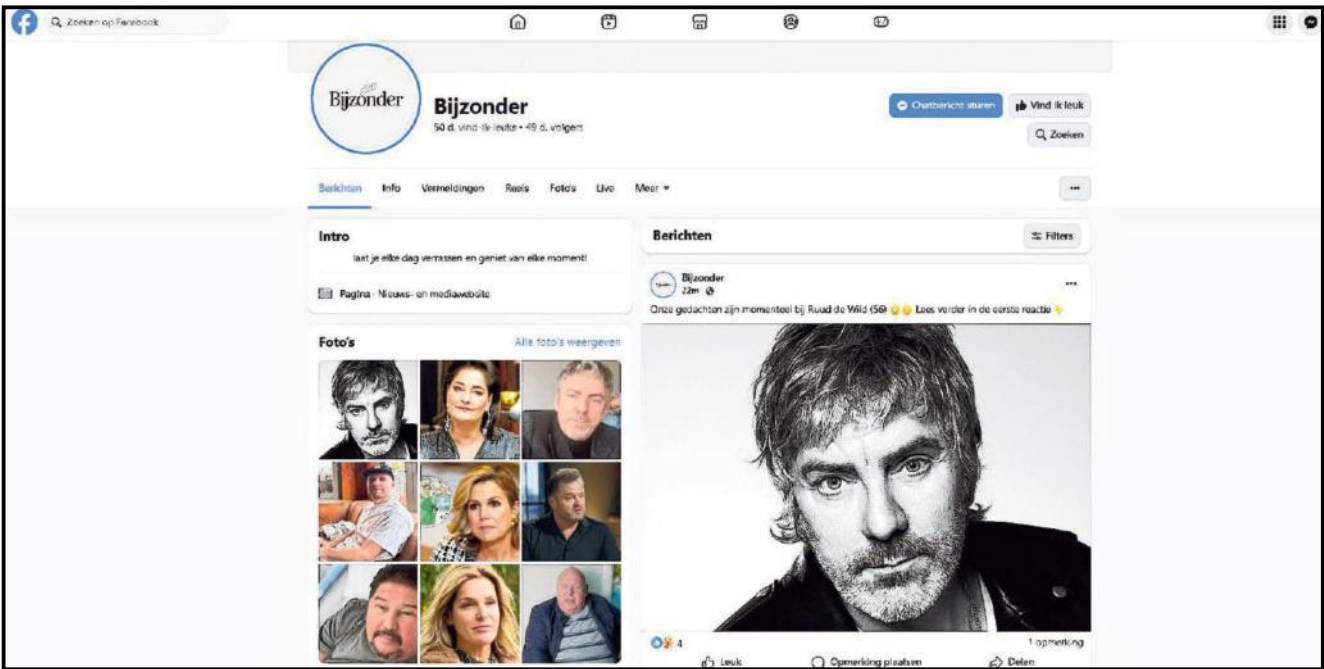
nieuwsberichten per dag, verspreid via Facebookpagina's met enkele duizenden tot bijna vijftigduizend volgers. Dagelijkseverhalen.nl is volgens data van webanalyseplatform SimilarWeb verreweg de populairste website: artikelen van die site werden ruim 340.000 keer aangeklikt in november – 40 procent meer dan in de maand ervoor. Dagelijkseverhalen is er ook als iPhone-app.

Van der Meer is niet de enige die door de websites woorden in de mond wordt gelegd. Zo wordt in hetzelfde artikel politiek analist Julia Wouters van de EO-podcast *De Spindoctors* geciteerd: „Wie wint, bepaalt niet alleen wie premier mag worden, maar ook welke richting Nederland de komende jaren inslaat.” Dat heeft Wouters nooit gezegd, vertelt ze. Het was op voorhand duidelijk dat de PVV die premier zou gaan leveren, „en het klopt ook niet dat één partij bepaalt welke richting Nederland inslaat, dat doet een coalitie gezamenlijk”. Ze hekelde de nepquotes. „Dit beschadigt natuurlijk mijn professionaliteit.”

Nepjournalisten

Dat er AI in het spel is, blijkt onder meer uit de profielen van de 'journalisten' die de websites volschrijven. Zo schrijft op Krantjeonline ene Marlies Jansen de stukken. Met haar foto en cv'tje lijkt voor de argeloze lezer weinig aan de hand – al is de tekst clichématig: Marlies heeft een 'vlotte pen' en 'ontwikkelde al op jonge leeftijd een interesse in de kracht van woorden en verhalen'. Er is inderdaad een freelance journalist die Marlies Jansen heet en echt bestaat. Dat haar naamgenoot van Krantjeonline AI is, blijkt onder meer uit de bestandsinformatie van haar profielfoto. In de bestandsnaam staat 'Freepik', de naam van een programma om AI-afbeeldingen mee te maken. Erachter staat in het Engels 'creëer een zeer realistisch en professioneel portret'. Dit lijkt een deel van de opdracht waarmee Marlies in Freepik lijkt te zijn gecreëerd door degene(n) achter de website.

Marlies en collega's 'publiceren' artikelen vol onjuistheden. Ook dat lijkt in de hand te worden door gebruik van AI.

Voorbeelden van door AI gegenereerd onzinnieuws. BEELD SCREENSHOTS KRANTJEONLINE, BELESSA, FACEBOOK.

De technologie staat erom bekend dat het nieuwsfeiten verzint als het wordt ingezet om teksten te schrijven. Zo berichtte Krantjeonline op 13 november dat Marco Borsato had bekendgemaakt dat hij was vrijgesproken. Hoewel dat drie weken later inderdaad gebeurde, was de rechtszaak op dat moment nog in volle gang..

Volgens het artikel was Borsato op een benefietdiner – wat klopt en waar Telegraafjournalist Jordi Versteegden een dag eerder over had verteld bij het tv-programma *Shownieuws*. Maar er staat ook dat Versteegden de zanger daar persoonlijk zou hebben gesignaleerd. „Hij (...) voelde zich op zijn gemak. Hij genoot zichtbaar van de avond”, zou Versteegden hebben gezegd. Maar de journalist, die vaker op de AI-sites wordt ‘geciteerd’, was helemaal niet op de benefietavond. „Hier is duidelijk een artikel gemaakt aan de hand van een aantal artikelen / tv-items, met behulp van AI”, laat hij weten. Versteegden vreest er weinig tegen te kunnen doen, behalve een rechtszaak aanspannen. „Daar zit ik niet op te wachten. Maar als dit de spuigaten uit gaat lopen, zal ik wél actie ondernemen.”

De artikelen op de sites zijn vaak een omgeschreven versie van artikelen bij reguliere nieuwsmidia. Zo is een artikel over viroloog Marion Koopmans te herleiden tot een interview met *EenVandaag* waarin Koopmans zegt dat een nieuwe pandemie „bij wijze van spreken al volgende maand” kan uitbreken. Krantjeonline maakt daarvan dat Koopmans zeker weet dat er volgende maand een nieuwe pandemie uitbreekt.

Doodsverklaringen

Op Facebook gaan de nieuwspagina's een stap verder, met dagelijkse berichten dat een BN'er zou zijn overleden, of ernstig ziek of gewond is. Zo schreven diverse pagina's vorige week dat presentator Herman van der Zandt in „levensgevaarlijke toestand” verkeerde na een auto-ongeluk. In de reacties betuigen Facebookgebruikers hun steun: „sterkte voor zijn familie”. Maar met Van der Zandt is niets loos en de foto van een gecrashte auto die erbij staat is van een ongeluk van vorig jaar in Woerden. De bijbehorende link leidt naar een artikel over tegenvallende kijkcijfers voor een programma dat hij presenteert.

In dezelfde 24 uur beweren de pagina's dat onder andere Rachèl Hazes, dj Ruud de Wild en koningin Máxima dood of ernstig ziek zijn. André van Duin kreeg afgelopen zondag vele honderden steunbetuigingen na „vreselijk nieuws uit het ziekenhuis”. Bij sommige rouwberichten zitten met AI gemaakte videobeelden van onder meer de daadwerkelijk ernstig zieke – presentator Martijn Krabbé in een ziekenhuisbed.

Sommigen voelen zich genoodzaakt om te reageren. Actrice Pip Pellens waarschuwde haar Instagramvolgers afgelopen week voor een nepbericht over haar overlijden. „Ik krijg ontzettend veel berichten van mensen die ongerust zijn of willen inchecken.” Pellens' management laat weten niet te kunnen achterhalen wat de bron van het bericht was. En het programma *Even Tot Hier* liet eind november zien hoe AI-pulpsites verzonnen dat co-presentator Niels van der Laan een relatie en een dochter zou hebben met actrice en cabaretière Eva Crutzen.

De sites vermengen nepnieuws en wat mediawetenschappers pulpnieuws noemen: niet van A tot Z onwaar, maar wel sensatiezuchtig en overdreven. Facebook is het belangrijkste distributieplatform. Uit onderzoek van de Universiteit Leiden

bleek in 2019 al dat miljoenen Nederlanders pulpnieuws liken en delen. Facebooks moederbedrijf Meta liet op vragen van *NRC* maandag weten naar de pagina's te kijken, maar nog geen inhoudelijke reactie te kunnen geven..

„Dit type nieuws is niet nieuw, maar AI heeft het wel versneld”, zegt hoogleraar digitale media en samenleving Sanne Kruijkemeier (Wageningen University & Research). Generatieve AI, zoals het bekende programma ChatGPT, werken voor dit soort websites als steroïden. „Het is makkelijker geworden om snel lange berichten te schrijven die realistisch overkomen. De genoemde websites zien er ook professioneler uit dan we gewend zijn van clickbaitsites.”

Het doel van nep- en pulpnieuws is doorgaans geld verdienen, politieke invloed uitoefenen, of allebei. De genoemde sites lijken in die eerste categorie te vallen. Ze staan vol met reclame, automatisch ingeladen via het advertentiesysteem van Google. Elke keer dat een bezoeker op zo'n reclamebanner klikt, verdient de eigenaar van de site een klein bedrag.

Wie er achter de websites zit, is niet geheel duidelijk. Volgens een beschrijving bij de app van Dagelijkseverhalen in de appwinkel van Apple is die gemaakt door het bedrijf Seya Media B.V. Uit het handelsregister van de Kamer van Koophandel blijkt dat Seya Media in Houten is gevestigd. In het register staat ook een e-mailadres, maar op een verzoek om wederhoor komt geen reactie, noch op contactverzoeken via Facebook.

Een duidelijke politieke signatuur heeft het netwerk niet. Bij sommige pagina's die niet tot het netwerk lijken te behoren, is die politieke component er wel. Op de Facebookpagina Viraal Vandaag, met circa 542.000 volgers, wordt veel seks- en sensatienieuws gedeeld, maar ook opruipende posts over asielzoekers die zich zouden misdragen. Filmpjes waar naar daarbij wordt doorverwezen lijken op zichzelf authentiek, maar de context is onduidelijk en ze worden ondersteund door met AI gegenereerde plaatjes en artikelen.

Impact onduidelijk

Hoe om te gaan met dit soort nieuws? Hoogleraar Kruijkemeier nuanceert allereerst dat ook een hoog bezoekerijfer nog niet betekent dat een website veel impact heeft. „Het betekent niet dat al die bezoekers het bericht leuk vonden of geloofden.” Er is vaak scepsis, getuige ook de vele kritische reacties die mensen op de Facebookpagina's van de AI-sites achterlaten. „Veel mensen beseffen dat informatie deels computergestuurd is. Ze zien sociale media en ChatGPT als minder betrouwbaar dan traditionele media.”

Nederlanders hebben relatief veel vrouwen in de 'ouderwetse' journalistiek van omroepen en kranten. Wat Kruijkemeier betreft is de truc om mensen niet zozeer bang te maken voor nepnieuws en AI, maar om ze te leren hoe ze bronnen kunnen identificeren die wél betrouwbaar zijn. „Mijn vader stuurt me weleens beelden toe die met AI gemaakt zijn, maar consumeert ook veel 'gewoon' nieuws en leest de krant. Het is belangrijk om dat laatste te stimuleren, om te laten zien wat goede journalistiek kenmerkt. Wat is bijvoorbeeld hoor en wederhoor?”

„We zien dat burgers in samenlevingen die waarde hechten aan zo'n omgeving, met bijvoorbeeld een sterke publieke omroep, beter geïnformeerd zijn. Ook al zien ze ook nepnieuws en worden ze blootgesteld aan AI.”

Patrick Laureij in 'Kintsugi'. FOTO JANTJE GELDOF

'Kintsugi': Patrick Laureij toont de oorlog in zijn hoofd

CABARET In zijn nieuwe programma vertelt Patrick Laureij hoe hij probeert zijn woedeaanvallen te beteugelen. Dat resulteert in een kwetsbaar zelfportret.

Ron Rijnhard

LEIDEN

ge pogingen om alleen maar de deur uit te komen voor een wandeling. Hond en kind behandelt hij met zachtheid en liefde, maar tegenover de zaal kan hij royaal zijn tegelijk opborrelende frustraties en verbijstering laten horen over deze twee, elk op hun eigen manier volstrekt eigenzinnige wezens. Ze doen alles, behalve wat hij wil. „Dan kickt de PTSS meteen in.”

Kookpunt

Het is oorlog in het hoofd van Patrick Laureij. Hij weet wat hij wil zeggen, wat hij wil voelen, maar steeds dringen zich andere emoties en gedachten op de voorgrond. Die vechten om aandacht. *Kintsugi* (de Japanse kunst van het repareren van gebroken aardewerk met speciale lak, waardoor de breuken sierlijk worden benadrukt) is zijn vierde programma in tien jaar. Laureij vertelt over wat hij heeft meegemaakt. Maar eigenlijk draait zijn programma om het continue, ongefilterde commentaar in zijn hoofd op gebeurtenissen en andere mensen. In de bot-singen die dat venijn oplevert, zit een fijn schurende humor.

In eerdere programma's ging het bij Laureij (1982) veel over zijn verleden als kickbokser en zijn agressieprobleem, dat hij met yoga te lijf ging. In zijn stoere houding, zijn Rotterdamse accent en zijn taalgebruik, met tussenwerpingen als „Je weet toch”, klinkt nog steeds die aloude lefgozer door. Maar Laureij is een veertiger nu, en zegt zichzelf onderhand beter te kennen. Als hij opstaat, heeft hij geleerd de tijd te nemen om tot zichzelf te komen, want zijn eerste emoties – „woede, verdriet, angst en schaamte, onder een laag van spanning” – vergen rust en aandacht.

Zijn punt is dat hij daar geregeld niet aan toekomt, want hij heeft nu een hondje en een klein kind, die verzorging vergen en 's ochtenden niet wachten tot hij klaar voor hen is. Met veel smaak en details vertelt hij over zijn onmacht-

Recensie Cabaret

Patrick Laureij: Kintsugi Gezien: 2 dec., Leidse Schouwburg, Leiden. Tournee t/m 30 juni. Info: patricklaureij.nl ●●●●○

Charlie Ubbens

LUXOR

Stapvoets beweegt Mohammed Ahmed zijn auto over een onverharde kronkelweg door het westelijke gedeelte van de Vallei der Koningen, dicht bij de oude koningsstad Thebe (nu Luxor). Naast Mohammed zit een Russische toerist die hem met behulp van Google Maps de weg wijst. Mohammed spreekt geen Russisch. Zijn passagier geen Engels of Arabisch. Dat er slecht bereik in het rotsachtige gebied is, bevordert de navigatie niet. Op de achterbank zit de echtgenote van de toerist, die haar man driftig opdraagt meer foto's te maken.

De twee toeristen zijn onderweg naar de graftombe van farao Eje (graf WV23). Daar ontmoeten zij twee Bulgaren die wachten tot hun gids de sleutel van die tombe komt brengen. Op het viertal, Mohammed en de verslaggever na is het verlaten in de westelijke flank van het koningsdal.

Dat is opvallend. Het is hoogseizoen in Egypte en recent meldden veel nieuwskanalen, waaronder NOS en de Volkskrant, dat de graftombe van farao Amenhotep III na twintig jaar restaureren toegankelijk is voor publiek. En die tombe (WV22) ligt vlak bij de tombe van Eje. Je zou dus verwachten dat het er storm loopt.

Maar de tombe is niet open voor iedereen. Werelderfgoedorganisatie Unesco, die samen met Japanse en Egyptische onderzoekers de restauratie leidde, schreef op 4 oktober dat de tombe die dag officieel werd opengesteld voor publiek. Maar wat zij en veel journalisten daar niet bij vertelden, was dat de grafkamer slechts toegankelijk is met toestemming van het Egyptische ministerie van Toerisme en Oudheden. En dat dat behoorlijk in de papieren kan lopen.

Extra kosten

Het is niet uniek dat er extra kosten verbonden zijn aan het bezoeken van een tombe. Een toerist betaalt omgerekend 12 euro voor de grafkamer van Toetanchamon, bovenop het toegangskaartje voor de vallei (13,50 euro). Voor de tombe van Seti I is dat 36 euro.

Maar anders dan bij bovengenoemde, kunnen bezoekers niet ter plekke een kaartje kopen voor de tombe van Amenhotep III. Pas diep in de vallei staat er op een informatiebord dat die tombe gesloten is.

Openbare officiële kanalen met meer informatie zijn er niet. Unesco wijst naar de overheid, maar die reageerde niet op vragen van NRC.

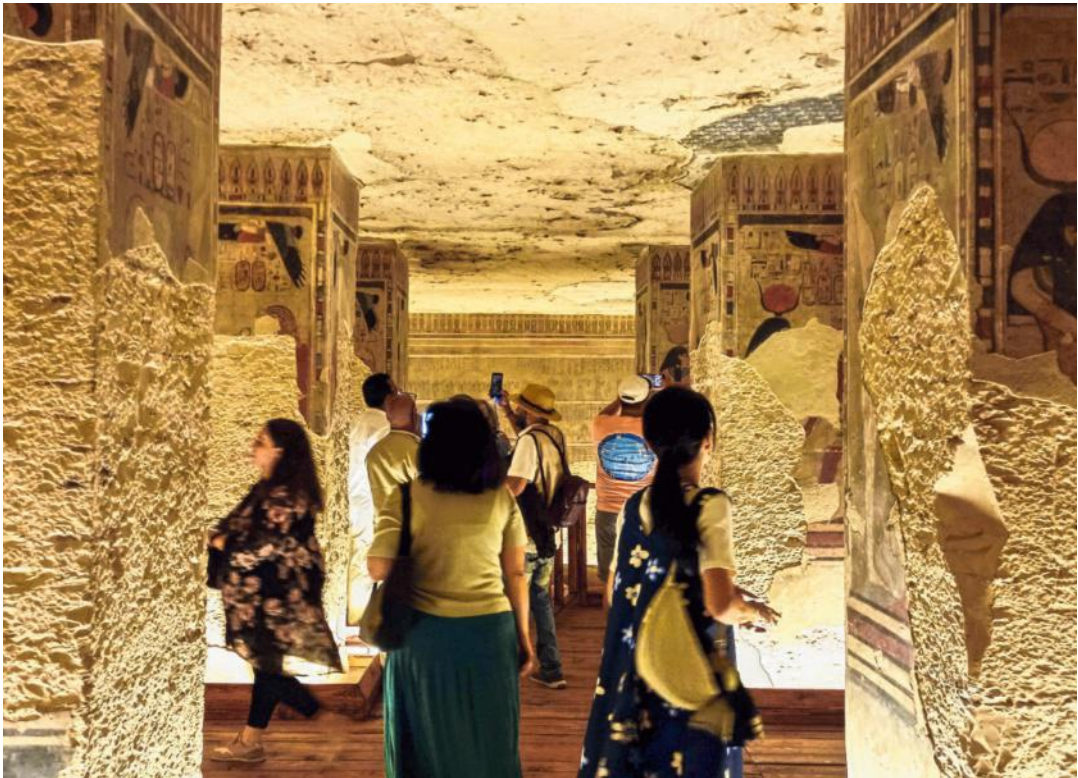
Na een rondvraag bij verschillende gidsen en het staatsperskantoor blijkt dat toestemming zo'n twee weken van tevoren aangevraagd moet worden. En omgerekend ruim 700 euro kost. Voor dat bedrag mag een groep van maximaal 25 mensen per bezoek naar binnen, vertelt een gids. Weet je dit niet en kom je alleen? Dan be-

Muurschilderingen in de gerestaureerde tombe van Amenhotep III in de Vallei der Koningen bij het Egyptische Luxor. FOTO ANP / EPA

Tombe Amenhotep III toegankelijk? Niet zomaar voor iedereen

EGYPTOLOGIE In oktober berichtten Unesco en internationale media dat de tombe van farao Amenhotep III bij Luxor na twintig jaar restaureren weer open is voor publiek. Dat is zo, maar met voorwaarden.

Toeristen in de tombe van Amenhotep III, die sinds oktober weer open is. Per bezoek mogen er maximaal 25 bezoekers naar binnen. FOTO ANP / EPA

taal je de volle mep.

In Facebook-groepen voor egyptologie-liefhebbers heerst teleurstelling. „Wat jammer, ik had er zo naar uitgekeken”, „de aankondiging bleek dus een fraudeuze actie om interesse te wekken” en „weer een Egyptische leugen”, lezen de reacties.

Omdat er op vragen aan het ministerie geen antwoord komt, blijft het onduidelijk of het hier om misleiding, een verdienmodel of conserving gaat. In 2024 werd de

tombe van koningin Nefertari gesloten „om die te beschermen tegen mogelijke schade door hoge bezoekersaantallen”, aldus de overheid. Daarvoor kostte een bezoek tientallen euro's. Ook sommige andere tombes zijn gesloten uit bescherming.

Muurschilderingen aangetast

Door de hoge luchtvochtigheid die bezoekers veroorzaken, ontstaat zoutuitbloeiing. Dat tast muurschilderingen aan. De tombe van

Amenhotep III was voor de restauratie in slechte staat.

Het koningsgraf van Amenhotep III werd in 1799 door Fransen ontdekt. Op het deksel van de sarcofaag na was de tombe geplunderd. De media-ophef rondom de opening nu heeft onder meer te maken met de nalatenschap van de farao, vertelt Daniel Soliman. Soliman, die ook verbaasd is dat de tombe niet volledig toegankelijk is, is egyptoloog bij het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden.

„Amenhotep III is een koning die we goed kennen”, vertelt hij.

De farao (c.1391-1354 voor Christus), ook bekend als Amenhotep de Grote, is de negende farao van de achttiende dynastie en de grootvader van Toetanchamon. Zijn heerschappij is goed gedocumenteerd. Hij was farao tijdens een welvarende periode, waardoor hij veel bouwde. De beroemde Kolossen van Memnon, nabij Luxor, staan bij zijn Dodentempel. „En hoe meer je bouwt, hoe meer documentatie overblijft”, zegt Soliman.

De tombe zelf is relatief eenvoudig. Een meterslange corridor die naar de grafkamer leidt, is niet gedecoreerd. Toch noemen Japanse onderzoekers het in een wetenschappelijke publicatie „een van de meest opmerkelijke thebaanse monumenten uit het Nieuwe Rijk”, vanwege de muurschilderingen in de grafkamer. Die zijn „zeer verfijnd”, zegt ook Soliman.

De schilderingen bevatten daarnaast unieke iconografie. Zo zou het de eerste keer zijn dat een koning op een muurschildering wordt afgebeeld met zijn zogeneten Ka, dat het idee van levenskracht symboliseert.

In onder meer de grafkamer is het gezicht van de koning uit sommige muurschilderingen gehakt. Een typische 19de-eeuwse praktijk, volgens Soliman. „In die tijd zagen Europese onderzoekers dit soort destructieve verzamelpraktijken als onderdeel van hun bestudering.” Onder meer het Louvre in Parijs heeft een paar van deze ‘portretten’ in bezit.

Toerisme-impuls

Een maand na de opening van de tombe opende net buiten Caïro het Grand Egyptian Museum (GEM). De bouw van dat complex, het grootste archeologische museum ter wereld, duurde ruim twintig jaar.

Het is de vervanging van het Egyptisch Museum aan het Tahrirplein en volgens de overheid een „katalysator voor het bredere toerisme-ecosysteem”. Het GEM hoopt jaarlijks vijf miljoen bezoekers te trekken. Broodnodig, want over een paar jaar wil Egypte in het hele land 30 miljoen toeristen verwelkomen. Bijna twee keer zo veel als nu. Voor Egypte, dat kampt met een economische crisis, zijn opbrengsten uit de toerismesector van groot belang.

Terug naar de westelijke vallei. Na het bezoek dove de Russen en Bulgaren zelf het licht in de tombe van Eje en sluiten zij de eeuwenoude graftombe af. Zo gaat dat hier. *Welcome to Egypt.*

De verslaggever wil met eigen ogen zien dat de tombe van Amenhotep III gesloten is. En inderdaad: potdicht. Een splinternieuw informatiebord naast de ingang vermeldt dat de tombe „met veiligheidsmaatregelen” klaar is voor bezoek. De bijgevoegde QR-code verwijst naar een niet-bestaande pagina op de website van het Egyptische ministerie van Toerisme en Oudheden. Een sleutel wordt deze keer niet gebracht.

ELLEN DECKWITZ

De waarheid

Omdat ik veel verschillende opdrachtgevers heb, puilt mijn agenda in december uit van de kerstborrels en zo bevond ik me afgelopen vrijdag op het eindejaarsfeest van een instelling die zich bekommert om het welzijn van de mens. Om de een of andere reden hadden ze het dit jaar drukker dan ooit gehad en daarom pakten ze nu groots uit: een hele gymzaal was geregeld om, zo zei de afdelingsleider, „iets leukers” te gaan doen. Ondanks de vele smeebeden zag men toch van apenkooien af (omwille van een groot project in januari waarbij het niet zou helpen als dan de helft van de werknemers nog in het gips zat) en was de keuze op zaalvoetbal gevallen, want dat was enerverend maar, en ik citeer, niet levensgevaarlijk.

Nu valt over dat laatste te twijfelen, want iedereen die er ooit aan heeft moeten geloven weet dat zaalvoetbal sociaal darwinisme op gympen is. Op de middelbare school konden de sterken met een welgemikte duw of tackle wraak nemen op de goedgebekte maar motorisch wat minder begaafde klasgenoten die hen tijdens de debatlessen in het stof lieten bijten. Er was veel minder afstand, geen zacht gras, de wanden weerkaatsten al het kabaal, wat ooit bedoeld was als gymzaal bleek in de praktijk een martelcontainer. Zaalvoetbal, althans het soort dat ik als tiener leerde spelen, was oorlog.

Nou waren alle aanwezigen ongetwijfeld welkenkende en vredelievende volwassenen, maar toen de teams eenmaal tot stand gekomen waren en het eerste potje begon, was het aan. De manager werd aan de lopende band onderuit geschoffeld zonder dat zijn eigen team ook maar protesteerde (sterker nog, sommigen grijsden). Niemand speelde de bal door naar de roostermaker terwijl die als een soort Jesse

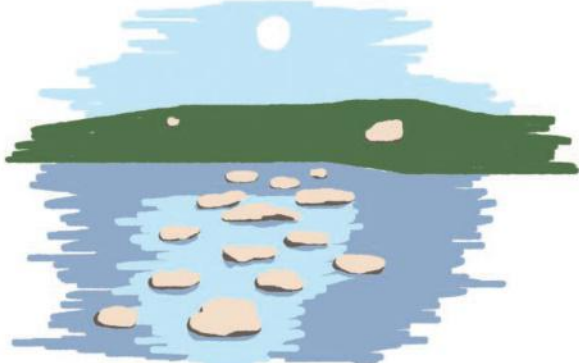
De manager werd aan de lopende band onderuit geschoffeld

zwaarste werk hadden opgeknapt speelden als maniakken. De oproepkrachten, de klachtenafhandelars en de secretaresse stredden met zo'n vuur dat het een wonder is dat er geen gewonden zijn gevallen. Twaalf maanden aan onderwaardering en overwerk kwamen er vol agressie uit, een van de bestuurders werd bijna buiten westen geknald. „Nu zie je pas wat er onder al het decorum schuilgaat”, gniffelde de penningmeester, die vanwege zijn broze nagels niet mee kon doen. Ik, die vanwege een broos gemoed ook maar van deelname had afgezien, gniffelde. „Wanneer er geen ruimte voor woorden is, spreken de daden”, humde de bedrijfsjurist. „En komt de waarheid naar boven.” „Inderdaad”, mompelde de penningmeester. „En je weet wat ze zeggen over de waarheid.” „Wat, wat zeggen ze dan?”, vroeg ik (want niemand vertelt mij ooit wat). „De waarheid”, neuriede hij, „is een contactsport.”

Dichter en schrijver **Ellen Deckwitz** schrijft een keer per week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclaire* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: hadden we onze zoon een extra jaar moeten laten kleuteren?

Had onze zoon toch een extra jaar moeten kleuteren?

Moeder: „Onze oudste zoon werd eind september 6 jaar. Wij twijfelden enorm of hij naar groep 3 moest. Hij leert graag nieuwe dingen en onthoudt ze goed. Cognitief zit hij goed op niveau, zoals de school ons vertelde. Maar wij vonden hem ook nog heel speels, enthousiast als een kleuter, en beweeglijk. Alle ‘voorwaarden om geconcentreerd te kunnen leren’ zagen wij minder. En we gunden hem ook om vanuit zelfvertrouwen en kracht naar groep 3 te gaan.” „School vond cognitieve uitdaging belangrijker en had zorgen over eventuele verveling bij nog een jaar kleuteren. Nu vertellen de juffen van groep 3

dat concentratie en luisteren moeilijk voor hem zijn. Zoon zelf vindt het leren leuk en moeilijk tegelijk, en de juf vooral streng en saai. Hij mist zijn vrijheid. Volgens school zit hij nog altijd op de goede plek. Wij blijven ons toch afvragen: hadden we niet moeten strijden voor dat extra jaar kleuteren?”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek Opgevoed is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl

Ruimte geven

Mariette Dietz: „We willen als ouders de beste keuzes maken voor ons kind, maar het hoeft niet allemaal perfect: welk pad je kind ook belooft, het leert er weer van. Een kind met een leergierig brein in de kleuterklas houden, had ook nadelen met zich meegebracht.” „De overgang naar groep 3 is groot voor veel kinderen. Ze zijn vaak nog zo beweeglijk en moeten leren concentreren in de praktijk.” „Toon begrip voor de klachten van uw zoon: ‘Ja ik snap het wel. Het is ook zo anders dan vorig jaar. Het ene jaar heb je een lievere juf en het andere jaar een strengere, het hoort allemaal bij opgroeien’.” „Misschien helpt het als de juffen hem meer het gevoel geven dat hij gezien wordt? Een extra knipoog of een aai over zijn bol kunnen mogelijk al helpen hem er meer bij te halen.” „Mocht uw zoon in essentie dat gevoel van vrijheid missen, geef hem dan de ruimte in de middagen of weekenden.” „Kijk ook of zijn onrust niet veroorzaakt wordt omdat hij cognitief juist te weinig uitdaging krijgt. Dat kan ook een oorzaak zijn van een lagere concentratie.”

Leren concentreren

Cordula Rooijendijk: „U heeft de juiste keuze gemaakt. Onderzoek laat zien dat het eigenlijk altijd een goed idee is om een kind door te laten stromen en niet ‘te laten zitten’. Zowel vanuit cognitief oogpunt als om sociaal-emotio-

nele redenen. De enige goede reden om dat niet te doen, zo blijkt uit datzelfde onderzoek, is als het kind bijvoorbeeld lang ziek is geweest en daardoor onderwijstijd heeft gemist.” „Voldoende uitdaging is voor een cognitief sterk kind essentieel. En een kind moet vanaf de kleuterklas momenten hebben waarop het tegen dingen aanloopt en frustratie ervaart. Dat is belangrijk voor de verdere ontwikkeling, schoolcarrière en loopbaan.” „Geconcentreerd kunnen leren, en alle andere vaardigheden die een kind nodig heeft om taken te volbrengen, is iets wat kinderen nog moeten leren op de basisschool, tot en met groep 8. Dat moeten leerlingen onderwezen krijgen van leraren, net als bijvoorbeeld rekenen. Dat leer je doorgaans ook niet vanzelf.”

„Bespreek uw zorgen met de leerkrachten en vraag hoe jullie dit samen met school kunnen oppakken. U kunt die concentratie ook thuis oefenen met spelletjes en puzzeltjes. En dan buiten schooltijd die vrijheid opzoeken: lekker buiten ravotten, speelsprakjes met oud-kleuterklasgenootjes.” „Het is altijd moeilijk om achteraf een beslissing te wegen. U weet niet hoe het geweest was als hij nog in een kleuterklas zou zitten en zich stierlijk verveeld zou hebben. Dan zou luisteren waarschijnlijk ook een aandachtpunt zijn geweest.”

Mariette Dietz helpt als kindercoach bij leerproblemen. **Cordula Rooijendijk** is basisschoolonderwijzer en bestuurder van 20 scholen in de Gooi- en Vechtstreek en Amsterdam.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur: Patricia Veldhuis
Algemeen directeur: Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties? Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: 020 - 755 3000 (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: 020 - 755 3049,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: 020 - 755 3052
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: 088-572 0572
(ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2025. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●● goed
●●● matig
●●●●● zwak

ILLUSTRATIE MARTIN TER VEEN

ACHTER ALLE GETALLEN UIT HET NIEUWS SCHUILEN MENSEN ZOALS JIJ EN IK

Mensen zoals Maud van 10 jaar, opeens moest ze met haar familie vluchten voor het geweld in Soedan. En de Brabantse Premie die door ziekte en een heftige scheiding in de financiële problemen raakte. Nu krijgt ze samen met haar schuldhulpmaatje Sjanet weer grip op haar leven.

Cordaid helpt jaarlijks meer dan 10 miljoen mensen in de meest moeilijke omstandigheden. We werken wereldwijd aan een leefbare toekomst en een menswaardig bestaan voor iedereen.

Zo helpen we vluchtelingen uit Soedan met wat nu het hardst nodig is: voldoende en schoon drinkwater, sanitaire voorzieningen en mentale zorg. In Nederland helpen we mensen in kwetsbare situaties en werken we aan sociale cohesie.

Kijk niet weg, kijk om.
Geef deze Kerst op cordaid.nl
Dan staat niemand er alleen voor.

Scan direct de QR-code
of maak uw bijdrage over op
IBAN NL57INGB00000000934
o.v.v. Kerst
Hartelijk dank!

Cordaid *Op de wereld om elkaar te helpen*